

Drentse Vogels 24 (2010)

extra uitgave wintervogels 2000-2004

Roodborst (Erithacus rubecula) - Foto: Stock SXHU

Colofon

Drentse Vogels 24 (2010)

Drentse Vogels is een uitgave van de Stichting Werkgroep Avifauna Drente, en verschijnt ongeveer eenmaal per jaar.

Redactieleden dit nummer

Remco Drewes
Hans Olk
Rene Oosterhuis
Jaap Ruiter
Harold Steendam

Samenstelling bestuur WAD 2010

Sjoerd Boonstra - voorzitter
Grasbeemd 19, 9403 MH Assen
(tel.: 0592-409185; e-mail: s.boonstra@hccnet.nl).

Remco Drewes - secretaris
De Hilde 44, 9472 WG Zuidlaren
(tel: 050-3112382; e-mail: r.drewes@home.nl).

Jaap Ruiter - penningmeester
Kwekebosweg 2, 7849 TA De Kiel
(tel: 0591-382070; e-mail: jaap-ruiter@planet.nl).

Hans Olk
Doevenkamp 32, 9401 MD Assen
(tel.: 0592-315363; e-mail: jc.olk@home.nl).

Eelke Schoppers
Entinge 21, 9472 XJ Zuidlaren
(e-mail: eelke.schoppers@planet.nl).

Harold Steendam
Ronkelskamp 21, 9468 EM Annen (tel.: 0592-273845;
e-mail: harold_steendam@hotmail.com).

Projectcoördinatoren

LSB en kolonievogels SOVON
Bert Versluijs, Nijkampenweg 18, 7873 AJ Odoorn
(tel.: 0591-514488; e-mail: lsb.drenthe@sovon.nl).

Midwintertelling SOVON
Rene Oosterhuis, Nijenoertweg 131, 9351 HR Leek
(tel.: 0594-510102; e-mail: rene.oosterhuis@hetnet.nl).

Ganzen- en zwanentelling SOVON
Jaap Ruiter (adres zie boven).

BSP-nb SOVON - Eelke Schoppers (adres zie boven).

BMP-E SOVON - Remco Drewes (adres zie boven).

Januaritelling WAD - Remco Drewes (adres zie boven).

Drentse Vogel van het jaar - Hans Olk (adres zie boven).

Klapekstertellingen - Hans Olk en Harold Steendam
(adressen zie boven).

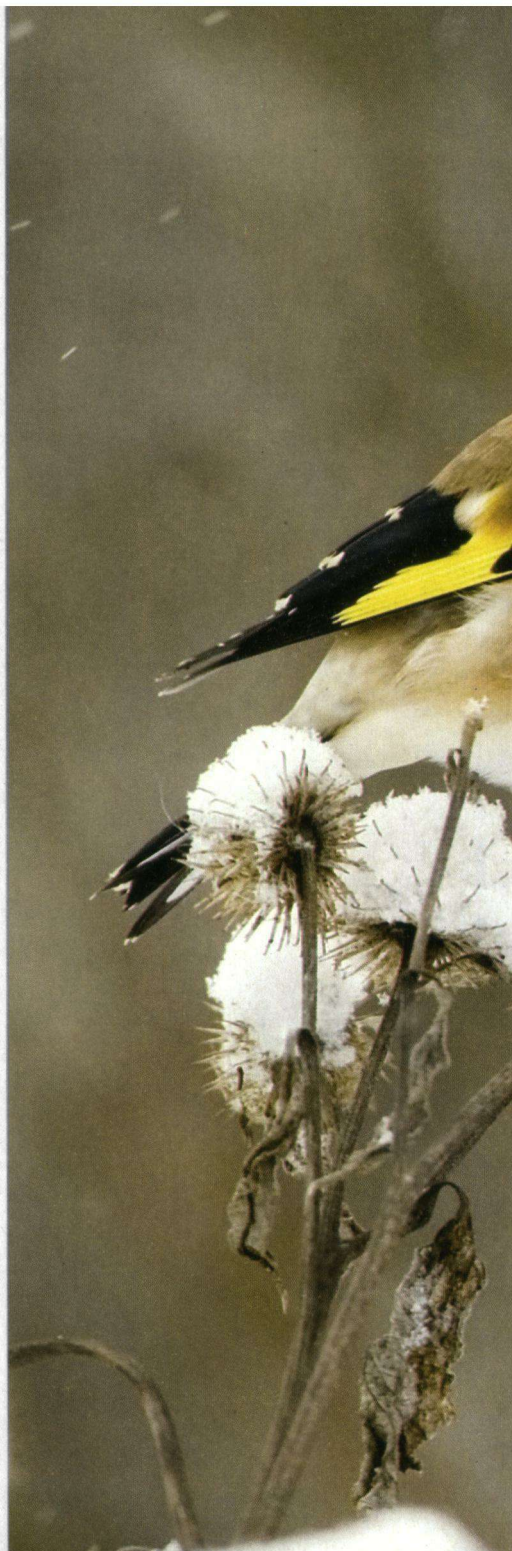
Foto voorblad: Zanglijster - Rein Hofman

Foto titelblad: Roodborst - Stock SXHU

Ontwerp en opmaak

Communicatie- en ontwerpstudio Aard, Hollandscheveld.

Oplage: 250 exemplaren, ISSN 1381-6101

Putter (*Carduelis Carduelis*) - Foto: Stock SXHU

Voorwoord

Deze extra editie van Drentse Vogels is in meerdere opzichten bijzonder. Niet alleen gaat het om een extra uitgave dit jaar, maar heeft het ook een heel andere inhoud dan de normale Drentse Vogels. En dat heeft natuurlijk zijn reden.

In 2001 verscheen het boek 'Wintervogels van Drenthe', waarin de resultaten van de wintertellingen over de periode 1995-1999 zijn beschreven. Alle waargenomen soorten zijn uitvoerig en uitgebreid beschreven. De tellingen in januari zijn de jaren daarna doorgegaan en het leek ons daarom ook goed om deze wederom te publiceren. Daarbij is gekozen voor een extra uitgave van Drentse Vogels, waarin op een beknopte wijze de resultaten over de periode 2000-2004 zijn weergegeven. Tegelijkertijd betekent dit dat met de gegevens over de periode 1995-2004 er ook reeksen over een langere periode gemaakt kunnen worden. En dit levert aanvullende en ook nieuwe informatie op.

Met de publicatie van de gegevens over de periode 2000-2004 sluiten we tevens de wintertelling oude stijl af. Sinds 2005 zijn we overgestapt op een andere manier van tellen van onze wintervogels, die fundamenteel anders is. Daardoor zijn de gegevens van de 'oude' en 'nieuwe' stijl onderling niet meer vergelijkbaar.

Deze uitgave zal daarom bij vele tellers sentimenten oproepen: herinneringen aan het veldwerk, waarin het speuren naar bijzondere waarnemingen of aantallen een bijzonder gevoel gaven. En hoe wennen was het aan de nieuwe werkwijze. Nostalgie en emotie spelen daarbij een rol.

Aan de tellingen hebben meer dan 200 waarnemers deelgenomen. We hebben er veel waardering voor dat zo velen in de soms koude januarimaanden weer op pad gingen. Veel dank daarvoor.

Pestvogel (Bombycilla Garrulus)

Foto: Eelke Schoppers

1 Inleiding

De Werkgroep Avifauna Drenthe kan zich gelukkig prijzen met een lange traditie van wintertellingen. Sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw worden tellingen georganiseerd van niet-broedvogels in de provincie Drenthe. De aftrap hiervoor werd gegeven in januari 1976 toen vrijwel de gehele provincie werd geteld op roofvogels en watervogels. In de periode oktober 1976 tot juli 1978 werd vervolgens om de maand, dus niet alleen in januari, geteld. De resultaten van deze tellingen zijn gepubliceerd in *Vogels van Drenthe* (Van Dijk & Van Os 1982).

Nadat in de periode erna de tellingen op beperkte schaal werden voortgezet, is vanaf 1983 besloten om specifieke wintervogeltellingen in de maand januari te organiseren. Er werd telkens geteld in een tiendaagse periode rond half januari, waardoor de wintertellingen goed aansloten bij de landelijke tellingen van watervogels, ganzen en zwanen. De aandacht ging vooral uit naar watervogels en roofvogels, aangevuld met soorten zoals Blauwe Reiger, Kievit, Klapekster, Zwarte Kraai, Bonte Kraai en Roek. Omdat de uitwerking van deze tellingen enorme inspanningen vergde is na een periode van ruim tien jaar door de WAD besloten om de opzet van de wintertelling wederom te veranderen. De vernieuwde tellingen moesten beter gestandaardiseerd en eenvoudiger te automatiseren zijn. De verandering ging in vanaf januari 1995. De belangrijkste veranderingen ten opzichte van de periode ervoor was dat er gedurende de hele maand januari geteld kon worden, dat alle soorten geteld moesten worden en dat er geteld ging worden per kwartblok, in plaats van atlasblok.

Een uitwerking van de gegevens van de eerste vijf jaar van de vernieuwde wintertellingen (1995 tot en met 1999) is te vinden in *Wintervogels in Drenthe* (verder afgekort tot WiD: Venema 2001). Het voorliggend themanummer van *Drentse Vogels* zal de tweede periode van vijf jaar (2000 tot en met 2004) behandelen. Daar waar mogelijk wordt ook ingegaan op veranderingen in de wintervogelverspreiding. In dit themanummer hanteren we in grote lijnen dezelfde opzet als in WiD. Met name de inleidende hoofdstukken zijn echter minder uitgebreid dan in WiD.

2 Materiaal en methoden

ONDERZOEKSOPZET

Doelstellingen

De wintertellingen in Drenthe, zoals die vanaf 1995 tot en met 2004 zijn georganiseerd hadden een viertal doelstellingen:

- 1) het vastleggen van de verspreiding;
- 2) het verkrijgen van aantalschattingen;
- 3) het monitoren van veranderingen in verspreiding en aantallen;
- 4) het verzamelen van biotoopinformatie.

In deze publicatie ligt het accent op het vastleggen van de wintervogelverspreiding en het verkrijgen van aantalschattingen. Het is vrijwel niet mogelijk om zicht te krijgen in eventuele veranderingen in verspreiding en aantallen binnen één onderzoeksperiode van vijf jaar. Eventuele veranderingen met voorgaande telperiode(s) worden zo mogelijk wel aangegeven. Een uitwerking van biotoopinformatie zal niet in deze publicatie behandeld worden.

Onderzoeksgebied

Tot het onderzoeksgebied behoort de gehele provincie Drenthe, inclusief een zone van de grensgebieden met Groningen, Friesland, Overijssel en Duitsland. Als onderzoekseenheid werden kwartblokken gehanteerd. Kwartblokken zijn kwarten van atlasblokken en hebben een afmeting van 2,5 x 2,5 km. Omdat kwartblokken in zijn geheel geteld, ook als een deel van het kwartblok buiten Drenthe ligt, overstijgt het oppervlak onderzoeksgebied (490 kwartblokken, 306.250 ha) de oppervlakte van de provincie (268.000 ha). Het landgebruik in Drenthe in 2003 bestond uit wegen, bebouwd en recreatie (10,4%), agrarisch (72,1%), bos en natuur (16,1%) en water (1,4%) (bron: www.cbs.nl).

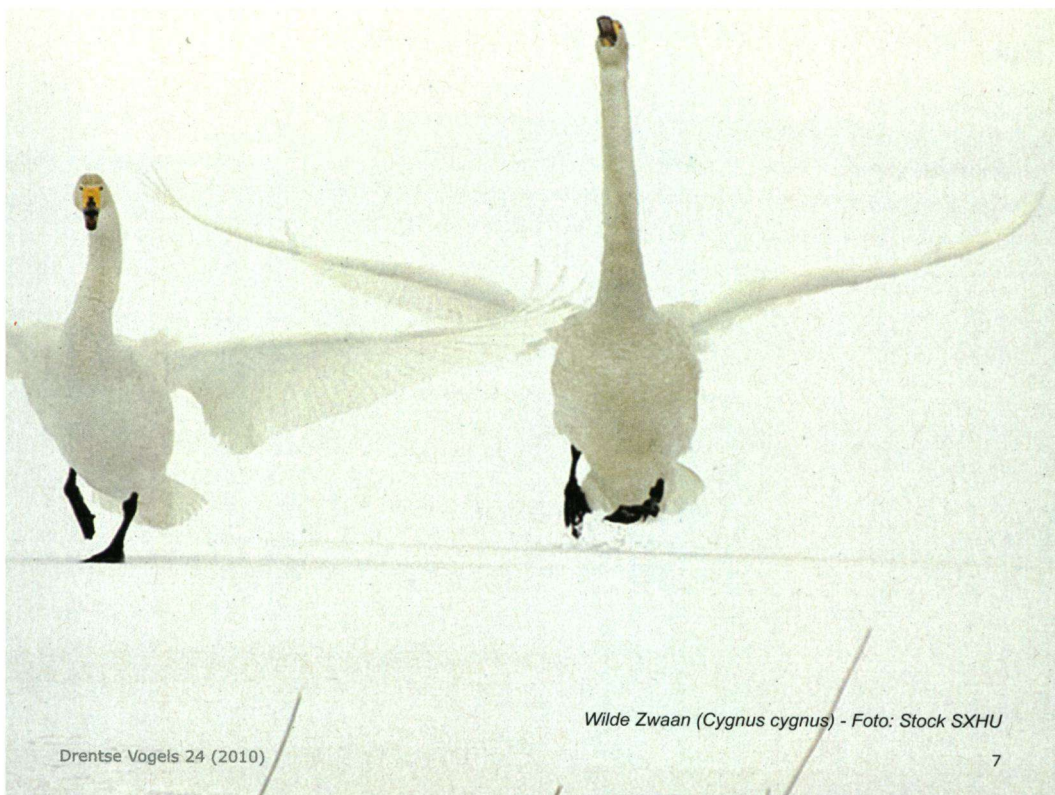
Onderzoeksperiode

Hoewel we in Drenthe beschikken over een groot aantal enthousiaste vogelaars was het niet haalbaar om ieder jaar de gehele provincie geteld te krijgen. Er is daarom besloten om de gegevens over een periode van vijf jaar samen te nemen. De eerste periode, die van 1995 tot en met 1999 liep, is afgerond met de publicatie *Wintervogels in Drenthe* (Venema 2001). Voorliggende publicatie zal de periode 2000 tot en met 2004 behandelen. Het veldwerk voor de wintertelling besloeg telkens de hele maand januari.

Veldwerk

Om de wintervogels op een zo gestandaardiseerd mogelijke wijze te onderzoeken, werd een uitgebreide handleiding aan de tellers verstrekt. Hierin zijn de doelstellingen, de werkwijze in het veld, het invullen van de formulieren en enige achtergrondinformatie opgenomen. Ruim vóór 1 januari werd de handleiding, inclusief kaarten en telformulieren, aan alle waarnemers verstrekt.

Van de waarnemers werd verwacht dat ze per te onderzoeken kwartblok vaststellen welke vogelsoorten er voorkomen en in welke aantallen. Er werd onderscheid gemaakt tussen soorten die in het blok pleisteren en soorten die overtrekkend zijn gezien. Daartoe diende het kwartblok minimaal eenmaal geheel te worden onderzocht, maar zo mogelijk vaker. Er werd geadviseerd om meerdere veldbezoeken te brengen waarbij alle landschapstypen, inclusief de bebouwde kom, bezocht dienden te worden. Wanneer een kwartblok tijdens meerdere dagen werd bezocht is het hoogste aantal getelde vogels genoteerd. Alleen als het kwartblok in delen op verschillende dagen was geteld mochten de aantallen bij elkaar worden opgeteld. De tellers werd in dergelijke gevallen gevraagd om zelf eventuele dubbeltellingen uit te sluiten. Naast het kwartblokonderzoek bestond er ook de mogelijkheid om losse waarnemingen door te geven. Binnen het kader van de wintertelling zijn alle vrij vliegende vogels, inclusief exoten, Stadsduiven, Soepeenden en -ganzen en Fazanten geteld.

UITWERKING

Van telformulier naar verspreidingskaart

De gegevens van de ingevulde telformulieren zijn opgeslagen in een tweetal digitale bestanden. Het eerste bestand omvat informatie uit de kop van het telformulier: kwartbloknummer, naam en adres van de waarnemer, teldata, telomstandigheden, volledigheid van de telling en eventuele bijzonderheden. Het tweede bestand omvat de waarnemingen zelf. Om de gegevens vervolgens geschikt te maken als basis voor de auteurs van de soortbesprekingen zijn enkele bewerkingen noodzakelijk. Ten eerste zijn verspreidingskaartjes vervaardigd.

De vervaardigde verspreidingskaarten vormen een totaalbeeld van vijf jaar onderzoek. Daarbij werd telkens het maximum aantal getelde vogels per kwartblok gehanteerd. De maxima zijn bepaald door de gegevens van het kwartblokonderzoek en de losse meldingen te combineren. Door cumulatie van waarnemingen kan de kaart een overcompleet beeld hebben opgeleverd. Dit is vooral het geval voor schaarse soorten en soorten die in sterk wisselende aantallen in Drenthe voorkomen. Er staan dan meer stippen op de kaart dan dat er in enig jaar in Drenthe aanwezig was. De kaarten geven vooral een beeld van de gebieden die periodiek voor de vogels van belang zijn en niet zozeer een momentopname.

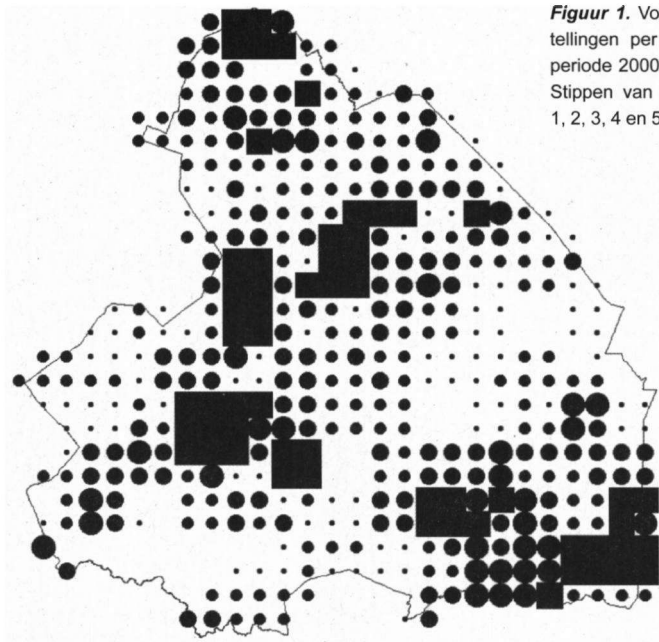
Figuren en tabellen

Naast verspreidingskaarten zijn de gegevens bewerkt tot figuren en tabellen. Deze zijn in een apart basisbestand gebundeld en aan de auteurs van de soortbesprekingen verstrekt. De gemaakte figuren en tabellen geven een indruk van de verspreiding, de getelde aantallen per jaar en de jaarlijks geleverde telinspanningen. Tevens zijn op basis van de telgegevens aantalschattingen gemaakt per soort en per jaar. De aantalschattingen zijn gebaseerd op de totale aantallen in alle getelde kwartblokken. Hiervan is vervolgens het gemiddeld aantal vogels per kwartblok berekend. Door voor alle niet getelde kwartblokken het gemiddelde te nemen en deze bij de werkelijk getelde aantallen op de tellen ontstaat een geschatte populatiegrootte. De aantalschattingen geven een zeer indicatieve benadering van de wintervogelaantallen in Drenthe. De auteurs is gevraagd om deze gegevens ook als zodanig te interpreteren.

Volledigheid

In geen enkel jaar is Drenthe volledig onderzocht. Om hiaten zoveel mogelijk te voorkomen zijn de afzonderlijke winters bij elkaar opgeteld. De volledigheid van de verspreidingskaarten is verder afhankelijk van een aantal factoren. Een kwartblok dat gedurende de onderzoeksperiode meerdere jaren is onderzocht zal in zijn algemeenheid een betere indicatie geven van de wintervogelverspreiding dan een kwartblok dat tijdens één jaar is onderzocht. Een overzicht van de Drentse kwartblokken en het aantal jaren dat deze tijdens de onderzoeksperiode is onderzocht, is te zien in figuur 1. Hiaten (kwartblokken die niet zijn onderzocht) zijn vooral in het zuiden van de provincie te vinden. Deze hiaten resulteren ook in het ogenschijnlijk ontbreken van soorten in desbetreffende kwartblokken. Alleen wanneer losse meldingen in deze kwartblokken zijn doorgegeven kan het zijn dat er toch informatie op de verspreidingskaarten is opgenomen. Andere factoren die de volledigheid van het onderzoek beïnvloeden zijn ondermeer de bestede tijd per kwartblok, de ervaring van de waarnemer en de (weers-)omstandigheden tijdens het veldwerk. In verreweg de meeste gevallen varieerde de bestede tijd per kwartblok van ongeveer 2 uur tot ongeveer 6 uur per jaar. Kwartblokken met een tijdsbesteding van meer dan 10 uur zijn erg schaars. De maximale tijdsbesteding bedroeg bijna 30 uur.

Er blijkt tussen de verschillende jaren verschil te zitten tussen de gemiddelde tijdsbesteding per kwartblok, zie tabel 1.

Figuur 1. Volledigheid van de tellingen per kwartblok in de periode 2000 tot en met 2004. Stippen van klein naar groot: 1, 2, 3, 4 en 5 keer onderzocht.

jaar	n	gemiddelde tijdsbesteding (minuten)	minimum tijdsbesteding (minuten)	maximum tijdsbesteding (minuten)
1995	83	248	40	1275
1996	94	207	30	750
1997	129	205	15	720
1998	221	205	10	1305
1999	251	221	35	1220
2000	221	207	25	1095
2001	194	285	50	1710
2002	244	271	30	1140
2003	262	271	15	1135
2004	215	275	15	1260

Tabel 1. Gemiddelde, minimum en maximum tijdsbesteding per kwartblok per teljaar, indien dit door de waarnemer is opgegeven.

MEDEWERKERS, COÖRDINATIE EN AUTEURS

Projectcoördinatie

De projectcoördinatie in de periode 2000 tot en met 2004 was in handen van Agaath Kooi met medewerking van Rene Oosterhuis.

Waarnemers

Onderstaande personen hebben zich in de periode 2000 t/m 2004 ingezet voor de WAD-januaritellingen. Ze worden uiteraard van harte bedankt voor hun inzet!

M. van der Aart, A. Aberson, P.M. Arends, IVN/KNNV Assen, P. Baas, M. Bakker, A. Bartelds, E. Bernardus, R. Blaauw, A. Bode, P. Bokschoten, M. Bonder, S. Boonstra, F. Bosveld, W. Bosveld, K. Bouma, C. Bouwer, J. Bredek, D. Bresser, G. Bril, W.D. Brouwer-van de Westeringh, E.F.J. van Bruggen, R. de Bruijn, D. Bruins Slot, M. Bunschoek, M. Buruma, M.B. Cuperus, G. Dekker, H. Dekker, H. Diepenheim, E. Dijk, J. Dijk, L. Dijk, A.J. van Dijk, J.J.A. van Dijk, B. Dijkstra, R. van Dinter-Bijlsma, R. Drewes, A. Duinkerken, E. Dusseljee, IVN Emmen, G. Engels, L.J. van der Ent, H. Enting, J. Everts, H. Feenstra, P.B. Gelderloos, J. van Ginkel, E. Goutbeek, IVN/KNNV Groningen, L. de Groote, H. Grooters, J. Grotenhuis, D. Haanstra, J. Hamers, A.J. Hamming, S. Handgraaf, R. Heida, C. Heideveld, B. Heijman, E. Heijman, J.E. Heikoop, L. Heikoop, F. Helmig, F. Hemmen, R. van Hessem, J. Hilbrands, B. Hoentjen, M. Hof, IVN Hoozeveen, F.R. ten Hoor, A. Hoving, H. Huiskens, J. Huizenga, A. Idema, R.E. van Itallie, J. Jager, T. Jak, D. Jensma, J. de Jong, H. Kamman, G.J. Kamphuis, C. Kingma, J. Kleine, M. Klemann, A. van Klinken, P. Klomp, G. Klunder, T. Knecht, J. Kramer, A. Kooi, A. Koopman, H. Koster, W. Laning, J. Lok, P. van Loon, M. Lumkes, L. Luten, R. Luten, F. Mager, J. Mager, W. van Manen, P. Martens, R. Meijering, G. Meijers, B. Mekkes, H. Mekkes, W. Meyberg, H. Moorlag, S. Mossel, A. Mulder, J. Mulder, M. van Nieuw, J. Nienhuis, J. Niezen, R. Offermans, H. Olk, S. Olk, R. Oosterhuis, B. van Os, G. Ottens, H.J. Ottens, K. Palyama, R. Penninx, L. Piers, C.A.M. Postenhoven, W. Postma, H. Remmerswaal, J. Remmerswaal, A.S. Risseeuw, J. Ruiter, J. Santing, I. Schimmel, J. Schimmel, K.P. Schipper, D. Schoppers, H. van Schuppen, H. Sloots, J. Smit, E. Soldaat, G.L. Spoek, A. van der Spoel, W.F. Spoelder, H. Steendam, J. ter Stege, H. Stellingsma, I. Sterken, H. Swier, G.A. Taatgen, E. Thomas, J. Treep, W. Trip, S. van der Veen, A. Veldkamp, J. Veldkamp, F.A. van Velden, P. Venema, P.J. Verra, R. Versluijs, G. Versluys, G.L. Verweij, R. Vierhoven, A. van de Vijver, D. Vogt, K. Vogt, D. Vos, S. Vos, D. de Vries, J. de Vries, N. de Vries, Y. de Vries, IVN Afd. Vries, B. Warners, H. Westerhof, W. Winter, A. van der Zijpp, Ch. Zimet, IVN Zuidlaren.

Gegevensbeheer

De gegevens werden beheerd en bewerkt door Rene Oosterhuis, waarbij Henk Oosterhuis de invoer van de telformulieren voor rekening heeft genomen. De verspreidingskaartjes zijn vervaardigd door De Provincie Drenthe (Ben Hoentjen, Eeuwe Dijk, Jeroen Groot en Hotze Blomsma).

Auteurs

De algemene inleidende teksten voor deze publicatie zijn geschreven door:

Voorwoord - *Sjoerd Boonstra*

Inleiding - *Harold Steendam*

Materiaal en methoden - *Harold Steendam*

Weersomstandigheden in januari 2000-2004 - *Harold Steendam*

Balans - *Jaap Ruiter*

De soortbesprekingen zijn geschreven door:

Sjoerd Boonstra - Rode Wouw, Zeearend, Blauwe Kiekendief, Havik, Sperwer, Buizerd, Ruigpootbuizerd, Slechtvalk en Bruine Kiekendief.

Bert Dijkstra - Scholekster, Goudplevier, Kievit, Bokje, Watersnip, Houtsnip, Wulp, Tureluur, Witgat en Oeverloper.

Remco Drewes - Meerkoet, Kerkuil, Steenuil, Bosuil, Ransuil, Velduil, Ijsvogel, Groene Specht, Zwarte Specht, Grote Bonte Specht, Kleine Bonte Specht, Heggenmus, Kneu, Frater, Barmsijs, Kruisbek, Grote Kruisbek, Goudvink, Appelvink, IJsgors, Sneeuwgorst, Geelgors, Rietgors en Grauwe Gors.

Jan Grotenhuis - Patrijs, Fazant, Postduif, Holenduif, Houtduif, Turkse Tortel, Kuifleeuwerik, Boomleeuwerik, Veldleeuwerik, Graspieper, Waterpieper, Witte Kwikstaart, Kauw, Scandinavische Kauw, Russische Kauw, Roek, Zwarte Kraai, Bonte Kraai en Raaf.

Hans Olk - Waterral, Waterhoen, Kraanvogel, Waterspreeuw, Grote Gele Kwikstaart, Winterkoning, Roodborst, Merel, Pimpelmees, Koolmees en Boomklever.

Hans Olk en Harold Steendam - Klapekster.

Rene Oosterhuis - Roodkeelduiker, Dodaars, Fuut, Roodhalsfuut, Kuifduiker, Geoorde Fuut, Aalscholver, Roerdomp, Grote Zilverreiger, Blauwe Reiger, Ooievaar, Lepelaar, Rotgans, Roodhalsgans, Casarca, Bergeend, Muskuseend, Carolinaeend, Mandarijneend, Smient, Krakeend, Wintertaling, Wilde Eend, Soepeend, Pijlstaart, Slobeend, Tafeleend, Kuifeend, Brilduiker, Nonnetje, Middelste Zaagbek, Grote Zaagbek, Kokmeeuw, Stormmeeuw, Kleine Mantelmeeuw, Zilvermeeuw, Geelpootmeeuw, Pontische Meeuw, Grote Burgemeester, Grote Mantelmeeuw en Baardman.

Jaap Ruiter - Magelhaengans, Witoogeend, Eidereend, Grote Zee-eend en alle 12 verdwenen soorten.

Eelke Schoppers - Roodborsttapuit, Kramsvogel, Zanglijster, Koperwiek en Grote Lijster.

Harold Steendam - Knobbelzwaan, Zwarte Zwaan, Kleine Zwaan, Wilde Zwaan, Rietgans spec., Taigarietgans, Toendrarietgans, Kleine Rietgans, Kolgans, Dwerggans, Grauwe Gans, Soepgans, Indische Gans, Sneeuwgans, Ross Gans, Canadese Gans, Kleine Canadese Gans, Brandgans, Nijlgans, Torenvalk, Smelleken, Zwartkop, Vink, Keep, Groenling, Putter, Sijs, Boomkruiper en Gaai.

Yzaak De Vries - Pestvogel, Zwarte Roodstaart, Tjiftjaf, Goudhaan, Vuurgoudhaan, Staartmees, Glanskop, Matkop, Kuifmees, Zwarte Mees, Ekster, Notenkraker, Spreeuw, Huismus en Ringmus.

De redactie (bewerking van de basisteksten) was in handen van Remco Drewes, Hans Olk, Rene Oosterhuis, Jaap Ruiter en Harold Steendam.

Jonge boomaanplant in de buurt van Borger (kwartblok 17-16-1), januari 2011 (Hans Olk).

3 Weersomstandigheden in januari 2000-2004

De onderzoeksresultaten worden in bepaalde mate beïnvloed door weersomstandigheden. Onder invloed van het weer kunnen soorten meer of minder talrijk aanwezig zijn. Vooral het onbereikbaar worden van voedsel door ijs en sneeuwbedekking kan aanleiding zijn voor massale wegtrek. Watervogels en steltlopers trekken bij invallende vorst vaak uit Drenthe weg. Een sprekend voorbeeld hiervan dat vrijwel elke winter te bewonderen is, is de massale wegtrek van Kieviten bij invallende vorst. Daarnaast kan de wintervogelverspreiding in Drenthe beïnvloed worden door winterweer elders in Europa.

De verspreidingskaarten in deze publicatie zijn echter in zeer geringe mate beïnvloed door de weersomstandigheden. Dat komt omdat de kaarten telkens de maxima per kwartblok presenteren en de meeste kwartblokken meerdere jaren zijn geteld.

De weersomstandigheden hebben grote invloed op de waarnemers. Voor de waarnemers zijn regen en wind de grootste spelbrekers. Omdat gedurende de gehele maand januari geteld kon worden, gaan we ervan uit dat bij ongunstige weersomstandigheden de waarnemers genoeg uitwijkmogelijkheden hebben gehad om de telling op een redelijke manier af te werken. Tabel 2 geeft een overzicht van een aantal karakteristieken van het weer in de onderzoeksmaanden.

jaar	gem. temp. °C	aantal vorst- dagen	aantal ijsdagen	neerslag (mm)	aantal dagen met gesloten sneeuwdek	Karak- teristiek
normaal	2,0	14	5	69	8	-
2000	4,0	10	0	62	0	zacht
2001	2,1	14	5	63	4	koud
2002	4,1	9	3	95	1	zacht
2003	1,8	14	7	75	0	koud
2004	2,9	14	1	110	2	zacht

Tabel 2. Enkele karakteristieken van het weer in januari in de periode 2000 t/m 2004, afgezet tegen het langjarig (1971-2000) gemiddelde. Bron: KNMI.

Oude dichtgegroeide meander van de Hunze bij De Groeve (kwartblok 12-25-2), januari 2011 (Harold Steendam).

Het weer in januari 2000

Gedurende een groot deel van de maand werd het weer bepaald door hogedrukgebieden die zich ophielden ten westen van ons land. Daardoor hadden we te maken met een wind die vanuit het westen en noordwesten relatief zachte en vochtige zeelucht naar onze omgeving transporteerde. Koude lucht kon door de overwegende westenstromingen het land slechts moeilijk bereiken. In de periode 9 tot en met 13 januari en de periode 23 tot en met 25 januari dook het kwik 's nachts onder het vriespunt. Overdag steeg de temperatuur echter telkens weer tot boven de nul graden. Op enkele verregende dagen (4 en 29 januari) na verliep de maand redelijk droog. Er waren geen dagen met een gesloten sneeuwdek.

Het weer in januari 2001

Na een vorstperiode in december begon januari aan de zachte kant, met maximumtemperaturen rond de 9°C. De sneeuw die in december was gevallen smolt door de hoge temperaturen in combinatie met een regenachtige eerste week in rap tempo. Vanaf de tweede week van januari werd het droog en zakte de temperatuur geleidelijk naar meer normale waarden. Van 11 tot en met 22 januari hadden we te maken met een winters tijdvak. In deze periode dook de temperatuur geregeld onder het vriespunt en op vijf dagen bleef het ook overdag vriezen. Tijdens de laatste dagen van deze vorstperiode kwam de neerslag in de vorm van sneeuw en zo ontstond een dun sneeuwdek die enkele dagen standhield. De hoogste temperatuur van de maand werd gemeten op 24 januari toen het kwik net boven de 10°C uitkwam. Daarna liepen de temperaturen terug met minimumwaarden rond het vriespunt en maximumwaarden rond de 5°C.

Het weer in januari 2002

Aanvankelijk werd het weer bepaald door een krachtig hogedrukgebied en was het koud, rustig en droog. In deze periode konden drie vorstdagen worden bijgeschreven. Alleen op 1 januari was sprake van een gesloten sneeuwdek. Na 10 januari kwam een (zuid)weststroming op gang en werd het weer steeds meer bepaald door depressies. Er viel regelmatig regen, op sommige dagen stond er veel wind en de temperatuur lag boven het langjarige gemiddelde. Aan het eind van de maand lagen de maximumtemperaturen dikwijls boven de 10°C. Landelijk eindigt de laatste decade van de maand als de zachtste sinds 1901.

Het weer in januari 2003

Sinds de winter van 1996/97 kon er eindelijk weer van een echte winter worden gesproken. December, januari en februari hadden elk een winters karakter, met enkele (soms) pittige vorstperiodes. De maand januari was, ondanks dat een flink deel van de maand zacht verliep, gemiddeld kouder dan het langjarig gemiddelde. Dit werd voornamelijk veroorzaakt door een koude periode aan het begin van de maand. Van 4 tot en met 11 januari kwamen de temperaturen amper boven het vriespunt uit. Tijdens vijf achtereenvolgende nachten was zelfs sprake van strenge vorst (temperatuur beneden -10°C). Gedurende deze vorstperiode was het droog. Aan het eind van de maand dook het kwik weer onder het vriespunt, toen ook met winterse neerslag. De sneeuw bleef echter niet liggen. Tussen beide vorstperiodes lagen de temperaturen relatief hoog en viel er veel regen.

Het weer in januari 2004

De maand verliep zacht en zeer nat. De eerste dagen aan de koude kant, met op 3 januari de enige ijsdag van de maand. De rest van de maand komt de temperatuur amper nog onder het vriespunt. Alleen gedurende de nachten is soms lichte vorst gemeld. Echte droge dagen zijn op één hand te tellen. Vooral halverwege de maand regende het veel.

Ransuil (Asio Otus)
Foto: Eelke Schoppers

4 Soortbesprekingen

LEESWIJZER

Terminologie

Voor de beschrijving van de verspreiding en aanduiding van de aantallen is de volgende klassenindeling gebruikt:

Verspreiding		Aantallen	
term	aantal kwartblokken	term	aantal exemplaren
uiterst zeldzaam	1	zeer klein aantal	1-2
zeer zeldzaam	2-4	klein aantal	3-15
zeldzaam	5-13	vrij klein aantal	16-150
minder algemeen	46-70	vrij groot aantal	151-1000
vrij algemeen	71-122	groot aantal	1001-5000
algemeen	123-245	zeer groot aantal	>5000
zeer algemeen	246-330		
uiterst algemeen	331-490		

Tenzij in de soortbespreking anders aangegeven is de verspreiding uitgedrukt in het aantal kwartblokken waar de soort in de vijf onderzoeksjaren is vastgesteld. De aantallen in heel Drenthe zijn per jaar berekend op basis van de werkelijk getelde aantallen. Het gemiddelde aantal vogels per geteld kwartblok is daartoe als norm genomen voor de niet-getelde kwartblokken.

De verspreidingskaarten

De verspreidingskaarten zijn telkens een cumulatie van de vijf onderzoeksjaren. De stippen op de kaart geven het maximum geteld aantal in de onderzochte jaren weer. Hierbij is uitsluitend gebruik gemaakt van pleisterende vogels. Overtrekkende vogels zijn niet in het kaartje verwerkt. De gebruikte legenda's per soort lopen zoveel mogelijk synchroon aan WiD. Als soorten in minder dan 5 kwartblokken zijn waargenomen, is er geen verspreidingskaart opgenomen, maar worden de kwartblokken vermeld.

Figuren

Indien het een duidelijke meerwaarde heeft is bij sommige soortbesprekingen gebruik gemaakt van één of meerder figuren. Hierbij zijn twee typen figuren te onderscheiden. De meest gebruikte is de winterpopulatie-index. In deze figuur zijn de berekende aantallen per jaar in de periode 1995 tot en met 2004 omgezet in indexwaarden, waarbij het jaar 2000 de waarde 100 heeft gekregen. Soms is ook een figuur opgenomen met de presentie van een soort. In deze grafiek wordt voor de periode 1995 tot en met 2004 per jaar aangegeven in hoeveel procent van de getelde kwartblokken de soort is aangetroffen.

Inhoud Soorten

Op alfabetische vogorde

Aalscholver <i>Phalacrocorax carbo</i>	21
Appelvink <i>Coccothraustes coccothraustes</i>	91
Baardman <i>Panurus biarmicus</i>	74
Bahama Pijlstaart <i>Anas bahamensis</i>	37
Barmsijs <i>Carduelis flammea</i>	87
Bergeend <i>Tadorna tadorna</i>	34
Blauwe Kiekendief <i>Circus cyaneus</i>	39
Blauwe Reiger <i>Ardea cinerea</i>	23
Bokje <i>Lymnocyptes minimus</i>	49
Bonte kraai <i>Corvus cornix</i>	81
Bonte Strandloper <i>Calidris alpina</i>	49
Boomklever <i>Sitta europaea</i>	74
Boomkruiper <i>Certhia brachydactyla</i>	75
Boomleeuwerik <i>Lullula arborea</i>	61
Bosuil <i>Strix aluco</i>	55
Brandgans <i>Branta leucopsis</i>	32
Brilduiker <i>Bucephala clangula</i>	38
Bruine Kiekendief <i>Circus aeruginosus</i>	39
Buizerd <i>Buteo buteo</i>	41
Canadese Gans <i>Branta canadensis</i>	31
Carolina-eend <i>Aix sponsa</i>	35
Casarca <i>Tadorna ferruginea</i>	34
Dodaars <i>Tachybaptus ruficollis</i>	20
Dwerggans <i>Anser erythropus</i>	30
Eidereend <i>Somateria mollissima</i>	36
Ekster <i>Pica pica</i>	79
Fazant <i>Phasianus colchicus</i>	44
Fluitzwaan <i>Cygnus columbianus</i>	25
Frater <i>Carduelis flavirostris</i>	88
Fuut <i>Podiceps cristatus</i>	20
Gaai <i>Garrulus glandarius</i>	78
Geelgors <i>Emberiza citrinella</i>	89
Geelpootmeeuw <i>Larus michahellis</i>	51
Geoorde Fuut <i>Podiceps nigricollis</i>	21
Glanskop <i>Parus palustris</i>	71
Goudhaan <i>Regulus regulus</i>	69
Goudplevier <i>Pluvialis apricaria</i>	47
Goudvink <i>Pyrrhula pyrrhula</i>	88
Graspieper <i>Anthus pratensis</i>	61
Grauwe Gans <i>Anser anser</i>	29
Grauwe Gors <i>Miliaria calandra</i>	90

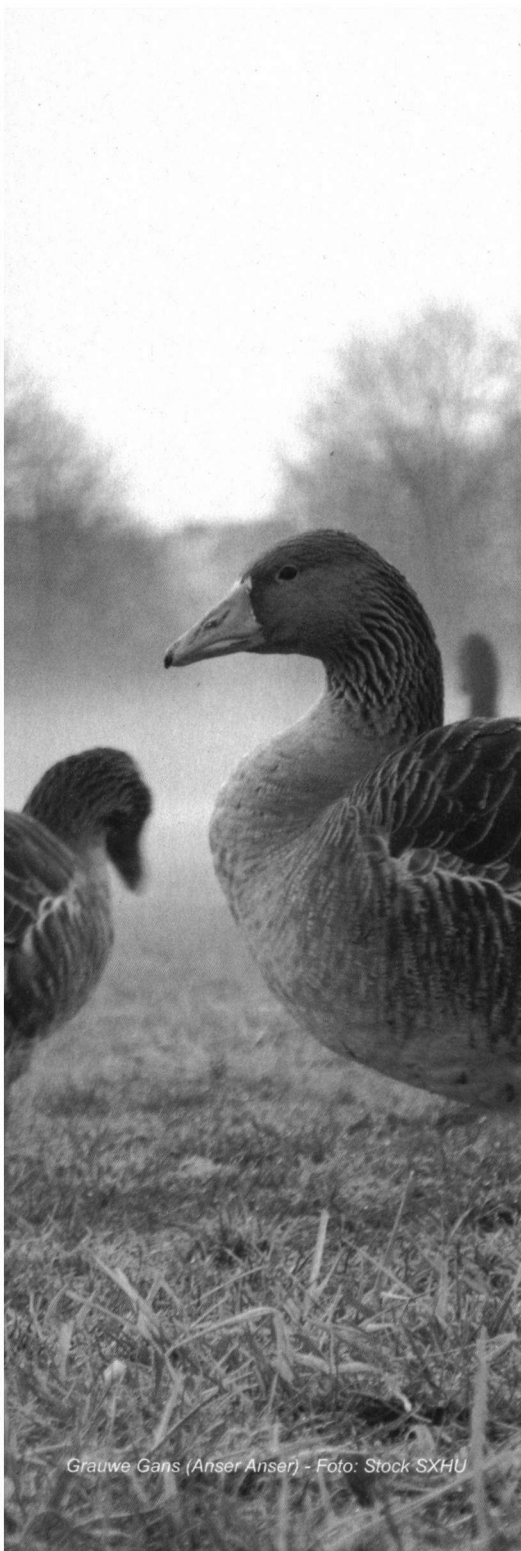

Wilde Zwaan (*Cygnus cygnus*) - Foto: Bert Dijkstra

Groene Specht <i>Picus viridis</i>	58
Groenling <i>Carduelis chloris</i>	86
Grote Bonte Specht <i>Dendrocopos major</i>	57
Grote Burgemeester <i>Larus hyperboreus</i>	52
Grote Gele Kwikstaart <i>Motacilla cinerea</i>	59
Grote Kruisbek <i>Loxia pytyopsittacus</i>	89
Grote Lijster <i>Turdus viscivorus</i>	67
Grote Mantelmeeuw <i>Larus marinus</i>	53
Grote Trap <i>Otis tarda</i>	47
Grote Zaagbek <i>Mergus merganser</i>	39
Grote Zee-eend <i>Melanitta fusca</i>	36
Grote Zilverreiger <i>Egretta alba</i>	22
Halsbandparkiet <i>Psittacula krameri</i>	54
Havik <i>Accipiter gentilis</i>	40
Heggenmus <i>Prunella modularis</i>	64
Holenduif <i>Columba oenas</i>	53
Houtduif <i>Columba palumbus</i>	53
Houtsnip <i>Scolopax rusticola</i>	49
Huisemus <i>Passer domesticus</i>	83
IJsgors <i>Calcarius lapponicus</i>	89
IJsvogel <i>Alcedo atthis</i>	56
Indische Gans <i>Anser indicus</i>	31
Kauw <i>Corvus monedula</i>	79
Keep <i>Fringilla montifringilla</i>	85
Kemphaan <i>Philomachus pugnax</i>	49
Kerkuil <i>Tyto alba</i>	54
Kievit <i>Vanellus vanellus</i>	48
Klapexster <i>Lanius excubitor</i>	76
Kleine Bonte Specht <i>Dendrocopos minor</i>	58
Kleine Mantelmeeuw <i>Larus fuscus</i>	52
Kleine Rietgans <i>Anser brachyrhynchus</i>	28
Kleine Zwaan <i>Cygnus bewickii</i>	24
Kneu <i>Carduelis cannabina</i>	88
Knobbelzwaan <i>Cygnus olor</i>	23
Kokmeeuw <i>Larus ridibundus</i>	51
Kolgans <i>Anser albifrons</i>	28
Koolmees <i>Parus major</i>	72
Koperwiek <i>Turdus iliacus</i>	68
Kraanvogel <i>Grus grus</i>	47
Krakeend <i>Anas strepera</i>	35
Kramsvogel <i>Turdus pilaris</i>	66
Kruisbek <i>Loxia curvirostra</i>	89
Kuifduiker <i>Podiceps auritus</i>	21
Kuifeend <i>Aythya fuligula</i>	38
Kuifleeuwerik <i>Galerida cristata</i>	60

Kuifmees <i>Parus cristatus</i>	71
Magelhaengans <i>Chloephaga picta</i>	34
Mandarijneend <i>Aix galericulata</i>	37
Matkop <i>Parus montanus</i>	70
Meerkoet <i>Fulica atra</i>	46
Merel <i>Turdus merula</i>	66
Middelste Zaagbek <i>Mergus serrator</i>	38
Muskuseend <i>Cairina moschata</i>	34
Nijlgans <i>Alopochen aegyptiacus</i>	33
Nonnetje <i>Mergus albellus</i>	38
Notenkraker <i>Nucifraga caryocatactes</i>	80
Oeverloper <i>Actitis hypoleucos</i>	50
Ooievaar <i>Ciconia ciconia</i>	22
Patrijs <i>Perdix perdix</i>	43
Pestvogel <i>Bombycilla garrulus</i>	60
Pijlstaart <i>Anas acuta</i>	37
Pimpelmees <i>Parus caeruleus</i>	72
Pontische Meeuw <i>Larus cachinnans</i>	51
Putter <i>Carduelis carduelis</i>	87
Raaf <i>Corvus corax</i>	81
Ransuil <i>Asio otus</i>	55
Rietgans <i>Anser fabalis</i>	25
Rietgors <i>Emberiza schoeniclus</i>	90
Ringmus <i>Passer montanus</i>	84
Rode Wouw <i>Milvus milvus</i>	39
Roek <i>Corvus frugilegus</i>	80
Roerdomp <i>Botaurus stellaris</i>	22
Roodborst <i>Erithacus rubecula</i>	64
Roodborsttapuit <i>Saxicola torquata</i>	66
Roodhalsfuut <i>Podiceps grisegena</i>	21
Roodhalsgans <i>Branta ruficollis</i>	34
Roodkeelduiker <i>Gavia stellata</i>	20
Roodkopgans <i>Chloephaga rubidiceps</i>	34
Rotgans <i>Branta bernicla</i>	34
Rouwkwikstaart <i>Motacilla alba yarrellii</i>	60
Ruigpootbuiserd <i>Buteo lagopus</i>	41
Rus. Kauw <i>Corvus monedula soemmeringii</i>	79
Scan. Kauw <i>Corvus monedula monedula</i>	79
Scholekster <i>Haematopus ostralegus</i>	48
Sijs <i>Carduelis spinus</i>	86
Slechtvalk <i>Falco peregrinus</i>	43
Slobeend <i>Anas clypeata</i>	37
Smelleken <i>Falco columbarius</i>	42
Smient <i>Anas penelope</i>	35
Sneeuwgans <i>Anser caerulescens</i>	33

Grauwe Gans (*Anser Anser*) - Foto: Stock SXHU

Sneeuwgors <i>Plectrophenax nivalis</i>	89
Soepeend <i>Anas platyrhynchos forma dom</i>	36
Soepgans <i>Anser anser forma domestica</i>	30
Sperwer <i>Accipiter nisus</i>	40
Spreeuw <i>Stumus vulgaris</i>	83
Staartmees <i>Aegithalos caudatus</i>	70
Stads/Postduif <i>Columba livia forma dom</i>	54
Steenuil <i>Athene noctua</i>	55
Stormmeeuw <i>Larus canus</i>	52
Tafeleend <i>Aythya ferina</i>	39
Taigaboomkruiper <i>Certhia familiaris</i>	75
Taigarietgans <i>Anser fabalis fabalis</i>	27
Tijftjaf <i>Phylloscopus collybita</i>	69
Toendrarietgans <i>Anser fabalis rossicus</i>	27
Torenvalk <i>Falco tinnunculus</i>	41
Tureluur <i>Tringa totanus</i>	50
Turkse Tortel <i>Streptopelia decaocto</i>	54
Veldleeuwerik <i>Alauda arvensis</i>	61
Velduil <i>Asio flammeus</i>	56
Vink <i>Fringilla coelebs</i>	84
Vuurgoudhaan <i>Regulus ignicapillus</i>	69
Waterhoen <i>Gallinula chloropus</i>	44
Waterpieper <i>Anthus spinoletta spinoletta</i>	62
Waterral <i>Rallus aquaticus</i>	46
Watersnip <i>Gallinago gallinago</i>	49
Waterspreeuw <i>Cinclus cinclus</i>	62
Wilde Zwaan <i>Cygnus cygnus</i>	25
Wilde eend <i>Anas platyrhynchos</i>	36
Winterkoning <i>Troglodytes troglodytes</i>	63
Wintertaling <i>Anas crecca</i>	36
Witgat <i>Tringa ochropus</i>	51
Witoogeend <i>Aythya nyroca</i>	38
Witte Kwikstaart <i>Motacilla alba alba</i>	60
Wulp <i>Numenius arquata</i>	50
Zanglijster <i>Turdus philomelos</i>	67
Zeearend <i>Haliaeetus albicilla</i>	39
Zilvermeeuw <i>Larus argentatus</i>	52
Zilverplevier <i>Pluvialis squatarola</i>	48
Zwaangans <i>Anser cygnoides forma dom</i>	30
Zwarte Kraai <i>Corvus corone corone</i>	80
Zwarte Mees <i>Parus ater</i>	72
Zwarte Roodstaart <i>Phoenicurus ochruros</i>	65
Zwarte Specht <i>Drycopus martius</i>	57
Zwarte Zwaan <i>Cygnus atratus</i>	24
Zwartkop <i>Sylvia atricapilla</i>	68

Roodkeelduiker *Gavia stellata*

Slechts eenmaal is de soort waargenomen. Van 12 tot en met 15 januari 2002 zat een vogel in de haven van Assen-Noord (kwartblok 12-43-2). Het betrof een tweedejaarsvogel. Ook in WiD was de soort zeer zeldzaam met maar twee exemplaren.

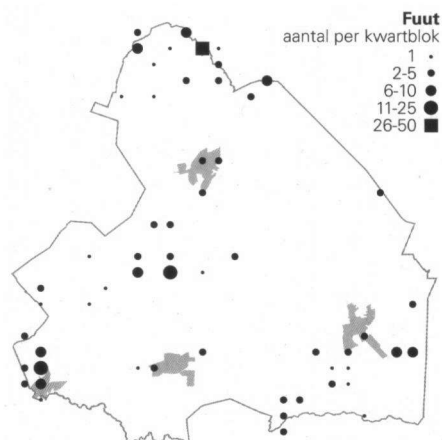
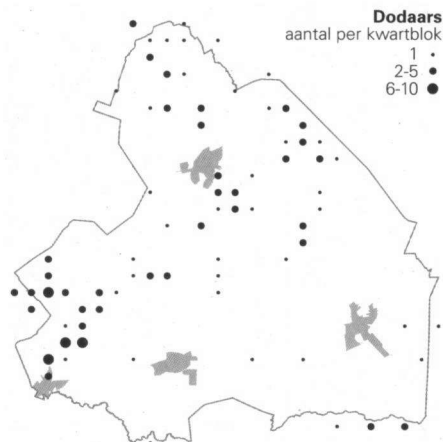
Dodaars *Tachybaptus ruficollis*

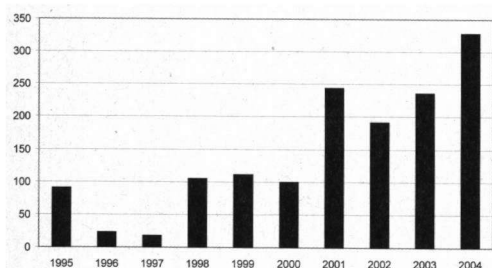
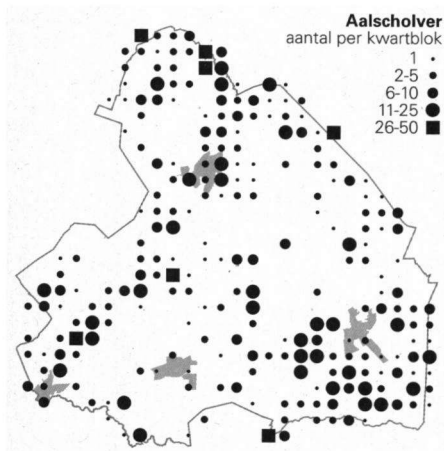
In ongeveer 12% van de Drentse kwartblokken zijn Dodaarzen aangetroffen. Dit was 6% ten tijde van WiD. De populatie in januari omvatte aantallen tussen de 20 en 120 Dodaarzen en is daarmee terug op het niveau van januari 1983-86 en de jaren daarvoor. Het voorkomen van de Dodaars in januari is sterk gerelateerd aan de temperatuur. Tijdens de zachtste winter (2002) zijn ook de meeste Dodaarzen geteld. De verspreidingskaart is voor een belangrijk deel gelijk aan de WiD. Nieuw ten op zichte van de eerste vijfjaarsperiode is de aanwezigheid van Dodaarzen in de beken en ruimsloten in de omgeving ten zuidoosten van Assen (Ekehaar-Amen) en de omgeving van Borger-Westdorp. De vennen in de boswachterijen in deze omgeving, waar zomers wel gebroed wordt, zijn 's winters verlaten, maar in de omgeving ervan verblijven in de winter dus wel Dodaarzen. Of dit eerder (in de periode 1995-1999) niet het geval was, of dat er toen vogels over het hoofd zijn gezien, is niet duidelijk. En in deze periode werden in het zuidoosten van de provincie (Schoonebekerdiep) nu wel Dodaarzen aangetroffen.

De hoogste indexwaarden worden in de laatste 5 jaar van het onderzoek gevonden. De weersomstandigheden (het uitblijven van strenge winters en wel een aantal zachte winters) en mogelijk een toename van de broedvogelaantallen vanaf 1997 zullen hierbij een rol gespeeld hebben. Duidelijk is verder dat het grootste deel van de in Drenthe broedende Dodaarzen, ongeveer 200-300 broedparen, onze provincie in de winter hebben verlaten.

Fuut *Podiceps cristatus*

De Fuut is in 10% van de kwartblokken aangetroffen. Het aantal Futen dat in januari in Drenthe kan worden aangetroffen is sterk afhankelijk van de temperatuur. In strenge winters verlaten Futen de provincie. Tijdens winters zonder strenge vorst wordt het aantal voor Drenthe geschat op 20-200 exemplaren. De verspreiding van de Fuut beperkt zich tot de grotere open wateren zoals het Leekstermeer en het Zuidlaardermeer, maar ook de vele zandgaten die verspreid over Drenthe liggen.

Figuur 2. Winterpopulatie-index van de Aalscholver in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Roodhalsfuut *Podiceps grisegena*

In tegenstelling tot de vorige onderzoeksperiode zijn er in deze onderzoeksperiode wel Roodhalsfuten waargenomen. De volgende waarnemingen zijn gemeld:

- 14 januari 2000, 1ex. op het Paterwoldsemeer (kwartblok 7-53-4);
- 12 januari 2002, 1ex. in de Drentse Aa bij Okkenveen (kwartblok 12-24-2);
- 18 januari 2002, 1ex. in de Grote Matsloot bij Bunne (kwartblok 12-13-3);
- 30 en 31 januari 2002, 1ex. op de Baggelhuizerplas in Assen (kwartblok 12-43-3).

De laatste drie waarnemingen vallen samen met het relatief hoge aantal Futen en Dodaarzen in dat jaar. Alle waarnemingen zijn afkomstig uit het noordelijke deel van de provincie. Het is niet bekend of de wintervogels onze eigen broedvogels zijn.

Geoorde Fuut *Podiceps nigricollis*

De Geoorde Fuut is zeer zeldzaam in januari. Er zijn slechts twee waarnemingen bekend, beide uit 2002. Er werd een exemplaar gezien in de omgeving van Wapserveen (kwartblok 16-36-4) en in de Oude Vaart ten noorden van Ruinerwold (kwartblok 16-57-1). Het betreft hier mogelijk hetzelfde exemplaar. Ook in WiD was de Geoorde Fuut een zeldzaamheid met slechts één waarneming.

Kuifduiker *Podiceps auritus*

Er is binnen het kwartblokonderzoek slechts één waarneming bekend van een Kuifduiker. Op 17 januari 2000 werd een exemplaar waargenomen in de Grote Matsloot ten westen van Vries (kwartblok 12-23-4).

Aalscholver *Phalacrocorax carbo*

De Aalscholver is een soort die jaarlijks in vrij grote aantallen in Drenthe voorkomt. De soort is in 47% van de kwartblokken vastgesteld en komt daarmee algemeen verspreid voor. Kwartblokken met Aalscholvers zijn verspreid over de hele provincie te vinden. In de kwartblokken waar de soort aanwezig is schommelen de gemiddelde aantallen tussen 3 en 6 vogels. In gebieden met veel water zijn de aantallen doorgaans hoger. Kwartblokken met meer dan 30 exemplaren zijn er weinig (o.a. Leekstermeergebied en De Mussels). In de onderzoeksperiode is de Aalscholver spectaculair toegenomen. De populatie aan het eind van de onderzoeksperiode is ongeveer drie maal zo groot dan aan het eind van de vorige onderzoeksperiode. De toename is vooral het gevolg van het bezetten van nieuwe kwartblokken.

Roerdomp *Botaurus stellaris*

Er zijn in de periode 2000-2004 tijdens de jaaruittelling 22 Roerdompen waargenomen in Drenthe. Uitschieter was januari 2002 toen er 12 exemplaren zijn waargenomen. De soort werd verspreid over Drenthe waargenomen. Naast enkele grotere natuurgebieden zoals Leekstermeer, Zuidlaardermeer en Bargerveen is de soort ook op onverwachte plaatsen opgedoken zoals in een sloot midden op het industrieterrein van Assen.

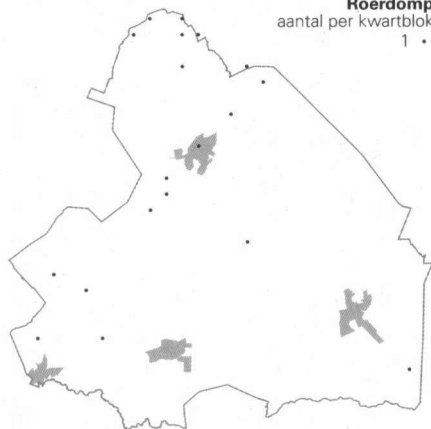
Grote Zilverreiger *Egretta alba*

In WiD werden voor het eerst Grote Zilverreigers gemeld. Het ging toen om waarneming van 4 verschillende exemplaren. In de periode 2000-2004 is de soort enorm in aantal toegenomen. In 2000 werden 2 exemplaren waargenomen en in 2004 was dit al opgelopen naar 19 exemplaren. De meeste waarnemingen komen uit de Veenkoloniën met de nadruk op het noordelijke deel. Deze toename, die zich ook landelijk voltrok, loopt gelijk op met de toename van de aantallen broedvogels in Nederland. In de periode 2000-2004 nam het aantal broedparen, na een aarzelande start in de jaren eraan voorafgaand, toe van ongeveer 5 tot 50 broedparen (Broedvogels in Nederland in 2005). In Nederland overwinterende broedvogels krijgen in de winter gezelschap van broedvogels uit andere delen van Europa. Bij winterse omstandigheden vertrekt maar een deel van de dan aanwezige vogels; ook bij sneeuw en ijs weten ze zich hier te handhaven. Grote Zilverreigers gebruiken gezamenlijke slaapplekken.

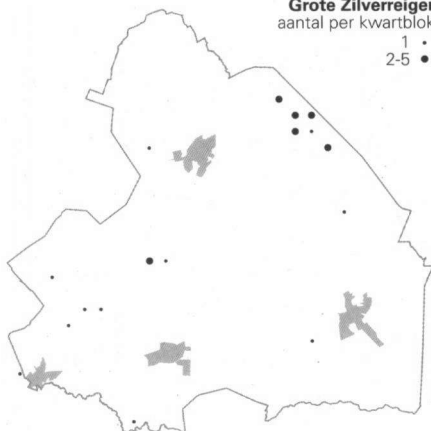
Ooievaar *Ciconia ciconia*

De Ooievaar laat een duidelijke tweedeling zien binnen de provincie. In de omgeving van het Ooievaarsstation De Lokkerij in De Wijk, waar regelmatig wordt bijgevoerd, is de soort algemeen met in 2002 een maximum van 123 exemplaren. In de rest van de provincie is de Ooievaar een zeldzame verschijning in januari. Losse exemplaren zijn gezien in de omgeving van het Leekstermeer, het Bargerveen en ten zuiden van Wijster. Het gaat hier om Ooievaars die niet op trek naar het zuiden gaan. Een andere deel van de broedpopulatie vertrekt wel naar zuidelijke oorden.

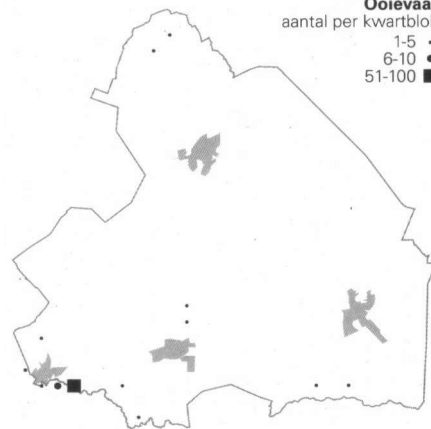
Roerdomp
aantal per kwartblok
1 •

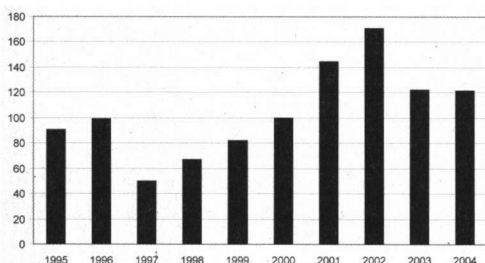
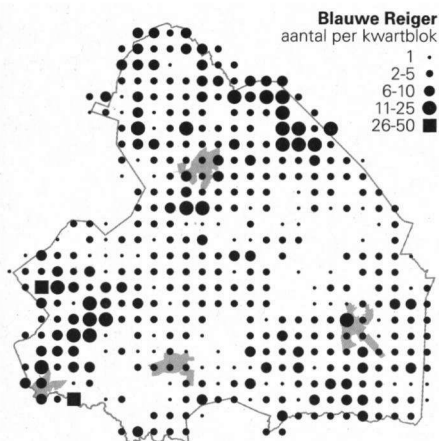

Grote Zilverreiger
aantal per kwartblok
1 •
2-5 •

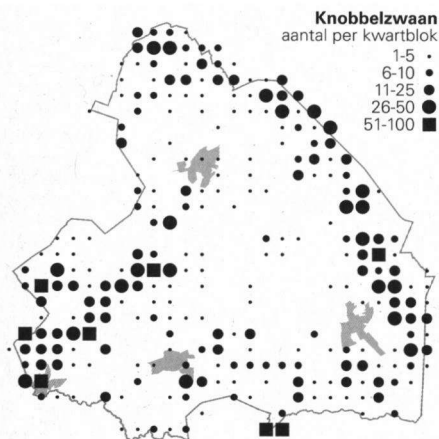

Ooievaar
aantal per kwartblok
1-5 •
6-10 •
51-100 ■

Figuur 3. Winterpopulatie-index van de Blauwe reiger in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Blauwe Reiger *Ardea cinerea*

De Blauwe Reiger is een soort die in grote aantallen voorkomt verspreid over de gehele provincie. Alleen de uitgestrekte bosgebieden in midden Drenthe zijn leeg. De soort is in 392 (80%) van de onderzochte kwartblokken vastgesteld. Dat is evenveel als in WiD. Het gemiddelde aantal kwartblokken steeg naar 36% en dit is een toename ten opzichte van WiD. Opvallend is dat deze toename grotendeels plaats vond door het bezetten van nieuwe kwartblokken. Het gemiddelde aantal per kwartblok steeg met zo'n 15% namelijk minder sterk dan de toename van de soort met bijna 80%. Mogelijk is er een maximum per kwartblok en is de soort prima in staat om nieuwe gebieden te veroveren.

Knobbelzwaan *Cygnus olor*

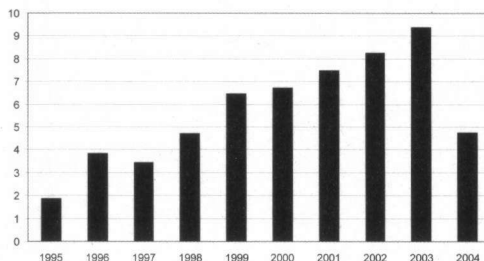
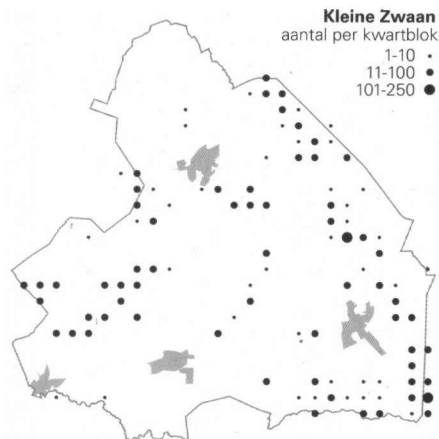
Knobbelzwanen zijn in januari zeer algemeen verspreid in Drenthe. Bosrijke gebieden zijn, door het ontbreken van stippen, in één oogopslag op de verspreidingskaart te zien. De veenontginningen in het oosten en zuidoosten, de beekdalen van de Steenwijker Aa en Wapserveensche Aa en de Beilerstroom in Zuidwest-Drenthe en de veenweidegebieden rondom de meren in de kop van de provincie springen in de verspreiding duidelijk naar voren. De verspreiding was vrijwel een kopie van de situatie in WiD en vertoont ook grote gelijkenis met de jaren daarvoor (Penninx 2002 voor de periode 1986-94). Het aantal getelde Knobbelzwanen varieerde van jaar tot jaar. In 2000 werden slechts 318 exemplaren waargenomen, terwijl er in 2002 maar liefst 795 exemplaren werden geteld. Getelde aantallen liggen jaarlijks tussen de 6 en 9 exemplaren per kwartblok. Bij deze berekening zijn alleen de kwartblokken betrokken waar ook daadwerkelijk Knobbelzwanen zijn aangetroffen. Uitschieters met meer dan 50 Knobbels per kwartblok waren uiterst schaars en voorbehouden aan een achttal kwartblokken, met name in Zuidwest-Drenthe. Wanneer voor niet getelde kwartblokken wordt gecorrigeerd bestond de Drentse winterpopulatie uit 700 tot 1.600 exemplaren. De bovengrens van 1.600 exemplaren is zeker te hoog, doordat de correctie geen rekening houdt met de ongeschikte bosrijke kwartblokken. Waarschijnlijk dat 1.000 een beter maximum is. De stand is daarmee ten opzichte van de periode 1995-1999 vrijwel ongewijzigd gebleven. Naast vogels uit de eigen broedvogelpopulatie (in de periode 1998-2000 bestond die uit ongeveer 250 paar: Van Dijk 2003) vindt 's winters aanvulling van elders plaats.

Zwarte Zwaan *Cygnus atratus*

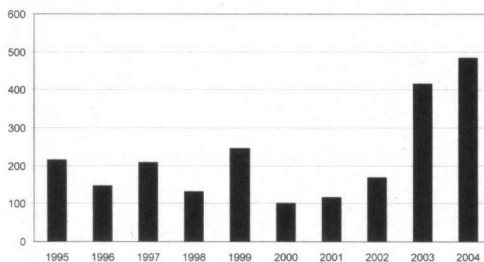
De Zwarte Zwaan is een zeldzame soort in Drenthe. Tijdens het kwartblokonderzoek zijn een viertal waarnemingen binnengekomen. Het betreffen vogels afkomstig uit gevangenschap. Daarnaast zijn nog zes losse waarnemingen verricht. In 2002 kwamen de meeste meldingen binnen. Het ging daarbij om zeker 5 vogels. Bij Nijensleek (kwartblok 12-36-2) en bij het zandgat Ellertshaar (kwartblok 17-16-3) zaten 2 vogels. Daarnaast kwam een losse melding uit de omgeving van Valthermond (kwartblok 17-18-4 en 17-28-1). De vogels van Nijensleek pleisterden ook in 2003 de hele winter op ongeveer dezelfde locatie. Andere waarnemingen kwamen uit de omgeving van Smilde (in 2000 in kwartblok 12-51-4 en 17-12-1) en uit de omgeving van Zuidlaren (in 2001 in kwartblok 12-25-2). In de meeste gevallen betrof het Zwarte Zwanen die zich hadden aangesloten bij een groep Knobbelzwanen.

Kleine Zwaan *Cygnus bewickii*

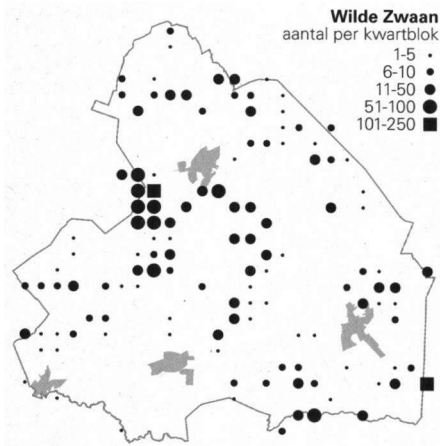
De Kleine Zwaan was in januari in Drenthe in vrij groot aantal aanwezig. Tijdens het kwartblokonderzoek (inclusief losse meldingen) is de soort in 102 van de 490 kwartblokken aangetroffen. Daarmee was de soort in ruim 20% van de Drentse kwartblokken vertegenwoordigd. De opmerking dat het hierbij om de cumulatieve verspreiding gaat is erg op zijn plaats. Jaarlijks werd de soort gewoonlijk in 7-9% van de getelde kwartblokken aangetroffen. Binnen de provincie zijn een aantal verspreidingsclusters te onderscheiden. De belangrijkste foerageergebieden lagen langs de oostrand van de provincie (het Hunzedal, de Exloosche Landen en de omgeving rondom het Bargerveen). Daarnaast lagen belangrijke pleisterplaatsen in de omgeving van het Dwingelderveld en Zuidwest-Drenthe, rondom het Fochteloërveen en (in sommige jaren) in Midden-Drenthe (omgeving Rolde en bij Wezuperbrug). De verspreiding kwam sterk overeen met die uit WiD, maar week enigszins af van die uit de periode 1986-1994. In die periode werd het Bargerveen nog niet genoemd als pleisterplaats, terwijl het momenteel als één van de belangrijkste pleisterplaatsen genoemd mag worden. Mogelijk pakken vernattingsmaatregelen hier, in combinatie met een goede voedselsituatie gunstig uit voor de Kleine Zwaan. Ook de gebieden in Zuidwest-Drenthe leken, ten opzichte van de periode 1986-1994, wat aan terrein te hebben gewonnen. Een ruimere verspreiding en een kleinere groepsgrootte heeft ertoe geleid dat de gemiddelde aantallen Kleine

Figuur 4. Winterpopulatie-index van de Kleine zwaan in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Figuur 5. Presentie (percentage van de kwartblokken waar de soort voorkomt) van de Kleine zwaan in januari in de periode 1995-2004.

Zwanen per kwartblok nu veel lager lagen dan in de periode 1995-1999. Gemiddeld werden er in de periode 2000-2004 tussen de 15 en 25 Kleine Zwanen per kwartblok geteld. Met uitzondering van 1997, toen de belangrijkste pleisterplaats het Hunzedal onbezet was, lagen de gemiddelden in WiD altijd boven de 30, in 1998 zelfs boven de 50. Op basis van de getelde kwartblokken wordt de januari populatie in Drenthe geschat op 350 tot 1.000 exemplaren. Januari is meestal niet de beste maand voor Kleine Zwanen. De aantallen liggen als gevolg van terugkeer richting broedgebieden in februari meestal hoger.

Fluitzwaan *Cygnus columbianus*

Deze werd in WiD beschreven, maar is in de periode 2000-2004 niet waargenomen. De waarneming uit WiD betrof een Fluitzwaan die in de winter van 1997/98 van 28 november tot 8 februari rond Eexterveen in een groep Kleine Zwanen verbleef. De winter daarop werd in dezelfde omgeving wederom een Fluitzwaan gemeld.

Wilde Zwaan *Cygnus cygnus*

De Wilde Zwaan was in januari in Drenthe in vrij groot aantal aanwezig. De soort is in 125 van de 490 kwartblokken (ruim 25%) vastgesteld. Pleisterende Wilde Zwanen werden in de periode 2000-2004 waargenomen in een groot deel van de provincie, met accenten rondom het Fochteloërveen en de aangrenzende veenontginningen bij Smilde, het beekdal van de Beilerstroom, Zuidwest-Drenthe, de akkerbouwgebieden rondom Nieuw-Balinge, de veenontginningen in de omgeving van het Bargerveen en het Hunzedal. Elders in de provincie lagen pleisterplaatsen die in gebruik zijn bij kleine aantallen Wilde Zwanen. De verspreiding vertoont grote gelijkenis met WiD en met de periode 1986-94 (WAD 2002). Het grote verschil is dat ook nu het Drents Plateau meer en meer in gebruik werd genomen. Met name de akkerbouwgebieden rondom Nieuw-Balinge en de omgeving van Ekehaar zijn voor Wilde Zwanen interessanter geworden.

Rietgans *Anser fabalis*

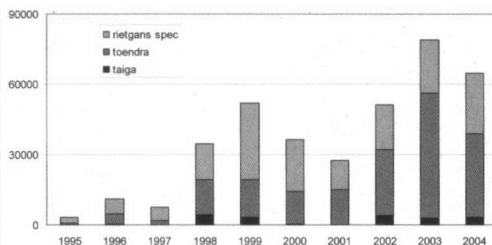
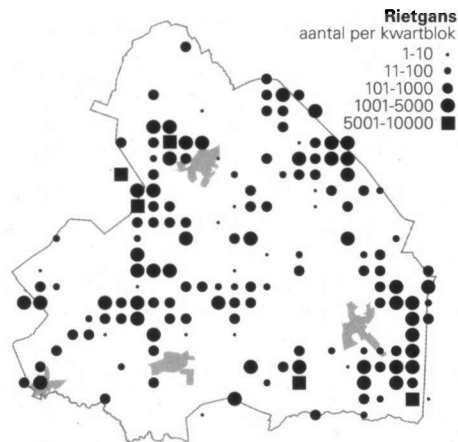
De discussie die gaande is rondom de taxonomie van de Rietgans, in combinatie met niet eenduidige determinatieliteratuur levert dikwijls problemen op in het veld. Zeker tijdens ongunstige omstandigheden is het daarom niet altijd mogelijk om tot soort te determineren. Vrij recent zijn Taigarietgans en Toendrarietgans tot aparte soorten onderscheiden. Er zijn zelfs onderzoekers die het rietganscomplex nog verder uit elkaar willen trekken in een drietal vormen van de Taigarietgans en een tweetal vormen van de

Toendrarietgans (Van den Bergh 2004). Bijkomend probleem is dat de traditionele "geelbekken" (die stevast als Taigarietgans genoteerd kon worden) tegenwoordig noordelijker overwinteren en vervangen zijn door Taiga's met een zwarte snavel (Van Roomen *et al.* 2005). Ongeveer de helft van de Rietganzen kon tijdens de januaritellingen op naam worden gebracht. De vraag is echter hoeveel ruis hier nog in zit.

Rietganzen overwinterden in zeer groot aantal in Drenthe. Duidelijk is dat ze ten opzichte van WiD zijn toegenomen. In 2003 werd een maximum geteld van 78.993 exemplaren. Dat zich hierin veel dubbelstellingen hebben bevonden is begrijpelijk omdat Rietganzen zich regelmatig verplaatsen. De maandelijkse ganzen- en zwanentellingen zullen naar alle waarschijnlijkheid betere aantallen hebben gegenereerd, omdat deze tellingen in vaste weekenden plaatshadden. Voor de periode 2000-2004 werden resp. 37.972, 33.513, 40.578, 67.670 en 76.417 Rietganzen geteld (bron: ganzen- en zwanentellingen Drenthe). Daarbij moet worden opgemerkt dat januari meestal de maand is dat het seizoensmaximum wordt bereikt. Aantalschattingen in de onderzoeksperiode lopen uiteen van 35.000 tot 80.000 exemplaren. Het is daarmee verreweg de meest algemeen overwinterende gans in Drenthe. In de kerngebieden zijn aantallen van meer dan 2.000 exemplaren per kwartblok eerder regel dan uitzondering. Het hoogste aantal Rietganzen van 11.000 werd geteld in kwartblok 16-36-2 (omgeving Nijensleek). Een eenduidig effect van strenge winters op de aantallen ontbreekt. Zowel 2001 als 2003 waren iets strenger dan normaal, terwijl de aantallen resp. lager en hoger uitvielen dan "normaal".

De toename ten opzichte van eerdere periodes heeft ook geresulteerd in een areaaluitbreiding. In de onderzoeksperiode kwam de soort in gemiddeld 32% van de getelde kwartblokken voor, in 2003 en 2004 zelfs in bijna 45% van de kwartblokken. In grote lijnen kwam de verspreiding echter overeen met WiD. Grootschalige landbouwgebieden zijn favoriet. De soort profiteert vooral van de achtergelaten oogstresten (aardappel, biet, maïs en graan). In toenemende mate en vooral tijdens vorstperiodes worden Rietganzen ook op gras aangetroffen.

De kaart geeft een gesommeerde verspreiding. Doordat deze van jaar tot jaar (en zelfs van dag tot dag) sterk verschilt geeft de kaart meer de potenties van de kwartblokken weer en niet de verspreiding op een bepaald moment. De belangrijkste foerageergebieden lagen in het Hunzedal en aansluitend de Veenkoloniën, de veenontginningen in Zuidoost-Drenthe en rondom Smilde en Veenhuizen, de beekdalen in Zuidwest-Drenthe en de omgeving van Nieuw-Balinge. Opvallend leeg waren de veenontginningen

Figuur 6. Getelde aantallen rietganzen (rietgans spec., Toendrarietgans en Taigarietgans) in de maand januari in de periode 1995-2004.

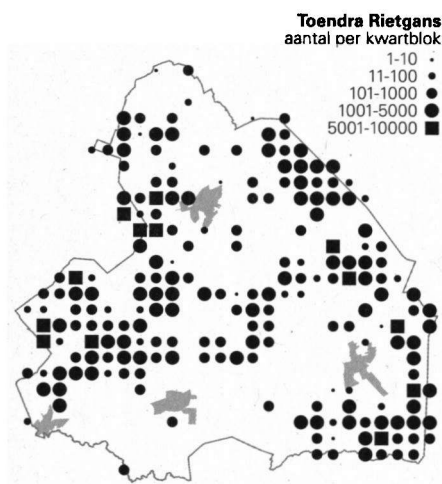
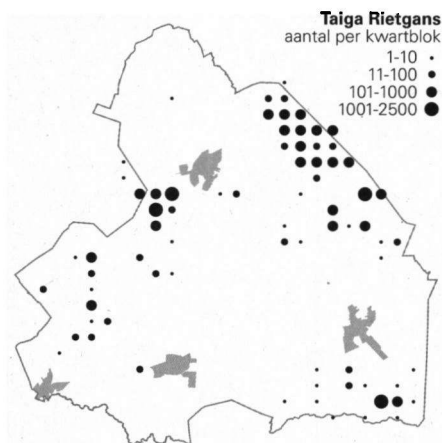

Foto: Herman Feenstra

tussen Hoogeveen en Coevorden. Zijn ze hier gemist of zaten hier daadwerkelijk geen Rietganzen? Het Drentse Plateau wordt in belangrijke mate gemeden. In sommige jaren kunnen Rietganzen echter op zeer ongebruikelijke (in besloten landschappen of langs bosranden) aangetroffen worden.

Taigarietgans *Anser fabalis fabalis*

Van beide Rietganzen is de Taigarietgans de minst algemene. Getelde aantallen tijdens de onderzoeksperiode liepen uiteen van enige tientallen tot bijna 4.000. Hier en daar kunnen Taiga's zijn gemist door onbekendheid met de soort. Andersom is het ook mogelijk dat Rietganzen ten onrechte als Taiga zijn bestempeld. Rekening houdend met deze onzekerheden zullen de maxima hoogstwaarschijnlijk ergens tussen de 4.000 en 5.000 hebben gelegen, een flink deel van de Nederlandse populatie. De aantallen uit de januaritelling werden min of meer door de ganzen- en zwanentellingen bevestigd, met uitzondering van 2004. De januaritelling leverde 3.379 Taiga's op, terwijl tijdens de ganzen- en zwanentelling slechts 361 exemplaren werden genoteerd. Mogelijke verklaring voor dit opmerkelijke verschil is de slechte weersomstandigheden (regen) in het tweede weekend van de ganzen- en zwanentelling. Er werden toen relatief veel ongedetermineerde Rietganzen doorgegeven.

De verspreiding lijkt sterk op die uit WiD. Alle gebieden die toen bezet waren, waren ook nu weer bezet. Ten opzichte van deze periode hebben de kwartblokken in Zuidwest-Drenthe iets aan importantie ingeboet. De ooit zo belangrijke pleisterplaats rondom het Leekstermeer is al lange tijd verlaten. Momenteel liggen de belangrijkste pleisterplaatsen in het Hunzedal en in de omgeving van het Bargerveen. Taigarietganzen die op het Bargerveen slapen foerageren deels over de grens in Duitsland. Taigarietganzen worden vrijwel altijd in gezelschap van Toendrarietganzen, soms ook Kolganzen, waargenomen.

Toendrarietgans *Anser fabalis rossicus*

De Toendrarietgans is 's winters in zeer groot aantal in Drenthe aanwezig. Het is de meest algemene van de twee Rietganzen. De januaritellingen in de periode 2000-2004 leverden maximaal 53.000 Toendrarietganzen op. Gecorrigeerd voor dubbelstellingen en niet getelde kwartblokken zal de jaarlijkse Drentse populatie tussen 25.000 en 75.000 exemplaren hebben gelegen. Bij de schatting is dankbaar gebruik gemaakt van de gegevens uit de ganzen- en zwanentellingen. De aantallen lagen daarmee fors hoger dan in WiD. Landelijke aantallen kwamen in deze periode tot een maximum van bijna

175.000 exemplaren. Duidelijk is dus dat Drenthe een belangrijke provincie is voor de soort. Met name in de tweede helft van de winter komen de aantallen in Drenthe vaak tot ver boven de 50% van de landelijke hoeveelheid (van Roomen *et al.* 2004a, 2004b en 2005). De aantallen komen daarbij regelmatig boven de 10% van de totale NW-Europese populatie, die wordt geschat op ongeveer 600.000 vogels (Wetlands International 2006).

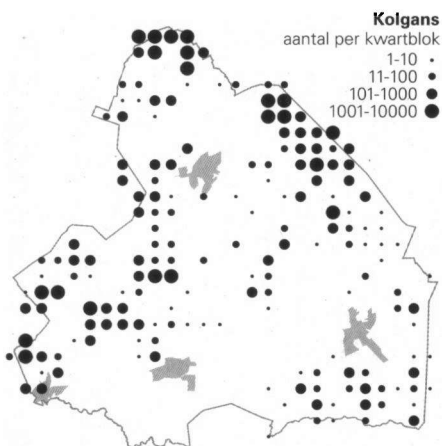
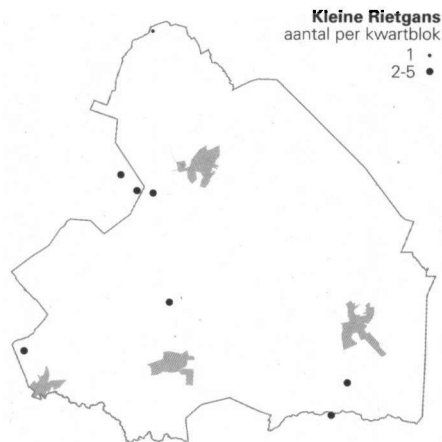
Toendrarietganzen werden in een groot aantal kwartblokken aangetroffen. De kaart geeft de maximale verspreiding weer uit de onderzoeksperiode. De afzonderlijke jaren zullen een veel witter kaartbeeld hebben opgeleverd, omdat de soort jaarlijks vaak op een beperkt aantal plaatsen zeer geconcentreerd voorkomt. Pleisterplaatsen waar jaarlijks grote hoeveelheden Toendra's zitten liggen in het oosten, zuidoosten en zuidwesten van de provincie, in de wijde omgeving van het Fochteloërveen en rondom Nieuw-Balinge. De Toendrarietgans is een uitgesproken soort van grootschalige landbouwgebieden. De soort profiteert er vooral van de achtergebleven oogstresten.

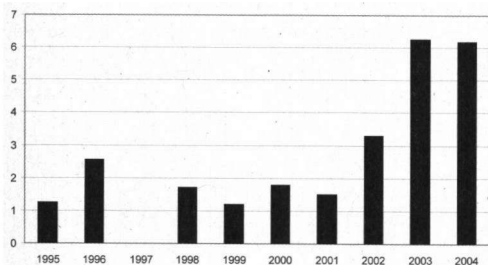
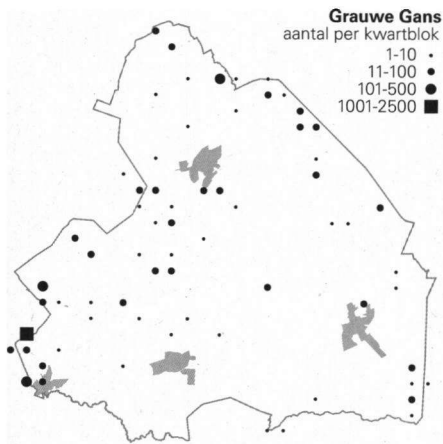
Kleine Rietgans *Anser brachyrhynchus*

Het leven van de Kleine Rietgans speelt zich al jaren achtereen vrij strak geregisseerd af tussen de broedgebieden op Spitsbergen en de overwinteringsgebieden langs de Deense Noordzeekust, zuidwest-Friesland en Vlaanderen (Madsen *et al.* 1999). Drenthe lijkt door de Kleine Rietgans stelselmatig te worden genegeerd. De onderzoeksperiode heeft slecht weinig waarnemingen opgeleverd. De soort is in 8 kwartblokken (2%) vastgesteld. Uit het Leekstermeergebied, welke in WiD nog als voornaamste pleisterplaats in Drenthe werd beschouwd, kwam maar 1 melding. De meeste waarnemingen kwamen uit de omgeving van het Fochteloërveen. Nergens werden meer dan 5 exemplaren tegelijk gezien. Vanwege lastige determinatie is het denkbaar dat er Kleine Rietganzen zijn gemist. Het goed afzoeken van groepen Rietganzen levert vrijwel altijd wel enkele Kleine Rietganzen op.

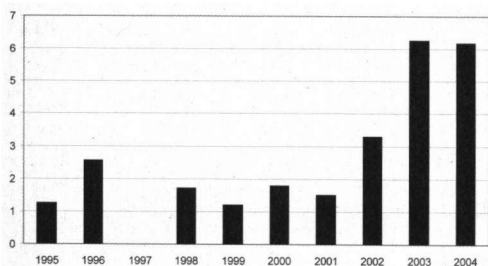
Kolgans *Anser albifrons*

De Kolgans heeft in Drenthe een beperkte verspreiding, maar overwintert er in zeer groot aantal. De verspreiding uit de onderzoeksperiode lijkt sterk op die uit WiD. Het Leekstermeergebied en het Hunzedal waren ook in deze periode de belangrijkste pleisterplaatsen. In Zuidwest-Drenthe en langs de Beilerstroom heeft de soort zich verder uitgebreid en daarmee gehandhaafd in de top drie van gebieden. Elders in Drenthe werden beduidend lagere aantallen

Figuur 7. Winterpopulatie-index van de Grauwe gans in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Figuur 8. Presentie (percentage van de kwartblokken waar de soort voorkomt) van de Grauwe gans in januari in de periode 1995-2004.

waargenomen. Kwartblokken met meer dan 200 exemplaren waren hier schaars. De Drentse aantallen lopen uiteen van 2.100 tot 10.000 vogels, met de aantekening dat jaarlijks ongeveer de helft van de kwartblokken is geteld. Opvallende verschillen zijn gevonden met de ganzen- en zwanentellingen. Meest opmerkelijke verschil is gevonden in 2000. De ganzen- en zwanentelling leverde een recordaantal Kollen op van meer dan 21.000, terwijl de teller bij de januariertelling bleef steken op slechts 2.100! Het verschil kan voor een deel verklaard worden doordat een flinke groep (8.000) Kolganzen uit de ganzen- en zwanentelling net over de grens in Groningen foerageerde. Werkelijke aantallen voor Drenthe zullen waarschijnlijk ergens hebben gelegen tussen de 10.000 en 15.000 vogels. Zowel het Leekstermeer als het Zuidlaardermeer hebben een internationale betekenis voor de Kolgans. De meren worden gebruikt als slaapplek en de omliggende graslanden als foerageergebied voor regelmatig meer dan 1% van de totale Oostzee/Noordzee-populatie (c. 1 miljoen; Wetlands International 2006). Beide gebieden zijn om deze reden aangewezen als Vogelrichtlijngebied. Door ruimtelijke ontwikkelingen in beide gebieden staan de Kolganzen er echter al geruime tijd onder druk. Door vershraling en de omvorming tot waterbergingsgebieden zijn de aantallen ten opzichte van midden jaren 90 drastisch afgenomen (Nienhuis 2005 voor een analyse voor het Leekstermeer) en wordt de 1%-norm nog maar amper gehaald.

Grauwe Gans *Anser anser*

De tijd dat we Grauwe Ganzen alleen tijdens de trek konden bewonderen behoort tot het verleden. Inmiddels mogen we in Drenthe spreken van een bescheiden broedvogelpopulatie. De meren in het noorden en het Bargerveen vormen de belangrijkste broedgebieden in de provincie (van der Jeugd *et al.* 2006). Ondanks de spectaculaire groei van het aantal broedvogels in Nederland (jaarlijkse groei van 23%; van der Jeugd *et al.* 2006) is de Grauwe Gans's winters nog steeds een minder algemene verschijning in Drenthe. In januari was de soort in klein aantal tot vrij klein aantal present. Met uitzondering van 2004 bleven de totalen rond de 200 vogels. In 2004, toen ook de ganzen- en zwanentelling duidelijk hogere aantallen opleverde, werden 1.620 Grauwe Ganzen geteld. Omdat er nog steeds verwarring optreedt met andere ganzen zijn enkele waarnemingen na een kritische beoordeling verwijderd. Het is echter niet uitgesloten dat hier en daar verwilderde Soepganzen als Grauwe Ganzen aan het papier zijn toevertrouwd. Een lichte stijging in de januariantallen was waarneembaar. De verspreiding was niet wezenlijk veranderd ten opzichte van WiD. Het zijn met name de gebieden

die ook geschikt zijn voor Kol- en Rietganzen die door de Grauwe Gans werden gebruikt.

Dwerggans *Anser erythropus*

De enige waarneming uit de onderzoeksperiode kwam uit het Leekstermeergebied (kwartblok 7-52-3). Op 11 januari 2003 werd één individu opgemerkt tussen de Kolganzen. De Dwerggans is een onregelmatige gast in Drenthe. Buiten de vaste overwinteringsgebieden (Oude Land van Strijen in Zeeland en de Anjummerkolk in Friesland) worden sporadisch Dwergganzen gezien (van Roomen *et al.* 2004b).

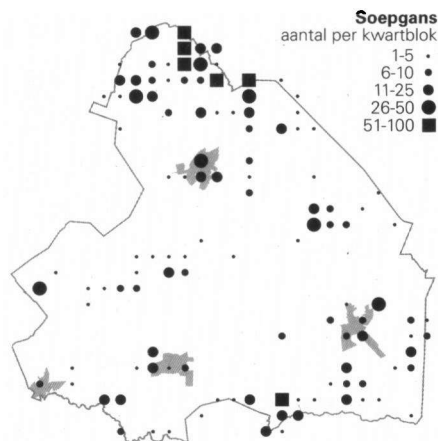
Soepgans *Anser anser forma domestica*

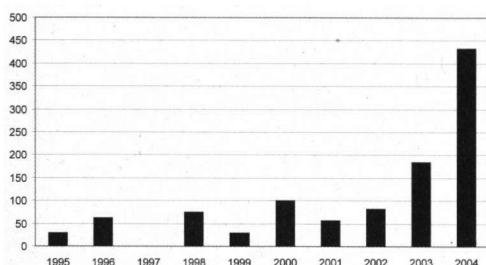
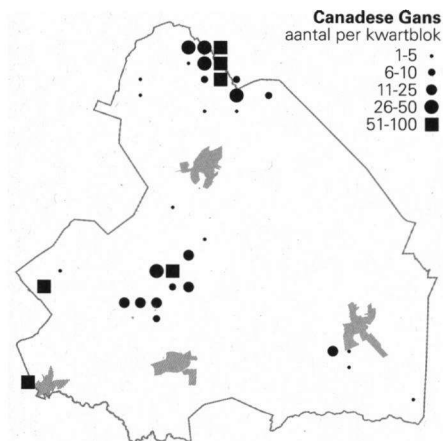
De Soepgans is een verzamelnaam van allerlei bont gekleurde ganzen. De traditionele boerderijgans is het meest bekende en meest duidelijke voorbeeld. Vaak worden ook de nakomelingen van een gemengd paartje tot de Soepganzen gerekend. Een goede afbakening van de Soepganzen ontbreekt. Onzuivere ganzen (hybride en hun nakomelingen) gaan soms als Soepgans door, maar ook als soort waar het de meeste gelijkenis mee vertoont. Ten opzichte van WiD is de soort duidelijk in aantal toegenomen. Het maximum werd bereikt in 2004 toen er 510 Soepganzen werden geteld. Aangezien toen enkele belangrijke kwartblokken niet werden geteld zullen de werkelijke aantallen nog hoger zijn geweest. De totale omvang wordt geschat op 800 tot 1.000 vogels. De groei is volkomen te danken aan de ontwikkelingen binnen de eigen populatie. De Soepgans is immers een uitgesproken standvogel. De jaarlijkse jongenproductie is groter dan de sterfte en predatie.

De grootste aantallen werden gevonden in de kop van Drenthe, overeenkomstig met WiD. Hier lagen ook de enige twee kwartblokken met meer dan 100 exemplaren. De regio Groningen - Peize - De Punt herbergt ongeveer de helft van de Drentse populatie. Kleine concentraties zijn te vinden rondom het Zuidlaardermeer, Assen, Beilen, Buinen, Hoogeveen, Emmen en Coevorden.

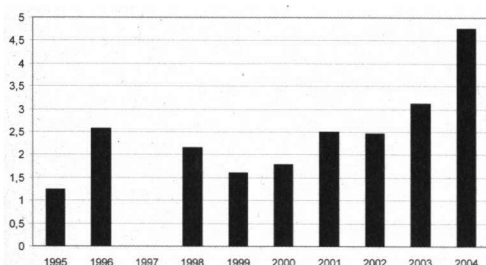
Zwaangans *Anser cygnoides forma domestica*

Werden in WiD verspreid over heel Drenthe, 10 verschillende Zwaanganzen beschreven, in de onderzoeksperiode is deze soort in het geheel niet gemeld. Toch wordt deze exoot, ook wel bekend onder de naam Chinese Knobbeltgans, in andere maanden nog wel eens waargenomen. Daarom kan er sprake zijn van ondertelling, mogelijk door determinatieproblemen.

Figuur 9. Winterpopulatie-index van de Canadese gans in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Figuur 10. Presentie (percentage van de kwartblokken waar de soort voorkomt) van de Canadese gans in januari in de periode 1995-2004.

Canadese Gans *Branta canadensis*

Binnen de Canadese Ganzen kunnen twee groepen van (onder)soorten worden onderscheiden: de Grote Canadese Gans en de Kleine Canadese Gans. De grote variant is in Drenthe en de rest van Nederland verreweg de meest algemene van de twee. Door de beperkte en gebrekkige determinatieliteratuur is het niet uitgesloten dat beide soorten door elkaar zijn gehaald. Meer dan 95% van de waarnemingen zal betrekking hebben op Grote Canadese Ganzen. De soort heeft zich de laatste tien jaar opgewerkt van overwinteraar in vrij klein aantal naar overwinteraar in vrij groot aantal. Het maximum werd bereikt in 2004 toen er 436 Canadese Ganzen werden geteld. De werkelijke grootte van de winterpopulatie zal toen tussen de 500 en de 600 hebben gelegen, mogelijk zelfs meer. De verspreiding in de onderzoeksperiode beperkte zich vrijwel volledig tot een tweetal kerngebieden. De grootste concentratie was te vinden rondom de stad Groningen. In 2005 werd de winterpopulatie daar geschat op bijna 2.000 vogels (Voslamber *et al.* 2007), waarvan een deel regelmatig op Drents grondgebied aanwezig was. Het tweede concentratiegebied ligt ten zuidwesten van Beilen (De Mussels en Dwingelderveld). Hier zaten aan het eind van de onderzoeksperiode minimaal 200 vogels. Elders in de provincie werden verspreid kleinere aantallen gemeld. Uitzondering was een groep van 221 exemplaren in januari 2004 bij Meppel (kwartblok 21-16-1). Ten opzichte van WiD is de verspreiding niet wezenlijk veranderd. De toename van de Canadese Gans is deels te verklaren door een toegenomen broedpopulatie. Na het eerste broedgeval in Drenthe in 1989 (Grotenhuis 1994) liep deze op tot 3-12 in 1990-1995 (van den Brink *et al.* 1996), 31-42 in 1998-2000 (van Dijk 2003) tot 75 in 2004 (Dijkstra 2005). Daarnaast vindt ook aanvulling plaats van voornamelijk Duitse vogels (Nienhuis in Voslamber *et al.* 2007).

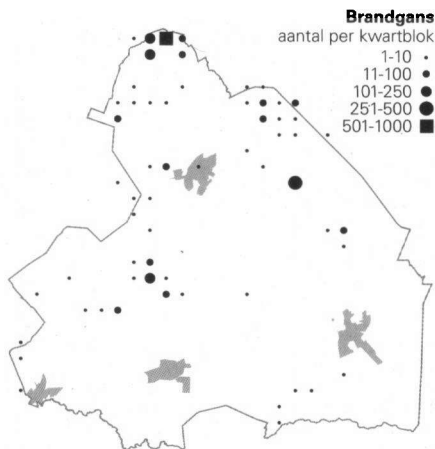
Indische Gans *Anser indicus*

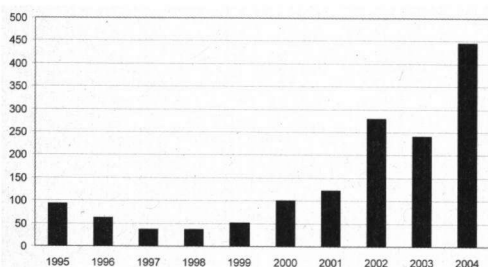
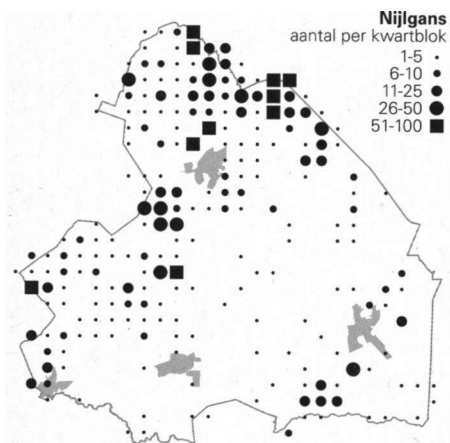
De Indische Gans is met uitzondering van 2004 jaarlijks tijdens de januaritellingen waargenomen. In 2000 werd melding gemaakt van 1 vogel ten westen van Meppel (kwartblok 21-16-2). In 2001 ging het waarschijnlijk om 2 vogels. De vogel in het Leekstermeergebied (kwartblok 7-52-1) en in de Polder Peizermaden (kwartblok 7-53-1) heeft vermoedelijk betrekking op hetzelfde exemplaar. Daarnaast werd een Indische Gans opgemerkt in de omgeving van Westerbork (kwartblok 17-24-2). In 2002 werden 7 waarnemingen doorgegeven van 2 verschillende vogels in het Beilerstroombied. In 2003 werd nog 1 exemplaar gemeld bij De Mussels

en omgeving (kwartblok 17-22-3 en 17-22-4). Deze exoot uit Azië heeft inmiddels vaste grond onder de voeten in Nederland. Een kleine populatie heeft zich de laatste twintig jaar langs de Neder-Rijn ontwikkeld (van Roomen *et al.* 2004b). In Drenthe is de Indische Gans nog steeds een onregelmatige gast. Van de vogels die in de jaren 2001-2003 in de omgeving van Beilen zijn waargenomen heeft tenminste 1 exemplaar er in deze periode ook overzomerd.

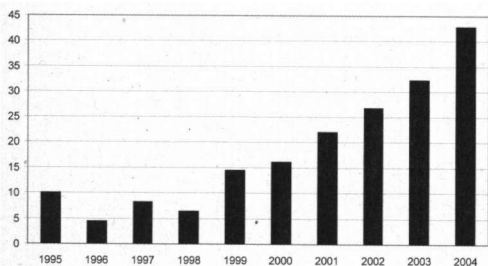
Brandgans *Branta leucopsis*

De Brandgans is in 60 kwartblokken (12%) aangetroffen, al geeft deze sommatie van de jaren geen goede indruk van de werkelijke trefkans. Deze is namelijk nog steeds erg klein in Drenthe. In afzonderlijke jaren is de soort slechts in een beperkt aantal kwartblokken aan te treffen. Bovendien zijn de aantallen aan grote fluctuaties onderhevig. In de loop van de winter kunnen flinke influxen optreden, maar ook ware uittochten. In de regel is januari niet de beste maand. Het seizoensmaximum wordt meestal al in december bereikt (bron: ganzen- en zwanentellingen Drenthe). Het zwaartepunt van de verspreiding in Drenthe is het Leekstermeergebied. Dit is de enige vaste overwinteringsplaats van de soort in de provincie. Normaliter zit meer dan 90% van de Drentse populatie rondom het Leekstermeer. Mede vanwege de hoge aantallen Brandganzen is het Leekstermeergebied destijds aangewezen als Vogelrichtlijng gebied. Het seizoensmaximum uit de periode 1985-94 van 4.300 (Koffijberg *et al.* 1997) wordt al enige tijd niet meer gehaald en een recente trendanalyse laat over een periode van tien jaar een sterke afname zien van meer dan 5% per jaar (SOVON & CBS 2005). Buiten het Leekstermeergebied werden enkele plaatsen min of meer regelmatig bezocht, zij het vaak in geringe aantallen. Van de populatie die normaal gesproken ten noorden van het Zuidlaardermeer foerageert, kwamen een enkele keer kleine aantallen afzakken naar het Hunzedal. Daarnaast kwamen waarnemingen uit de omgeving van Smilde en Veenhuizen en in het gebied van de Beilerstroom. Deze laatste leek ten opzichte van WiD als foerageergebied sterk in opkomst. Zeer kleine aantallen, waarbij het mogelijk ging om Brandganzen die zich bij Soepganzen hadden aangesloten, werden gemeld uit Zuidwest-Drenthe en in de omgeving van Coevorden. Brandganzen foerageren voornamelijk in graslanden, vaak in gezelschap van Kolganzen en Rietganzen.

Figuur 11. Winterpopulatie-index van de Nijlgans in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Figuur 12. Presentie (percentage van de kwartblokken waar de soort voorkomt) van de Nijlgans in januari in de periode 1995-2004.

Nijlgans Alopochen aegyptiacus

Aan de successtory van de Nijlgans is nog steeds geen einde gekomen. De soort was in januari inmiddels algemeen verspreid in vrij groot aantal in de provincie aanwezig. De toename uitte zich in een ruimere verspreiding en grotere aantallen per kwartblok ten opzichte van eerdere periodes (WiD, WAD 2002). Nijlgansen zijn in 47% van de kwartblokken aangetroffen. In WiD was dit nog 29%. Uit de noordelijke helft van de provincie kwamen Nijlgansen vrijwel in elk kwartblok voor. In de zuidelijke helft van de provincie was de verspreiding iets spaarzamer. Met name het gebied ten zuiden van de lijn Hooghalen - Borger en ten noorden van de lijn Hoogeveen - Emmen was nog opvallend leeg. Het gemiddelde aantal Nijlgansen per kwartblok is ten opzichte van de periode 1995-1999 gestegen van 9 naar 28 exemplaren. Hoogst aantal per kwartblok was 127 in de Peizer- en Eeldermeden (kwartblok 7-53-3). Daarnaast waren er nog 2 kwartblokken met meer dan 100 Nijlgansen, beide in de kop van Drenthe. Kwartblokken met meer dan 50 exemplaren waren voorbehouden aan een handjevol gebieden. De regio Zuidlaren/Eelderwolde, de omgeving van Zeijen en de stroomgebieden van de Beilerstroom en de Waperveense Aa herbergden samen meer dan 80% van de Drentse Nijlgansen in de winter. De maandelijkse ganzen- en zwanentellingen uit de periode 2000-2004 lieten meestal een dipje in de januari aantallen zien. De aantallen waren het hoogst in oktober, waarna geleidelijke afname volgde. Mogelijk trad in de loop van de winter wegtrek op naar elders of verbrokkelden de najaarsgroepen in kleine groepjes die buiten de traditionele ganzenpleisterplaatsen verbleven. Nijlgansen zijn gevoelig voor strenge winters, maar door het uitblijven van strenge vorstperiodes in de onderzoeksjaren heeft de populatie daar geen hinder van ondervonden. Binnen de onderzoeksperiode was een sterke groei waarneembaar van de januari aantallen van ongeveer 400 vogels in 2000 naar 700-800 in 2004. Uit een analyse van intensief onderzoek in het Gorecht (provincie Groningen) blijkt dat daar de sterkste groei eruit is (Nienhuis 2005). Het is waarschijnlijk dat het plafond in de overige delen van Drenthe nog niet is bereikt.

Sneeuwganzen Anser caerulescens

Op 21 januari 2001 werd de enige waarneming verricht. Bij het Zuidlaardermeer (kwartblok 12-15-3) werden een tweetal Sneeuwganzen tussen de Soepganzen waargenomen. Het gaat hier vermoedelijk om verwilderde exemplaren.

Rotgans *Branta bernicla*

Alleen op 19 januari 2002 is een volwassen exemplaar gezien in een groep Wilde Zwanen tussen Appelscha en Smilde (kwartblok 12-51-4). De soort is sterk gebonden aan de kuststreek en altijd al een zeldzaamheid geweest in Drenthe.

Roodhalsgans *Branta ruficollis*

Slechts eenmaal is er een Roodhalsgans waargenomen en wel op 13 en 16 januari 2001. Net als de meeste waarnemingen uit eerdere jaren werd ook deze vogel gezien in een grote groep Kolganzen bij het Leekstermeer (kwartblok 7-52-1).

Roodkopgans *Chloephaga rubidiceps*

In WiD werd een waarneming van een Roodkopgans beschreven die vanaf 12 november 1995 tot 13 januari 1996 bivakkeerde bij Eelderwolde. Mogelijk was dit een uit gevangenschap ontsnapte vogel. In de onderzoeksperiode is de soort niet waargenomen.

Magelhaengans *Chloephaga picta*

Net als de Roodkopgans is ook de Magelhaengans een exoot van de Falklandeilanden. Uit januari 2000 is één waarneming gemeld bij het Paterswoldse Meer (kwartblok 12-13-2). Ook hierbij zal het om een ontsnapt exemplaar zijn gegaan.

Casarca *Tadorna ferruginea*

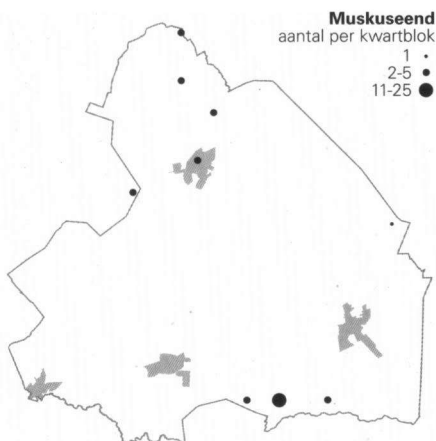
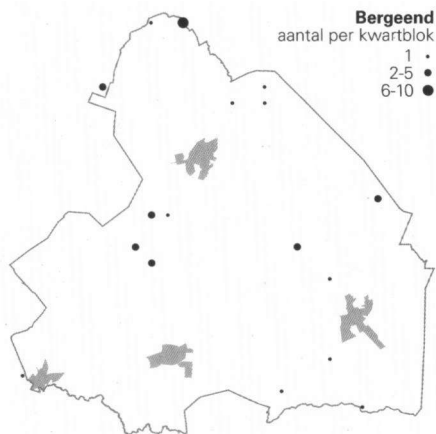
De Casarca is zeldzaam in Drenthe. Toch werden er bijna jaarlijks wel enkele exemplaren waargenomen in januari. Het is opvallend dat ze zich in bijna alle gevallen hebben aangesloten bij Nijlganzen. Het totaal van 11 waarnemingen is meer dan in WiD toen er 3 exemplaren zijn gemeld. De vogels zijn voornamelijk in het zuidelijk deel van de provincie waargenomen.

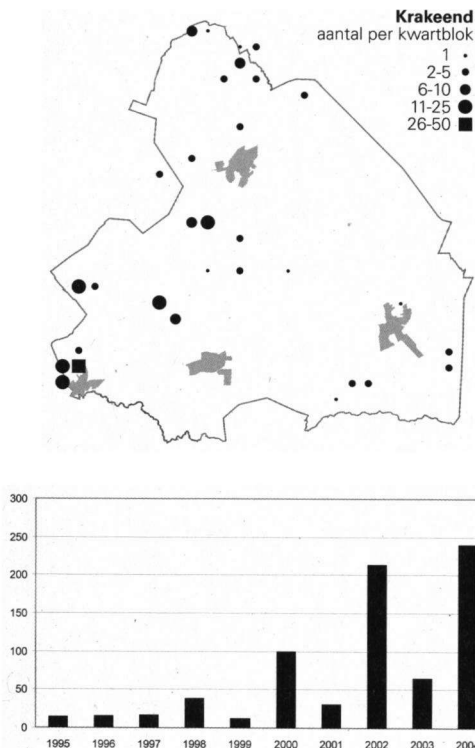
Bergeend *Tadorna tadorna*

Bergeenden overwinteren aan de kusten van de Noordzee en komen dan ook in januari bijna niet voor in het binnenland. Toch werd de soort jaarlijks vastgesteld waarbij opvalt dat de zachte winters de meeste waarnemingen opleverden. De soort is verspreid over de provincie in 18 kwartblokken (3%) waargenomen waarbij een duidelijke voorkeur bleek voor kwartblokken met veel open water.

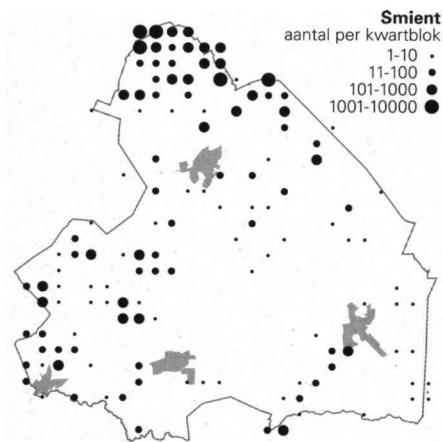
Muskuseend *Cairina moschata*

Het merendeel van de Muskuseenden is geteld in de bebouwde kom van Coevorden. Hier zijn 21 exemplaren geteld in 2001. Verspreid over de rest van de provincie waren slechts enkele exemplaren gemeld. Bijna alle waarnemingen zijn afkomstig uit parken en vijvers. Muskuseenden worden overigens niet altijd

Figuur 13. Winterpopulatie-index van de Kraakeend in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

aan het papier toevertrouwd, door onbekendheid met de soort en omdat tamme vogels relatief vaak worden genegeerd door waarnemers.

Kraakeend *Anas strepera*

De Kraakeend zit in de lift, ten opzichte van WiD waren de aantallen verdrievoudigd. Dit werd deels veroorzaakt door de reeks zachte winters waardoor wegtrek uitbleef. De broedvogelpopulatie nam ook toe. Tegelijkertijd namen de aantallen ook toe in Drenthe. In de zachte winter van 2002 werd de populatie in Drenthe geschat op 150-200 exemplaren. De meeste waarnemingen kwamen uit het noordwesten, westen en zuidwesten van de provincie. In het gehele oostelijke deel van de provincie werden bijna geen Kraakeenden waargenomen. Het biotoop waar de vogel is waargenomen is divers. Er werden grotere aantallen gemeld vanuit de veenweidegebieden in het noorden van de provincie en ten noorden van Meppel en ook werden er relatief veel vogels gezien in verschillende heidegebieden met openwater zoals het Dwingelderveld.

Smient *Anas penelope*

Smienten houden van open water en gras. De kwartblokken met veel water en grasland in het noorden van Drenthe waren allemaal bezet en de droge bosgebieden in midden Drenthe herbergden geen Smienten. De soort kwam in groot tot zeer groot aantal voor en is in 127 (26%) van de kwartblokken vastgesteld. Daarbij ging het om gemiddeld 150-200 per kwartblok maar er waren uitschieters. Zo werden er bij het Leekstermeer in januari 2000 ruim 2.600 Smienten geteld. Dit lijkt veel maar het aantal is een stuk lager dan WiD toen er veel grotere aantallen werden geteld bij het Leekstermeer. Bijvoorbeeld op 29 januari 1995 zaten er 19.200 Smienten op het meer. Vermoedelijk werd de afname van Smienten in Noord-Drenthe veroorzaakt door de afname van de kwaliteit van de graslanden voor grazende watervogels.

Carolina-eend *Aix sponsa*

Er is binnen het kwartblokonderzoek slechts één waarneming bekend van een Carolina-eend. In 2001 werd een vrouwtje waargenomen in een wijk bij Smilde (kwartblok 12-52-3). Dit is waarschijnlijk de helft van het paar dat tijdens het onderzoek voor de Broedvogelatlas in 1998 in deze omgeving werd aangetroffen en waarvan het mannetje in dat jaar verdween. In WiD is deze soort niet waargenomen.

Wintertaling *Anas crecca*

De Wintertaling werd in 146 (30%) van de kwartblokken waargenomen. De trend over de afgelopen 10 jaar is positief. In WiD lag de populatie jaarlijks op ongeveer 500 exemplaren. Dit aantal verdubbelde in de periode 2000-2004. Dit werd mogelijke veroorzaakt door de zachtere winters na 2000. De soort kwam in de gehele provincie voor maar de grootste aantallen waren te vinden in het Bargerveen, het Dwingelderveld en ten zuiden van het Zuidlaardermeer. Dit zijn ook de plekken in de provincie met de hoogst aantallen broedparen.

Wilde Eend *Anas platyrhynchos*

De Wilde Eend kwam in Drenthe in zeer groot aantal voor. De soort werd in 399 (81%) van de kwartblokken gezien. Als er vogels werden waargenomen in een kwartblok dan waren het er ook direct veel, gemiddeld zo'n 130 exemplaren. Alleen de kwartblokken die overwegend uit bos bestaan herbergden geen Wilde Eenden. In kwartblokken met relatief veel water waren ook veel Wilde Eenden bijvoorbeeld het Bargerveen. De verspreiding over de provincie was redelijk gelijk aan WiD. Sinds 2000 schommelt de index rond de honderd en is de populatie dus min of meer stabiel. De lagere aantallen in eerdere jaren zijn vermoedelijk veroorzaakt door de strengere winters.

Soepeend *Anas platyrhynchos forma domestica*

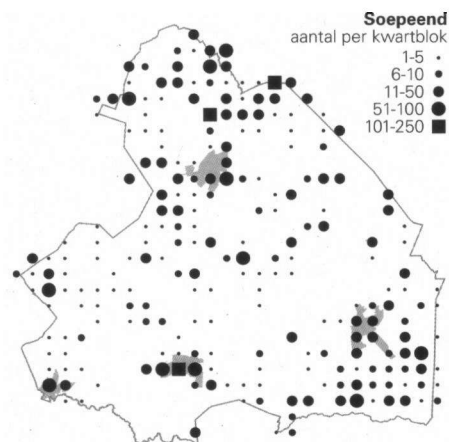
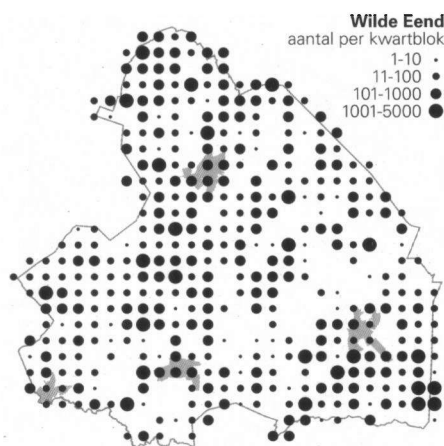
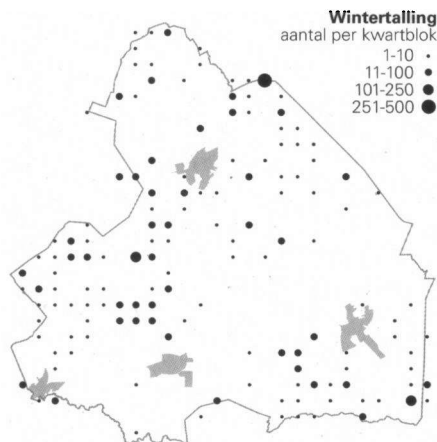
De Soepeend is in 232 (47%) van de onderzocht kwartblokken vastgesteld. Met gemiddeld tussen de 10 en 15 exemplaren per kwartblok. De totale populatie in de onderzoeksperiode wordt geschat op ongeveer 2.000 vogels. De populatie en verspreiding waren ongeveer gelijk aan WiD. De nadruk lag op stedelijk gebied en in hele stukken buitengebied was de soort afwezig of niet geteld. De Soepeend is nog steeds een soort die niet door alle tellers wordt onderscheiden van de Wilde Eend. De steden met de meeste Soepeenden waren Hogeveen en Assen.

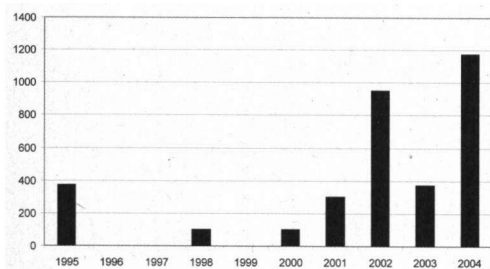
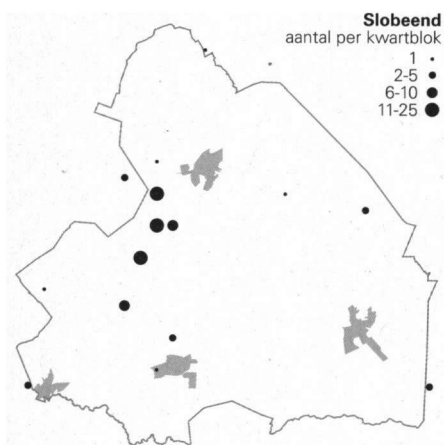
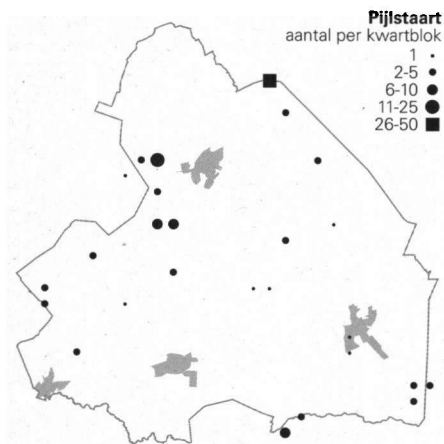
Eidereend *Somateria mollissima*

De Eider blijft normaal gesproken 's winters in de kustwateren en is slechts zelden landinwaarts te bewonderen. De enige waarneming in de onderzoeksperiode betrof een paartje in 2003 in het zandgat bij Nijensleek (kwartblok 16-36-2).

Grote Zee-eend *Melanitta fusca*

De Grote Zee-eend is uiterst zeldzaam voor Drenthe en werd vóór de onderzoeksperiode nog niet eerder in januari waargenomen. Op 5 januari 2002 werd een vrouwtje gezien op de zandplas Nijstad (kwartblok 22-11-2).

Figuur 14. Winterpopulatie-index van de Slobeend in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Pijlstaart *Anas acuta*

De Pijlstaart werd in 24 kwartblokken (5%) waargenomen. De meeste waarnemingen omvatten slechte enkele exemplaren. Er was echter één uitzondering. In 2002 werd op het zuidelijke deel van het Zuidlaardermeer een groep van 400 exemplaren waargenomen. De verspreiding beperkte zicht tot de grotere, natte natuurgebieden zoals Fochteloërveen, Bargerveen en het Zuidlaardermeer.

Bahama Pijlstaart *Anas bahamensis*

In de onderzoeksperiode zijn geen waarnemingen gemeld van de Bahama Pijlstaart. In WiD werd nog een waarneming beschreven van 1 exemplaar op 6 januari 1999 bij het Fochteloërveen.

Slobeend *Anas clypeata*

De populatieschatting op basis van het kwartblokonderzoek komt voor de Slobeend uit op zo'n 20-50 vogels. Dit is meer dan in de WiD toen er in de meeste jaren geen of slechts 1 à 2 vogels werden geteld. De oorzaak van deze toename komt voor rekening van de serie zachte winters. De verspreiding beperkte zich hoofdzakelijk tot de westelijke helft van de provincie.

Mandarijneend *Aix galericulata*

De schatting voor 2000-2004 lag met hooguit 5 vogels lager dan de schatting in WiD. Toen ging het om 5 tot 10 vogels. De volgende waarnemingen zijn gemeld:

- 8 en 29 januari 2000, 1mn. in het Oranjekanaal bij Orvelte (kwartblok 17-25-3);
- 15 januari 2000, 1ex. in het Oranjekanaal bij Orvelte (kwartblok 17-25-4);
- 7 januari 2001, 1pr. op de Brunstingerplassen (kwartblok 12-41-3);
- 7 januari 2001, 1pr. in Coevorden (kwartblok 22-16-3);
- 10 januari 2002, 1ex. langs de Hoornse Dijk tussen Groningen en Haren (kwartblok 7-53-2);
- 12 januari 2002, 1vr. Meppel (kwartblok 21-16-2);
- 25 januari 2002, 1pr. in het Oranjekanaal bij Emmen (kwartblok 17-48-3);
- 11 januari 2003, 1ex. ten zuidwesten van Eelde (kwartblok 12-13-3).

Kuifeend *Aythya fuligula*

De Kuifeend werd in 154 (31%) van de onderzocht kwartblokken vastgesteld. Daarbij werden er gemiddeld tussen de 5 en 15 exemplaren per kwartblok geteld. De totale populatie in de onderzoeksperiode wordt geschat op ongeveer 500 tot 1.500 vogels. Dit is meer dan in WiD toen het tussen de 50 en 1.200 schommelde. Dit verschil werd veroorzaakt door de koudere winters in de periode 1995-1999. De soort kwam verspreid over de gehele provincie voor met de nadruk op de westelijke helft.

Brilduiker *Bucephala clangula*

De Brilduiker werd waargenomen in 74 (15%) van de kwartblokken. De trend over de afgelopen 10 jaar is positief. In WiD lag de populatie op ongeveer 75 exemplaren. Dit aantal was in de periode 2000-2004 opgelopen tot zo'n 115 exemplaren. Dit werd mogelijke veroorzaakt door de zachtere winters na 2000. De soort is het meest algemeen in de zuidwesthoek van de provincie. Daarnaast werden ook in de omgeving van Bargerveen regelmatig Brilduikers waargenomen.

Nonnetje *Mergus albellus*

In 37 (8%) van de kwartblokken zijn Nonnetjes aangetroffen. De populatie in januari omvatte tussen 25 en de 150 exemplaren. Het voorkomen van de Nonnetje, is net als veel andere watervogels, gerelateerd aan de temperatuur. Hoe strenger de winter hoe lager de aantallen. De verspreidingskaart toont een duidelijke tweedeling. In het noorden, west, en zuidwesten werden redelijk veel Nonnetjes gezien. In de rest van de provincie bijna niet.

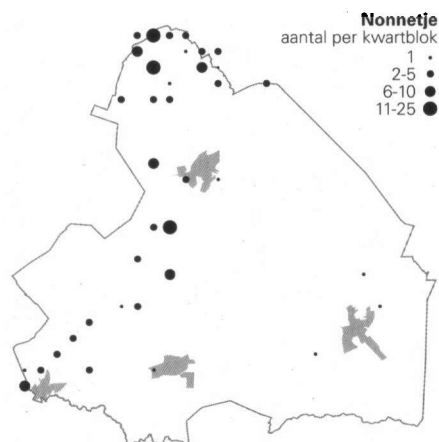
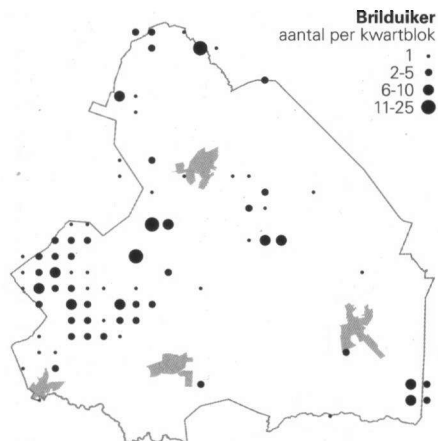
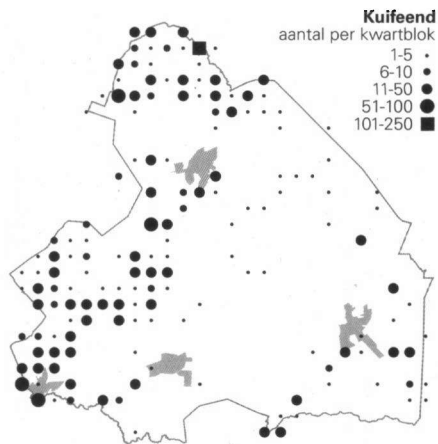
Witoogeend *Aythya nyroca*

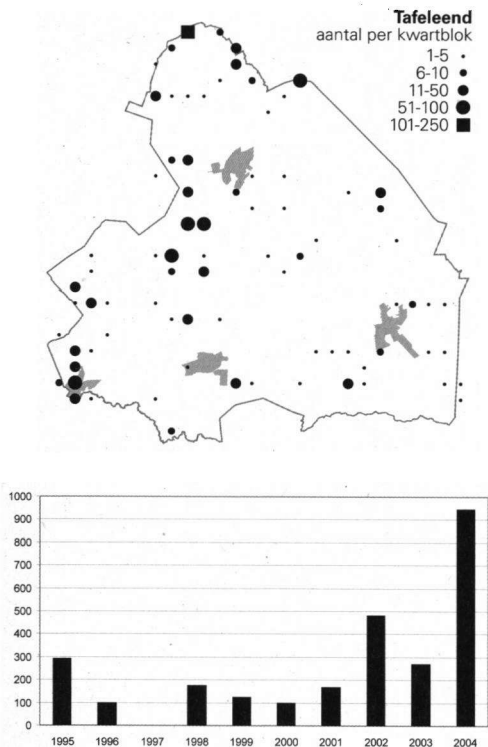
De Witoogeend is in WiD niet vastgesteld, evenmin tijdens januaritellingen in de jaren daarvoor.

In de onderzoeksperiode is de soort 2 keer waargenomen. In januari 2001 verbleef een vogel in een parkvijver in Coevorden (kwartblok 22-16-3). Tussen 22 januari en 27 januari 2002 werd een Witoogeend aangetroffen bij Noordscheschut (kwartblok 17-53-3).

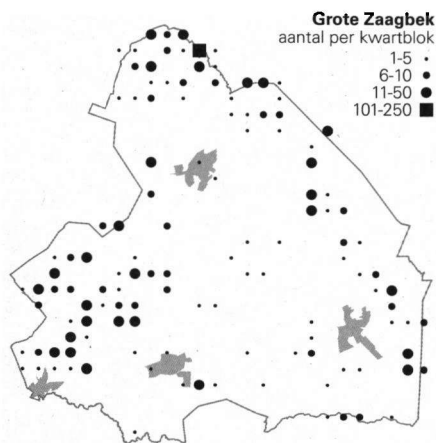
Middelste Zaagbek *Mergus serrator*

Deze soort werd in WiD 2 maal beschreven namelijk 3 exemplaren op 20 januari 1996 in een zandgat bij Hoogersmilde en 2 vogels op 18 januari 1999 op het Esmeer bij het Fochteloërveen. In de onderzoeksperiode is de soort niet waargenomen.

Figuur 15. Winterpopulatie-index van de Tafелеend in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Tafелеend *Aythya ferina*

De Tafелеend werd in 77 (16%) van de kwartblokken vastgesteld. De populatie schommelde in januari tussen de 100-900 exemplaren.

In zachte winters komen de grootste aantallen voor en in strenge winters de laagste. Om die reden lag het voorkomen in WiD een stuk lager dan in 2000-2004. De soort kwam verspreid over de gehele provincie voor met een voorkeur voor de grotere wateren.

Grote Zaagbek *Mergus merganser*

De Grote Zaagbek is in 121 (25%) van de kwartblokken aangetroffen. De trend over de afgelopen 10 jaar is licht negatief. In WiD lag de populatie op gemiddeld 587 exemplaren. Dit aantal was in de periode 2000-2004 afgenomen tot gemiddeld 426 exemplaren per jaar. In tegenstelling tot veel andere watervogels lijkt er geen verband te zijn met strenge dan wel zachte winters. De soort kwam verspreid voor in de gehele provincie met uitzondering van het beboste deel centraal in de provincie.

Rode Wouw *Milvus milvus*

De Rode Wouw is uiterst zeldzaam en in WiD is deze soort niet vermeld. Er is in de onderzoeksperiode één waarneming gedaan namelijk op 4 januari 2002: 1 exemplaar ten westen van Gasselte (kwartblok 12-56-2).

Zeearend *Haliaeetus albicilla*

De Zeearend is een uiterst zeldzame soort in Drenthe. De enige waarneming tijdens het kwartblokonderzoek kwam uit de omgeving van het Leekstermeer (kwartblok 12-15-3). Daar is in de winter van 2002 een onvolwassen exemplaar waargenomen.

In WiD werden 3 waarnemingen beschreven: in 1996 (Esmeer/Fochteloërveen), 1997 (Matsloot/Peizerwold) en in 1999 (Dwingelderveld).

Bruine Kiekendief *Circus aeruginosus*

In de onderzoeksperiode werd de Bruine Kiekendief nergens in de provincie waargenomen. In WiD is één waarneming beschreven van een mannetje ten zuiden van Hoozeveen in 1996.

Blauwe Kiekendief *Circus cyaneus*

De Blauwe Kiekendief kwam algemeen voor en werd in 227 (46%) van de getelde kwartblokken gezien. Waarnemingen komen uit de hele provincie met accenten op kwartblokken met een variatie aan biotopen (ondermeer bos, heide en akkers). In de open Veenkoloniën en in Zuidwest-Drenthe zijn nauwelijks Blauwe Kiekendieven gezien. Jaarlijks komt de soort in vrij klein aantal voor. Per jaar zijn

gemiddeld zo'n 80 exemplaren waargenomen. In de jaren 2000 en 2001 waren de aantallen relatief laag, terwijl de jaren 2002 en 2003 juist hoger scoorden. Op basis van de getelde aantallen kunnen de werkelijke aantallen geschat worden op 150 tot 200 vogels per jaar. Vergelijking met WiD geeft een overwegend positief beeld te zien. Gemiddeld was het aantal exemplaren per kwartblok nagenoeg gelijk gebleven, wel werd de soort in steeds meer kwartblokken waargenomen. De januari-index laat een lichte stijging zien. Dat is opmerkelijk, want de (landelijke) PTT-index vertoont juist een afname (SOVON & CBS 2004). Een verklaring hiervoor is dat de PTT-index is gebaseerd op afnemende aantallen in Laag-Nederland en toenemende aantallen in Hoog-Nederland, waarbij de trend in Laag-Nederland zwaarder doorweegt in de landelijke index dan de trend in Hoog-Nederland (Boele *et al.* 2005). De veronderstelde toename tijdens de januaritellingen lijkt daarom reëel.

Havik *Accipiter gentilis*

De Havik kwam in 206 (42%) van de kwartblokken voor en was daarmee een algemeen voorkomende soort. De soort werd gedurende de periode 2000-2004 in een stijgend aantal kwartblokken waargenomen. Dit in tegenstelling tot WiD, waarin sprake was van een dalende trend met het jaar 1998 als dieptepunt. Ook in aantal nam de Havik toe. Waren in WiD per jaar gemiddeld bijna 50, in 2000-2004 kwam het gemiddelde boven de 70 uit.

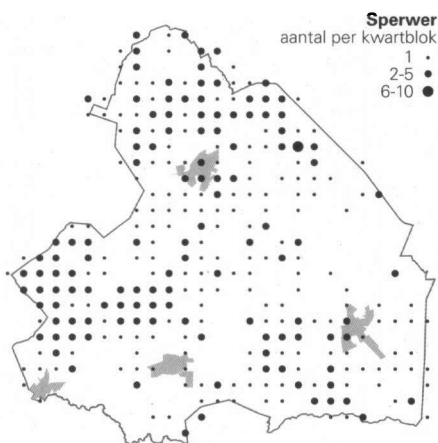
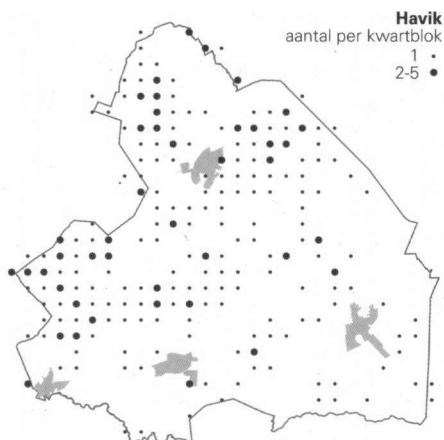
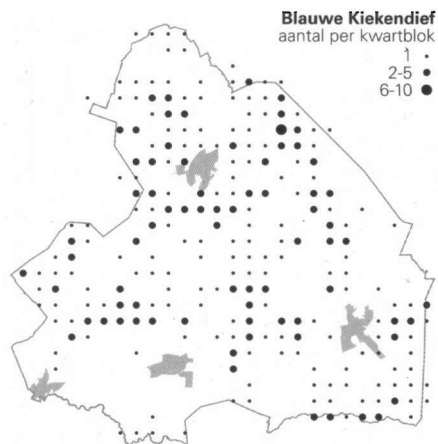
De Havik houdt zich vooral op in de hoger gelegen, bosachtige delen van de provincie. De soort werd minder waargenomen in het zuiden, het Veenkoloniaal gebied en het midden van de provincie.

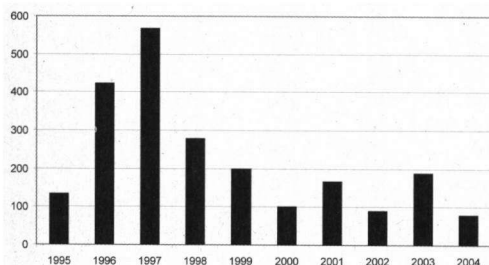
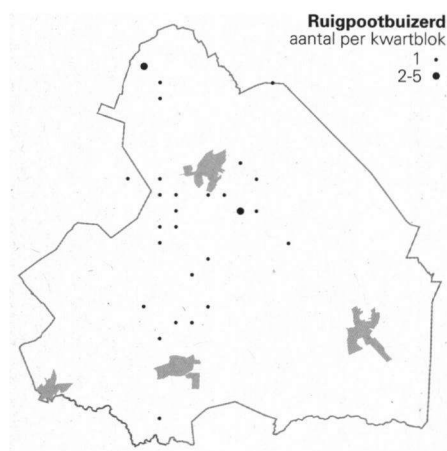
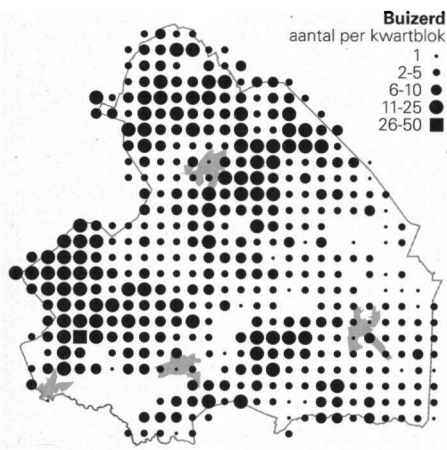
Het aantal broedende Haviken in de provincie werd in de periode van 1978-1995 tussen de 70 en 300 geschat (van den Brink *et al.* 1996). De regio's met winterwaarnemingen komen grotendeels overeen met de ligging van de broedterritoria. Opvallende verschillen tussen de zomer- en winterverspreiding betreffen de grote bosrijke gebieden in Midden-Drenthe (minder winterwaarnemingen) en Zuidoost-Drenthe (meer winterwaarnemingen).

Sperwer *Accipiter nisus*

De Sperwer kwam algemeen voor. Tijdens de onderzoeksperiode liet deze vogel zich in 296 (60%) van de kwartblokken zien en vertoonde daarmee een stabiel beeld. Wel was er een toename te zien van het gemiddeld aantal kwartblokken waarin de Sperwer voorkwam.

Jaarlijks werden gemiddeld 130 vogels geteld met een laagterecord van 97 in 2001. Topjaar was het jaar 2002 met 166 getelde exemplaren.

Figuur 16. Winterpopulatie-index van de Ruigpootbuizerd in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Het gemiddeld aantal lag bijna 50% hoger dan in WiD. Toen werden er gemiddeld 90 vogels waargenomen. De Sperwer kwam ook in hogere dichtheden voor en werd vaker gezien in kwartblokken waar deze daarvoor niet waargenomen werd.

De Sperwer kwam verspreid voor in de gehele provincie. In het uiterste zuiden en oosten in wat minder grote aantallen en hogere dichtheden in het noorden, het westen en het zuidoosten.

Buizerd *Buteo buteo*

De Buizerd komt met zo'n 2.000 tot 2.500 exemplaren in groot aantal voor en is de meest algemene roofvogel in de provincie. In ruim 90% van de getelde kwartblokken bleek de Buizerd aanwezig en het aantal kwartblokken waar deze soort niet werd waargenomen, is steeds verder gedaald.

Vergeleken met WiD heeft de stijgende bezetting van het aantal kwartblokken zich in de periode 2000-2004 doorgezet. Ook het aantal getelde vogels nam verder toe. Met een gemiddelde van 15 exemplaren per jaar kwam het kwartblok 12-13-4 (ten zuidoosten van Eelde) als hoogste uit de bus gedurende de periode 2000-2004. In absolute aantallen spande het kwartblok ten zuiden van Havelte de kroon. In 2003 werden daar maar liefst 29 exemplaren geteld.

Ruigpootbuizerd *Buteo lagopus*

De Ruigpootbuizerd kan gerekend worden tot de zeldzaamheden binnen de provincie. Jaarlijkse aantallen schommelden rond de 5 exemplaren. Vergeleken met WiD is een dalende trend zichtbaar. Als die tendens zich doorzet, zal de Ruigpootbuizerd binnenkort een zeer zeldzame verschijning in de provincie zijn. Daarbij dient wel rekening gehouden te worden met het gegeven dat deze soort mogelijk te weinig herkend en onderscheiden wordt van de Buizerd, waardoor ondertelling zeer wel mogelijk is. Anderzijds bestaat er echter ook het gevaar dat lichte 'gewone' Buizerds onterecht worden uitgesloten voor Ruigpootbuizerd. Opvallend is dat de meeste waarnemingen afkomstig zijn uit het gebied ten westen en zuiden van Assen.

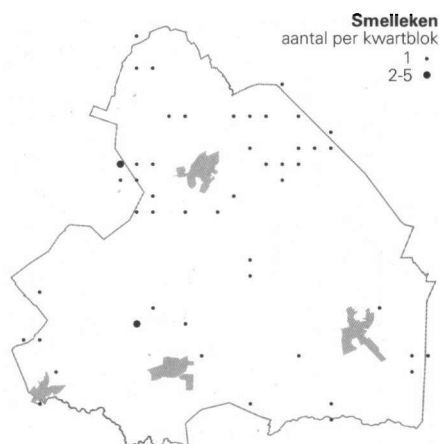
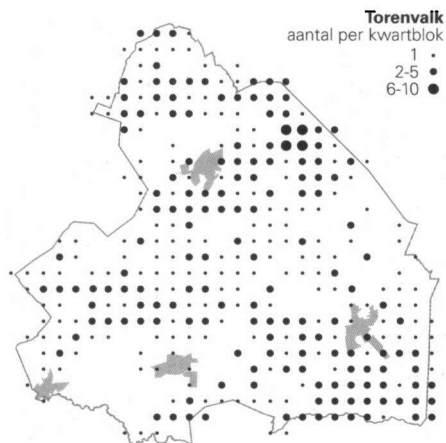
Torenvalk *Falco tinnunculus*

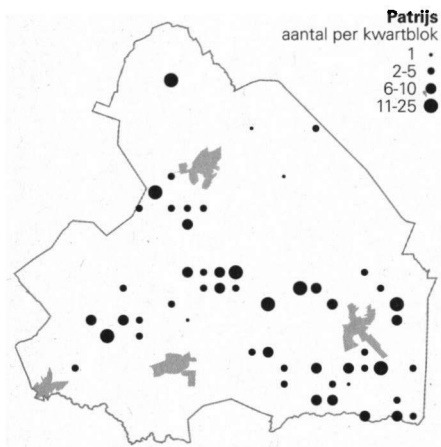
De Torenvalk is in 341 kwartblokken (70%) vastgesteld en is daarmee uiterst algemeen verspreid in de provincie. De verspreidingskaart laat vooral stippen zien in kwartblokken met veel open terreintypen. Kwartblokken met veel bos, alsmede sterk verstedelijkte kwartblokken zijn dikwijls onbezet. De totaal getelde aantallen lagen telkens iets boven of iets onder de 200 vogels per jaar. Op basis hiervan kan de winterpopulatie geschat worden

op 300 tot 500 exemplaren, waardoor de Torenvalk als overwinteraar in vrij groot aantal voorkomt. Binnen de onderzoeksperiode is geen duidelijke trend waarneembaar. Ook de tienjarige indexen laten geen toe- of afname zien. Er zijn hooguit enkele schommelingen waarneembaar, die waarschijnlijk het gevolg zijn van schommelingen in de muizenstand (met name Veldmuis). De dip in 2003 komt opvallend goed overeen met de lage landelijke PTT-index van december 2002 (Boele *et al.* 2005). De schommelingen in de PTT-indexen worden in belangrijke mate in verband gebracht met de muizenstand. De muizenstand heeft vooral invloed op het aantal vogels dat overgaat tot broeden, hun reproductiesucces en de mortaliteit van eerstejaars vogels. In de winter kunnen in Nederland, naast Torenvalken van eigen bodem, vogels van Scandinavische, Deense en Noord-Duitse herkomst worden verwacht (SOVON 1987). Deze aanvullingen van vogels van elders impliceert een populatie die in de winter groter is dan in de zomer. Dit komt echter niet tot uitdrukking in de gegevens van de januaritellingen in Drenthe. In Drenthe is ongeveer de helft van het aantal broedvogels (circa 400 paar, Van Dijk 2003) geteld tijdens de januaritellingen. Mogelijk worden niet alle Torenvalken opgemerkt.

Smelleken *Falco columbarius*

Een waarneming van een Smelleken in de januaritelling behoort tot één van de hoogtepunten van menig waarnemer. Met jaarlijks rond de 10 vogels is het Smelleken overwinteraar in klein aantal. Het Smelleken is in de vijfjarige onderzoeksperiode waargenomen in 48 kwartblokken (10%) en is daarmee een minder algemeen verspreide soort. Het spreekt voor zich dat de (niet getoonde) kaartbeelden per jaar een stuk leger zullen zijn. De meeste waarnemingen komen uit de noordelijke helft van de provincie, waarbij de regio rond het Fochteloërveen en het noordelijke Hunzedal enige concentratie te zien geeft. In de rest van de provincie vallen het Dwingelderveld, en de omgeving Bargerveen enigszins in het oog. In de drie genoemde hoogveen/heidegebieden zijn in het verleden slaapplekken van gezamenlijk slapende Smellekens aangetroffen (Van Manen 1997), die waarschijnlijk ook in de onderzoeksperiode in gebruik zijn geweest. Ten opzichte van WiD laat de index een lichte daling zien. Het is onduidelijk of hier daadwerkelijk sprake is van een afname of dat de index hier in sterke mate wordt beïnvloed doordat de soort moeilijk is waar te nemen.

Slechtvalk *Falco peregrinus*

De Slechtvalk is in 25 (5%) van de kwartblokken vastgesteld en is daarmee vrij zeldzaam. Jaarlijks werd de soort in zeer klein tot klein aantal vastgesteld (1 tot 5 exemplaren). Ten opzichte van WiD lijkt de Slechtvalk in aantal te zijn toegenomen al is het met dergelijk lage aantallen wellicht een iets te voorbarige conclusie. De landelijke toename van de Slechtvalk lijkt zich grotendeels af te spelen in Laag-Nederland en gaat voorbij aan de gebieden op de hogere zandgronden (Boele *et al.* 2005). Voedselschaarste (minder Houtduiven) in combinatie met voedselconcurrentie van Havik en Buizerd worden als voornaamste redenen genoemd voor het uitblijven van de toename op de hogere zandgronden.

Patrijs *Perdix perdix*

Patrijzen zijn standvogels en het voorkomen in de winter zal in sterke mate overeenkomen met de broedvogelverspreiding. De Patrijs was in 53 (11%) van de kwartblokken vastgesteld. Boven de lijn Fochteloërveen - Assen - Exloo is de soort nauwelijks waargenomen. Ook Zuidwest-Drenthe was bijna leeg, met uitzondering van de omgeving rond het Dwingelderveld. Midden- en Zuidoost-Drenthe leken nog het best bezet. Als we de indexgetallen mogen geloven is de soort eerder toegenomen dan afgenomen. Dat is erg onwaarschijnlijk, immers andere tellingen laten een negatiever beeld zien (o.a. Van Dijk 2008). Het ligt daarom voor de hand dat de soort erg lastig is te tellen en de trefkans jaarlijks kan fluctueren. De uitschieters van bijvoorbeeld in 2003 (koude winter) zouden heel goed met winterse omstandigheden te maken kunnen hebben. Bij sneeuw wordt de soort eerder opgemerkt.

De gemiddelde aantallen per kwartblok geven een beeld wat schommelt, maar ook een beeld waarin meestal het broedsucces van het jaar is te meten. In 2003 lag dit aantal het hoogst in de reeks van tien jaar. De maximaal getelde aantallen varieerde van 51 tot 220 exemplaren. Gemiddeld 113 exemplaren, tegenover een gemiddelde van 154 exemplaren in WiD. Dat suggereert in ieder geval een afname van 27%. Dat lijkt zeker reëel. In de periode 1976-1986 zijn maximaal 550 exemplaren geteld. Ook dat (ondertelde scheve) beeld onderstreept de sterke achteruitgang nog eens duidelijk.

Fazant *Phasianus colchicus*

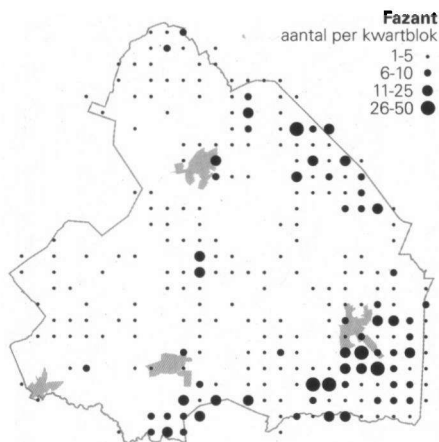
De Fazant werd in 245 (50%) van de kwartblokken gemeld en kwam algemeen verspreid over Drenthe voor. De trend schommelt enigszins, maar lijkt vrij stabiel tot licht stijgend. De populatie werd geschat op gemiddeld 718 exemplaren, tegenover gemiddeld 643 exemplaren van WiD.

De verspreiding kwam overeen met die van de periode 1994-1999, het zwaartepunt lag vooral in Oost- en Zuidoost-Drenthe. In Noordwest-Drenthe was sprake van lagere aantallen, vergeleken met WiD.

Op basis van de getelde aantallen en het verloop in de populatie lijkt er ook geen teruggang van het aantal broedvogels op te treden, terwijl deze wel eerder werd gesignaleerd. Hoewel uitzetten van Fazanten officieel niet meer is toegestaan, worden toch nog regelmatig meerdere tamme vogels waargenomen. Dit duidt op illegaal uitzetten. Wellicht dat sommige concentraties daardoor verklaarbaar zijn.

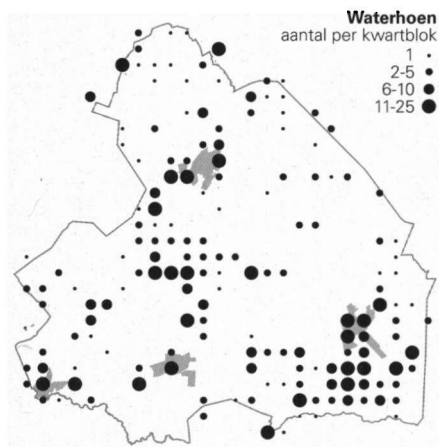
Waterhoen *Gallinula chloropus*

Het Waterhoen is langzaam bezig zich te herstellen van eerdere verliezen. Na de strenge winters van 1995/96 en 1996/97 liepen de aantallen flink terug. Maar ook daarvoor, vanaf het eind van de zeventiger jaren waren de aantallen Waterhoentjes aan het afnemen in Drenthe (Bijlsma *et al.* 2001). Het herstel van de laatste jaren is goed terug te vinden in de resultaten van de januaritellingen. Het Waterhoen is uit 176 kwartblokken gemeld (36% van de kwartblokken). Tijdens WiD was dit nog 120 kwartblokken (24%). Waterhoentjes zijn nu algemeen verspreid, de verspreiding is ruimer dan ten tijde van WiD. Ook de gemiddelde aantallen per kwartblok waar het Waterhoen zich ophield zijn hoger: 2-5 vogels in de jaren 1995-1999, vervolgens 6-9 vogels in de jaren 2000-2002 en weer terugzakkend naar ruim 4 per kwartblok in de jaren 2003 en 2004. Deze laatste terugval is waarschijnlijk niet helemaal een reële afname. Er was in die jaren wel een lichte terugval bij de broedvogelstand in Nederland. Maar daarbij komt dat er in 2002 juist relatief veel kwartblokken in de grotere plaatsen zijn geteld; plekken waar zich de grotere concentraties ophouden. In 2003 en 2004 is dat in mindere mate het geval geweest. Dat heeft tot een vertekening in de resultaten geleid. De toevoeging van een extra, hogere klasse aan de legenda bij de verspreidingskaart weerspiegelt de hogere aantallen in de tweede vijf jaar. In Hoogeveen (kwartblok 17-53-3) werd het hoogste aantal geteld; 109 Waterhoentjes in 2002. Tijdens WiD volstond de klasse 26-50 exemplaren; deze aantallen werden toen eveneens in Hoogeveen en tevens in Assen en Beilen gevonden. Evenals in WiD springen qua aantallen vooral de

Zuidlaardermeer bij Meerzicht Midlaren
(kwartblok 12-15-3 en 12-15-4), januari 2011
(Harold Steendam).

bebouwde kommen van de grotere plaatsen eruit. Waterhoentjes zoeken, vooral tijdens hardere winterse omstandigheden, stedelijke bebouwing op om daar open water, beschutting en voedsel te vinden. Ook is terug te vinden dat een aantal Drentse kanalen Waterhoentjes een winterbiotoop verschaft. Verder liggen kwartblokken met Waterhoentjes in het zuidoosten van de provincie. Evenals eerder zijn er in januari hele gebieden die verstoken blijven van Waterhoentjes; de vennen in heide en in boswachterijen waar wel degelijk gebroed wordt, worden in de winter verlaten.

De broedvogelpopulatie is aan het opkrabbelen van ongeveer 1000 broedparen, het dal nadat de strenge winters in de jaren 1996 en 1997 hun tol hadden geëist, tot weer ruim boven 2000 broedparen rond 2002. Waterhoentjes worden voornamelijk beschouwd als standvogel, een onbekend aantal trekt vooral in strenge winters (ijs en sneeuwbedekking) weg. Uit Duitsland en Denemarken en in mindere mate uit nog verder gelegen noordoostelijke gebieden komen er vogels naar Nederland. Werd de winterpopulatie in WiD nog geschat tussen de 350 en 600 vogels. In de periode 2000-2004 is de wintervogelpopulatie opgelopen tot maximaal 1000 vogels. In januari 2005 - net buiten de onderzoeksperiode - huisden er alleen al in de bebouwing van Assen 201 exemplaren (H. Olk, eigen waarneming). Of onze "hei- en boshoentjes" zich 's winters aansluiten bij die in de Drentse bebouwingen of dat ze hun heil elders zoeken (West-Nederland, dan wel nog zuidelijker) is niet bekend. Drenthe is voor overwintering van het Waterhoen op het totaal van de in Nederland verblijvende aantallen (enkele 10.000-den, vooral in het westen en midden van ons land) niet erg belangrijk. Maar zo "leeg" als de verspreidingskaart van januari 1994-1998 doet vermoeden (Bijlsma *et al.* 2001), is Drenthe dus niet. Waterhoentjes zijn niet gemakkelijk te tellen. Ze kunnen aardig schuw zijn. Een groepje rondscharrelende beesten op een kort gehouden grasveld bij een stadsvijver valt wel op, maar tegen de donkere oever van een kanaal vallen ze met het donkere verenkleed makkelijk weg. Foeragerend onder struiken of verscholen in een duiker kunnen ze ook verrekke lastig te vinden zijn.

Meerkoet *Fulica atra*

De Meerkoet is een vogel die algemeen voorkomt in de provincie en in 41% van de kwartblokken is aangetroffen. Gemiddeld werden circa 1.250 Meerkoeten over de periode geteld met een spreiding van 870 exemplaren in 2003 en 1.796 in 2002, waarmee deze soort in groot aantal voorkomt. Een relatie met het winterweer werd niet gevonden.

In vergelijking met de vorige telperiode was er een toename van het aantal (van gemiddeld 625 naar 1.250) en ook van de verspreiding over de kwartblokken (van 32 naar 41%) in de provincie. Bij de vergelijking van de verspreidingskaarten over beide telperioden zijn overigens geen grote wijzigingen waar te nemen. In dit kader is het aardig te vermelden dat het verspreidingskaartje voor de maand januari in Bijlsma *et al.* (2001) niet overeenkomt met de resultaten van de jaaruittellingen. Volgens Bijlsma komen in de maand januari praktisch geen Meerkoeten in de provincie Drenthe voor.

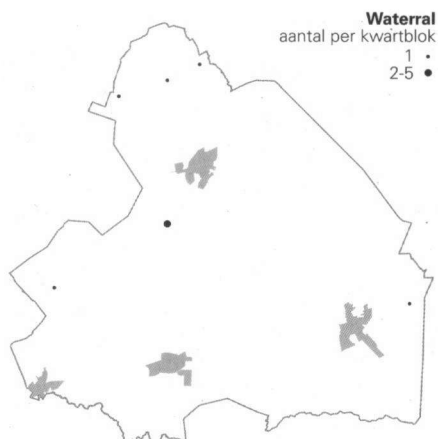
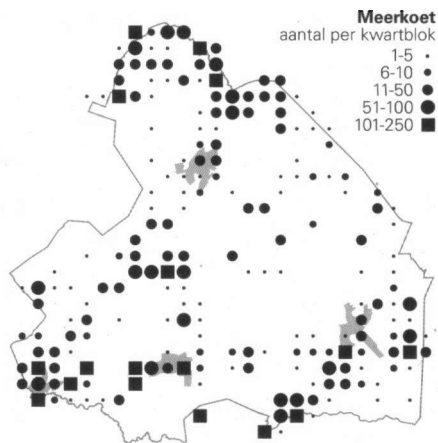
Op basis van inventarisatiegegevens is de Drentse broedvogelpopulatie voor de periode 1990-1995 geschat op 1.500 tot 2.500 paar en voor de periode 1998-2000 op 2.800 tot 3.850. De binnen de jaaruittelling vastgestelde toename komt niet uit de lucht vallen en ligt in lijn met deze onderzoeksgegevens.

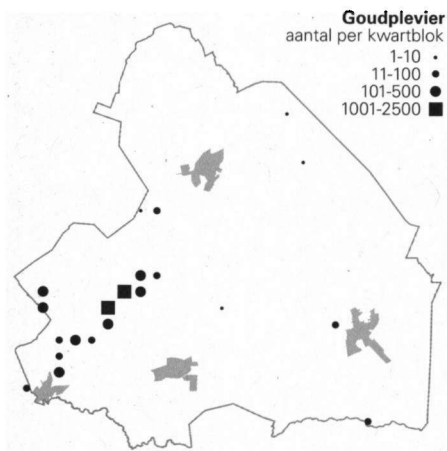
Waterral *Rallus aquaticus*

In de 5 onderzoeksjaren werden acht vogels geteld in zes kwartblokken. Net als in WiD is de Waterral in januari in Drenthe zeldzaam: zes exemplaren in de periode 1995-1999 en acht uit de volgende vijf jaren. Ter vergelijking: in de hele periode 1964-1979 werden twaalf vogels aangetroffen. In de voorgaande periode kwamen er alleen meldingen uit het noorden, maar nu ook uit andere delen van de provincie.

Het is lastig te beoordelen welk deel van de Drentse jaarpopulatie hiermee "boven water" is gekomen van deze verborgen levende, lastig te onderzoeken ral. Nederlandse broedvogels trekken merendeels weg, vogels uit streken ten noordoosten van ons land trekken naar het zuidwesten weg en blijven hier deels hangen (De Kroon 1982). De Waterral is wintervogel in zeer klein aantal in Nederland; in de late winter ten minste 100-200 exemplaren. Het overgrote deel bevindt zich dan in West en zuidwest-Nederland, in het rivierengebied en op Texel. Het oostelijk deel van het land, waaronder Drenthe, herbergt in januari een fractie van de landelijke populatie (SOVON 1987). Op basis van de jaaruittellingen lijkt een schatting van 10 tot 20 vogels reëel.

Over de tien jaren jaaruittellingen in de periode 1995-2004 ontstaat er geen beeld dat op een verschil wijst in het voorkomen tijdens zachte en koude winters. In Vogels van Drenthe 1982 wordt dit verschil wel genoemd.

Grote Trap *Otis tarda*

In de onderzoeksperiode werd de Grote Trap niet waargenomen. In WiD is een waarneming beschreven van 13 januari 1996 bij de Hoornse Bulten ten Zuiden van Rolde. Dit mannetje werd overigens nog tot 30 maart van dat jaar uit omringende gebieden gemeld.

Kraanvogel *Grus grus*

Er zijn drie waarnemingen gedaan:

- 2 januari 2001, 4exx. foeragerend op een besneeuwde akker ten zuiden van het Fochteloërveen (kwartblok 12-52-1);
- 19 januari 2001, 4exx. vlak bij het Fochteloërveen (kwartblok 12-41-4);
- 31 januari 2003, 1ex. bij Emmer-Compascuum (kwartblok 18-32-3).
- De twee waarnemingen uit januari 2001 betreffen vrijwel zeker dezelfde groep vogels. Ook kort ervoor, op 31 december 2000 werden ze al in dezelfde omgeving gezien.

Het voorkomen in januari in de periode 2000-2004 is vergelijkbaar met WiD en blijft zeer zeldzaam.

In het voorjaar van 2001 vond in het Fochteloërveen het eerste succesvolle broedgeval van een paar Kraanvogels sinds lange tijd in Nederland plaats. Het is goed mogelijk dat dit paar zich bevond in de groep van 4 vogels die zich december 2000 - januari 2001 ophield in deze omgeving.

Goudplevier *Pluvialis apricaria*

Voor wat betreft de januarimaand is de Goudplevier in onze provincie een Zuidwest-Drentse aangelegenheid. Hier worden concentraties aangetroffen in het beekdal van de Beilerstroom, Oude Vaart en Wapserveensche Aa. Het gebied vormt hiermee de meest oostelijke uitwaai van de pleistergebieden in Noordwest-Overijssel. Buiten deze gebieden werd de soort incidenteel vastgesteld in het Hunzedal, Zuidoost-Drenthe en de omgeving van Smilde en Nieuw-Balinge. De waargenomen aantallen verschilden sterk van jaar tot jaar en de soort kwam in januari in vrij klein tot vrij groot aantal voor. De hoogste cumulatieve aantallen werden bereikt in 2000 (775 exx.) en in 2004 (647 exx.). De laagste aantallen werden geteld in 2001 met 91 exemplaren in de koude januarimaand 2001. Ten opzichte van WiD heeft het zwaartepunt van de verspreiding zich in zuidwestelijke richting verplaatst. De ooit belangrijke pleistergebieden in het Drostendiep en Schoonebekerdiep bleven opnieuw verstoken van Goudplevieren. Naast de gekrompen verspreiding lijkt ook het aantal pleisterende vogels terug te zijn gelopen. In 1995-1999 werden, buiten de strenge winter van 1997, jaarlijks minimaal 300-500 vogels

waargenomen. Deze aantallen laten zich enigszins vergelijken met de maxima in de periode 2000-2004. Dit beeld sluit aan bij het landelijke beeld, waarbij aantallen in de binnenlandse agrarische gebieden zijn afgenomen (Hustings et al 2008).

Scholekster *Haematopus ostralegus*

In de wintermaanden trekken de in het binnenland broedende Scholeksters naar de Waddenzee en het Deltagebied om te overwinteren. In januari worden in Drenthe incidenteel vogels waargenomen; 7 exemplaren in 1970-80, 5 exemplaren in 1995-1999 en 3 exemplaren in 2000-2004. De waarnemingen in de laatst genoemde periode vielen in het laatste deel van de maand, hetgeen kan duiden op vroeg terugkerende vogels uit de overwinteringgebieden. De waarnemingen betroffen:

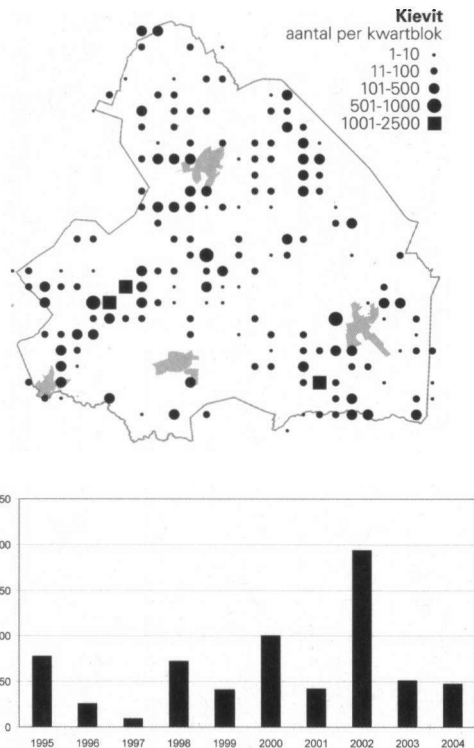
- 18 januari 2000, 1ex. ten zuiden van Emmer-Compasuum (kwartblok 18-32-3);
- 31 januari 2000, 1ex. ten zuiden van Tynaarlo (kwartblok 12-24-1);
- 27 januari 2003, 1ex. plas Schoonhoven bij Hollandscheveld (kwartblok 22-14-1).

Zilverplevier *Pluvialis squatarola*

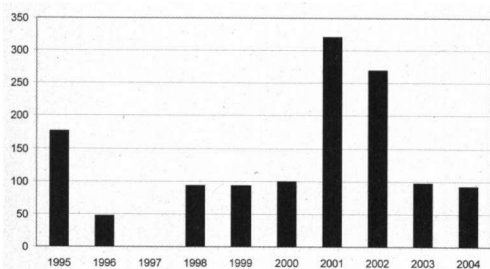
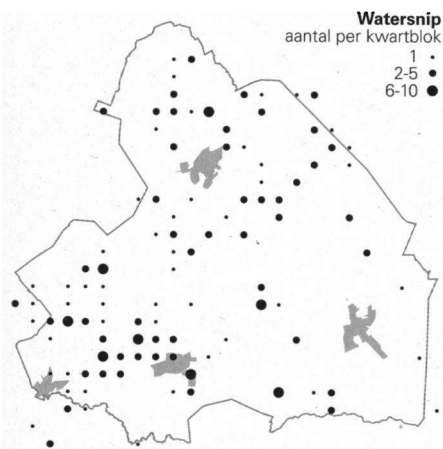
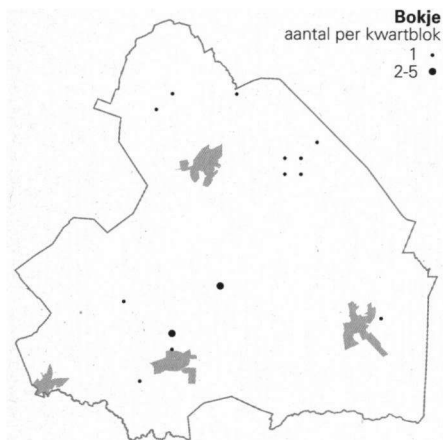
De Zilverplevier is in januari een uiterst zeldzame soort. In 2004 werd in een groepje van 12 Kieviten bij het Koelewaartsveen een Zilverplevier ontdekt (kwartblok 17-32-3).

Kievit *Vanellus vanellus*

De Kievit was in januari in groot tot zeer groot aantal aanwezig. De grootste concentraties waren te vinden in de beekdalen van Zuidwest en Zuidoost Drenthe, het Hunzedal en het gebied tussen Assen en Beilen. De soort is in 168 (34%) van de getelde kwartblokken vastgesteld, met grote verschillen tussen de verschillende jaren. De verschillen in presentie en aantallen hebben alles te maken met het karakter van de winter. In de relatief koude januari 2001 werd de Kievit in slechts 12% van de getelde kwartblokken aangetroffen, tegen 25% in de zachte januarimaand 2002. Naast de ruime verspreiding in 2002, werd met 6.700 getelde exemplaren tevens het hoogste aantal vastgesteld. Het geschatte aantal Kieviten in de januarimaanden van 2000-2004 bedroeg minimaal 2.893 en maximaal 13.510 exemplaren. Hiermee lijkt de situatie ten opzichte van WiD nauwelijks te zijn veranderd. Dit sluit aan op de ontwikkeling op landelijke schaal, waar de laatste tien jaar het aantal overwinteraars redelijk stabiel is (Hustings et al. 2008). Wel lijkt zich een kleine wijziging af te tekenen in de verspreiding. De omgeving van het Leekstermeergebied en de Noord-Drentse beekdalen waren aanmerkelijk minder bedekt.

Figuur 17. Winterpopulatie-index van de Kievit in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Figuur 18. Winterpopulatie-index van de Watersnip in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Bonte Strandloper *Calidris alpina*

De Bonte Strandloper werd niet aangetroffen. In WiD werd deze soort eenmaal gemeld in 1997 op het Dwingelderveld. Daarvoor zijn er twee waarnemingen in januari uit het Leekstermeer-Matslootgebied gedaan, van 15 exemplaren in 1991 en 6 exemplaren in 1993.

Kemphaan *Philomachus pugnax*

De Kemphaan komt in de winter in Drenthe nauwelijks voor en is in de onderzoeksperiode niet aangetroffen. In WiD werd één waarneming beschreven van 6 exemplaren overvliegend in 1999 bij de Grote Rietplas in Emmen.

Bokje *Lymnocyrtus minimus*

Het Bokje is totaal over 5 jaar in 14 kwartblokken aangetroffen. Hiermee was de soort een zeldzame verschijning. Vanwege de lage trefkans van de soort als gevolg van de verborgen levenswijze zal het werkelijke aantal vele malen hoger zijn geweest. Het verspreidingsbeeld is derhalve niet compleet en weerspiegelt min of meer de toevallige ontmoetingen met deze soort.

Watersnip *Gallinago gallinago*

Tijdens de januaritellingen werd de Watersnip in 102 (21%) kwartblokken aangetroffen. De soort had hiermee een vrij algemeen voorkomen. In 2001 was het verspreidingsbeeld ruimer dan in andere jaren, gek genoeg in een koude januarimaand. Watersnippen werden voornamelijk aangetroffen in de beekdalen en natte heidegebieden van Zuidwest-Drenthe, de Noord-Drentse beekdalen en in mindere mate in de beekdalen van de Hunze en Drostediep. De concentratiegebieden kwamen goed overeen met het beeld in WiD, hoewel Watersnippen toen nauwelijks in het oostelijke deel van de provincie werden aangetroffen. Het berekende aantal varieerde tussen 54 en 189 exemplaren met een gemiddeld aantal van 104. Hiermee lijkt het aantal hoger te liggen dan in de periode 1995-1999, toen het geschatte gemiddelde 48 bedroeg.

Houtsnip *Scolopax rusticola*

Vanwege de verborgen levenswijze van de Houtsnip is de trefkans niet erg groot, zeker niet als waarnemers uitsluitend vanaf wegen en paden tellen. Desondanks is de Houtsnip verspreid over de provincie wel aangetroffen, in 101 (21%) van de getelde kwartblokken, waarmee de Houtsnip een vrij algemeen voorkwam. Het aantal waargenomen exemplaren laat tussen de verschillende januarimaanden grote verschillen zien, met een minimale presentie van 5% in de getelde

kwartblokken in 2000 en maximaal 14% in 2002. Voor het piekjaar 2002 wordt het aantal in Drenthe aanwezige Houtsnippen geschat op 95. Over de gehele periode lag het aantal tussen 40 en 100 exemplaren, waarmee het een wintergast was in vrij klein aantal. Ten opzichte van WiD zijn de aantallen evenwel meer dan verdubbeld. De kern van de verspreiding was te vinden in het kleinschalig cultuurlandschap van Noord-Drenthe, een vergelijkbaar beeld met WiD.

Wulp *Numenius arquata*

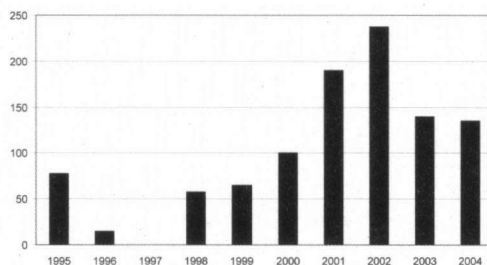
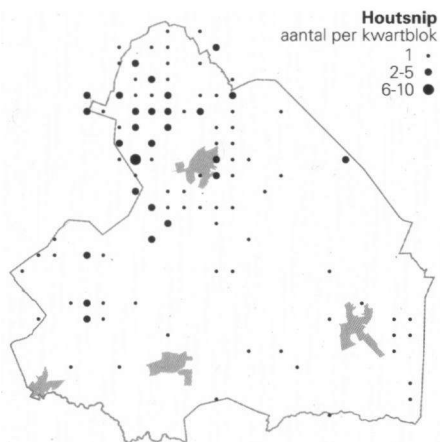
Zo groot als Drenthe in landelijk opzicht van belang is voor de Wulp als broedvogel, zo marginaal is onze provincie dat voor overwinterende vogels. Het percentage van de getelde kwartblokken waarin de Wulp is aangetroffen bedroeg 49 (10%), iets minder dan in WiD. In 2004 was de verspreiding het ruimst (5%). In het verspreidingsbeeld zat geen duidelijk patroon, het gros van de waarnemingen werd gedaan boven de lijn Meppel-Beilen-Borger. Dit is enigszins vergelijkbaar met het beeld in WiD, alhoewel toen Noord-Drenthe en de omgeving van het Eexterveld in het oog sprong. In 2004 werd het aantal op 467 geschat, het hoogste aantal in de periode 1995-2004. In de koude winter van 2001 werden slechts 4 exemplaren waargenomen, waarmee de Wulp overwinteraar is in klein tot vrij groot aantal. Gemiddeld is het aantal Wulpen geschat op 128 exemplaren, tegen 99 in de periode 1995-1999.

Tureluur *Tringa totanus*

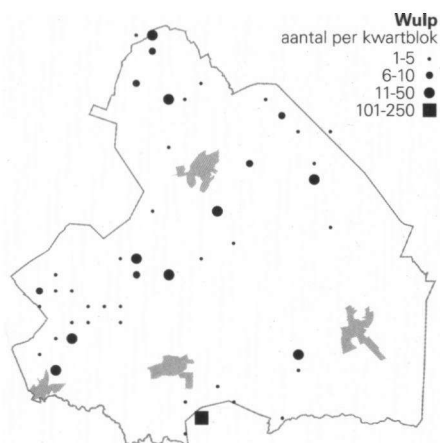
In januari zijn Tureluurs bijzonder schaars in ons land en bereikt in deze maand een dieptepunt (SOVON 1987). De exemplaren die tijdens de wintermaanden in ons land bivakkeren zijn meestal van IJslandse afkomst (T. t. robusta). Tijdens de vorige wintertelling (1995-1999) werd de Tureluur niet waargenomen, in 2000-2004 ging het slechts om 1 exemplaar. Deze vogel werd waargenomen op 9 januari 2002 ten zuiden van Barger-Compascuum (kwartblok 18-52-1).

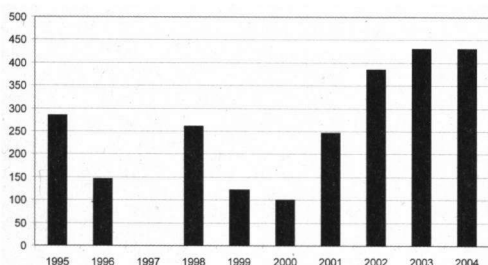
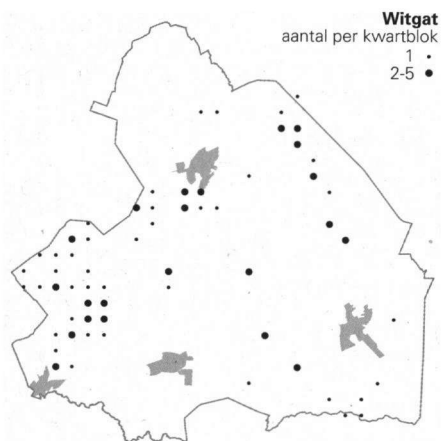
Oeverloper *Actitis hypoleucos*

In de onderzoeksperiode is één betrouwbare waarneming gemeld. Op 3 januari 2002 werd een vogel waargenomen in De Mussels bij Beilen (kwartblok 17-22-4). Het betrof een vogel die daar aanwezig was van 25 november tot en met 3 februari.

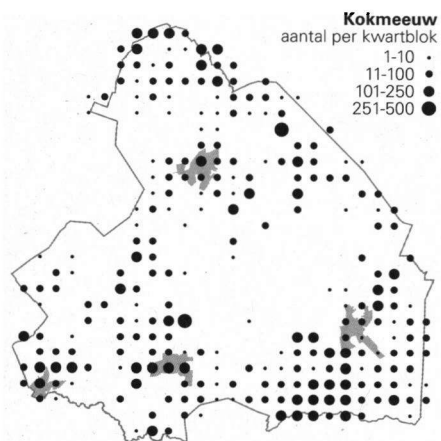

Figuur 19. Winterpopulatie-index van de Houtsnip in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Figuur 20. Winterpopulatie-index van de Witgat in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Witgat *Tringa ochropus*

In tegenstelling tot de Oeverloper is de Witgat het gehele jaar in ons land aan te treffen. Vanaf juli tot september is er een sterke piek. In het tijdvak 2000-2004 lag de nadruk van de verspreiding op Zuidwest-Drenthe en het Hunzedal. Daarbuiten zijn clusters waarneembaar in de veenontginningen rondom Smilde. In vergelijking met WiD was de soort in het laatstgenoemde gebied duidelijk prominenter aanwezig. Het voorkomen is vrijwel altijd gekoppeld aan slikkige oevers van beken en sloten, die in veel gevallen het gevolg zijn van verlaagde winterpeilen in kader van waterbeheer. Door het ontbreken van strenge winters lag de presentie (62, dat is 13% van de kwartblokken) hoger dan in het tijdvak 1995-1999. In het tijdvak 2000-2004 bedroeg het aantal overwinterende vogels in januari naar schatting 13-56 vogels.

Geelpootmeeuw *Larus michabellis*

De Geelpootmeeuw is een zeldzame verschijning in Drenthe. De enige waarnemingen zijn gedaan bij de VAM in Wijster (kwartblok 17-43-1. In 2000 werden daar 2 exemplaren, in 2001 4 en in 2003 8 waargenomen. Vermoedelijk komt de soort meer voor in de provincie maar is gebrek aan kennis bij waarnemers de oorzaak van het lage aantal waarnemingen.

Pontische Meeuw *Larus cachinnans*

Net als de Geelpootmeeuw is ook de Pontische Meeuw zeldzaam in Drenthe. De soort wordt echter vermoedelijk door veel tellers niet herkend, waardoor de werkelijke aantallen zeker hoger zullen zijn geweest. De enige waarnemingen zijn gedaan bij de VAM in Wijster (kwartblok 17-43-1) in met in 2000 3 exemplaren, in 2001 6 exemplaren en in 2002 6 exemplaren.

Kokmeeuw *Larus ridibundus*

Kokmeeuwen zijn in januari zeer algemeen in Drenthe. De soort is in 253 (52%) van de kwartblokken vastgesteld. De populatie werd in de onderzoeksperiode geschat op gemiddeld 9.000 vogels per jaar. In WiD lag het gemiddeld lager met 6.500 vogels. Dit lagere aantal werd veroorzaakt door de winters van 1996 en 1997. In deze twee koude winters werden duidelijk minder Kokmeeuwen geteld. De verspreiding is vrijwel een kopie van de situatie in WiD. Alleen in bosrijke gebieden in Midden-Drenthe ontbreekt de soort.

Stormmeeuw *Larus canus*

Net als Kokmeeuwen zijn Stormmeeuwen zeer algemeen in Drenthe in januari. In 254 (52%) van de blokken werd de soort vastgesteld. De populatieschatting schommelde tussen de 9.000 en 28.000 vogels. In WiD was het iets lager met 5.000-23.000. De verspreiding van de Stormmeeuw in Drenthe beperkte zich tot de gebieden met grasland. De belangrijkste pleisterplaats was het Leekstermeer. Hier sliepen tussen de 10.000 en 30.000 vogels. Een flink deel foerageerde in het westen van de provincie Groningen maar er waren ook veel vogels die vanaf de slaapplek Drenthe in trokken. In perioden met langdurige vorst bevriest het Leekstermeer en wordt de slaapplek vrij snel verlaten.

Zilvermeeuw *Larus argentatus*

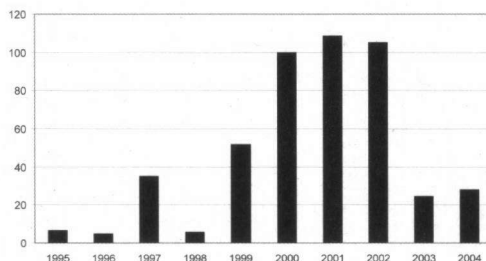
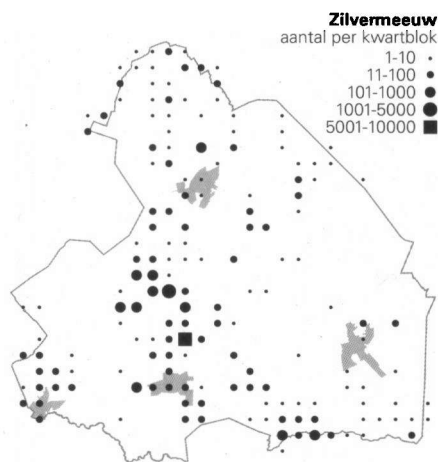
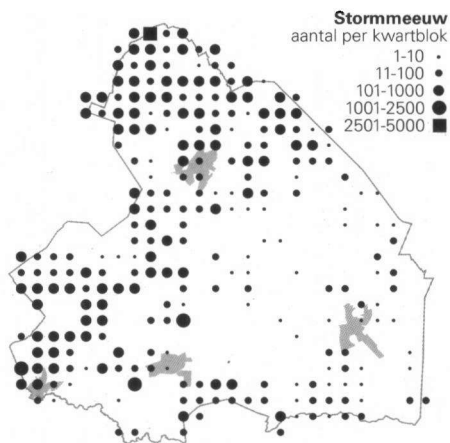
De Zilvermeeuw komt in zeer groot aantal voor in de winter. De populatie varieerde van 6.000 tot 27.000 vogels. Een groot deel van het verschil tussen de verschillende jaren kwam voor rekening van de omgeving van de VAM in Wijster. Hier schommelde het aantal van 1.500 exemplaren in 2003 tot bijna 12.000 in 2002. De verspreiding is niet wezenlijk veranderd ten opzichte van WiD.

Grote Burgemeester *Larus hyperboreus*

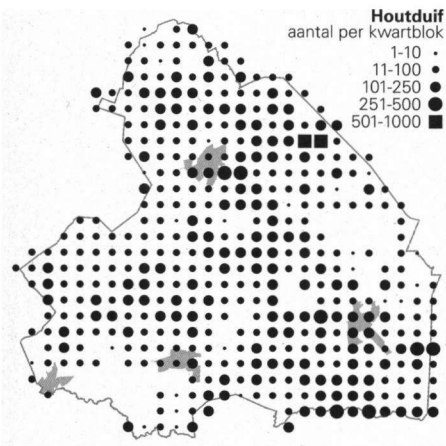
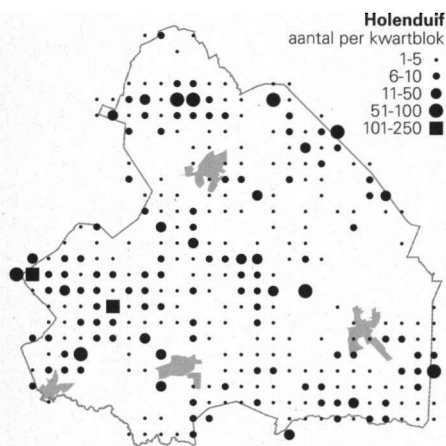
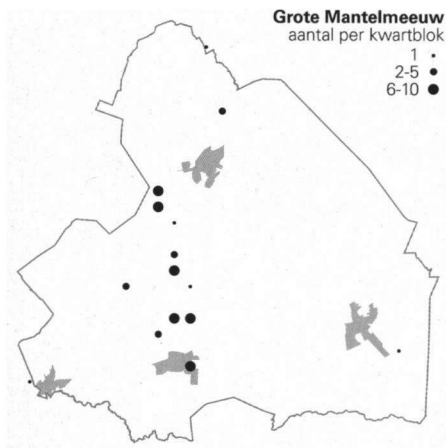
De enige waarneming uit de onderzoeksperiode kwam van de VAM in Wijster (kwartblok 17-43-1). In 2002 werd één individu opgemerkt tussen de Zilvermeeuwen.

Kleine Mantelmeeuw *Larus fuscus*

De Kleine Mantelmeeuw overwintert in Zuid-Europa en januariwaarnemingen in Drenthe zijn dan ook dan ook zeldzaam. De enige waarnemingen zijn gedaan bij de VAM in Wijster (kwartblok 17-43-1). In 2000 werd daar 1 exemplaar waargenomen en in 2002 werden 5 exemplaren geteld.

Figuur 21. Winterpopulatie-index van de Zilvermeeuw in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Grote Mantelmeeuw *Larus marinus*

Net als bij de andere grote meeuwen is ook voor de Grote Mantelmeeuw de VAM in Wijster een belangrijke plek. Hier en in de omgeving op de diverse slaapplekken werden grotere groepen gezien met een uitschieter van 106 exemplaren in 2000. In de rest van de provincie kwam de soort ook voor maar dan ging het in vrijwel alle gevallen om één of enkele vogels. De schatting voor de gehele provincie schommelde tussen de 100 en de 300 exemplaren. Dit was meer dan in WiD toen het varieerde tussen de 0 en 79. Dit verschil werd veroorzaakt door het ontbreken van telgegevens van de VAM uit die periode en de strengere winters. In koude perioden verlaten Grote Mantelmeeuwen Drenthe.

Holenduif *Columba oenas*

In 289 van de kwartblokken (59%) werden Holenduiven gezien. Per kwartblok waren er 10 tot 25 (uitschieter in 2003) vogels aanwezig. De verspreiding was redelijk gelijk aan die van WiD. Alleen lagen de aantallen veel lager, dit was vooral goed te zien in Noord-Drenthe. Er stak één kwartblok qua aantal boven alles uit en dat is bij de Eese in Zuidwest-Drenthe.

Afgezien van het jaar 2003 schommelde de index rond de honderd. In 2003 zijn ruim 6.261 exemplaren geteld. Daarmee ging het over een groot tot zeer groot aantal overwinteraars. Het gemiddelde voor de periode 2000-2004 lag op 3.249 exemplaren tegen de 2.604 exemplaren uit WiD.

Het lijkt erop dat deze toename een gevolg is van de verdere ontwikkeling van de broedvogelpopulatie, aangezien onze broedvogels nauwelijks wegtrekken.

Houtduif *Columba palumbus*

Houtduiven zijn in 426 (87%) van de kwartblokken vastgesteld en kwamen daarmee uiterst algemeen in Drenthe voor. Blokken die in 1994-1999 niet bezet leken herbergden nu "normale" aantallen. Venema gaf in WiD al aan dat hogere aantallen vooral in zachtere winters voorkomen. Dat blijkt goed voorspeld want in de relatief warme periode 2000-2004 zijn er maximaal bijna 42.000 exemplaren geteld. Dat is meer dan in de periode 1995-1999 (maximaal 20.620 exemplaren). Daarmee kwam de Houtduif in zeer groot aantal voor. Het gemiddeld aantal getelde exemplaren per kwartblok lag dan ook hoger dan in WiD. Kennelijk was 2000 (het indexjaar) een goed jaar, want alleen in 2002 zat deze boven de honderd.

Stads/Postduif *Columba livia forma domestica*

Stadsduiven worden nog niet zo lang geteld in Drenthe. Het kwartblokonderzoek gestart in 1994 was het eerste onderzoek dat deze soort op de kaart zette. Afgezien van een uitschieter in 1996 leek er sprake te zijn van een vrij stabiele trend tot 2003. De jaren 2003 en 2004 lieten een forse daling zien. De Stadsduif was slechts aanwezig in 4 tot 12 kwartblokken (zeldzaam) en die kwamen niet geheel toevallig overeen met de grotere plaatsen in Drenthe. In een aantal andere grote plaatsen werd de Stadsduif echter niet of veel minder gemeld (Roden, Norg, Assen, Meppel). Daarom valt er niet zoveel zinnigs te zeggen over het voorkomen van deze soort. In het seizoen worden ieder weekend duiven gelost en overal kunnen verdwaalde exemplaren opduiken. Echt grotere populaties zullen zich alleen in de steden kunnen handhaven. Ze profiteren daar het best van het voedselaanbod en de lagere predatiedruk. De getelde aantallen liepen uiteen tussen de 147 en 389 exemplaren.

Turkse Tortel *Streptopelia decaocto*

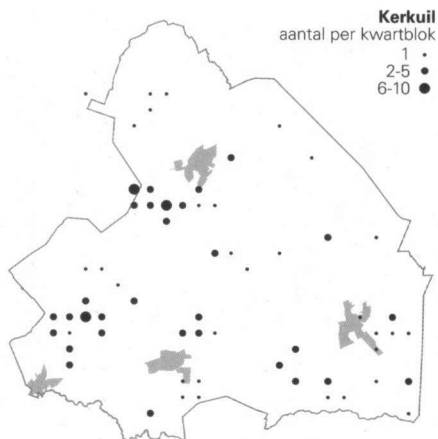
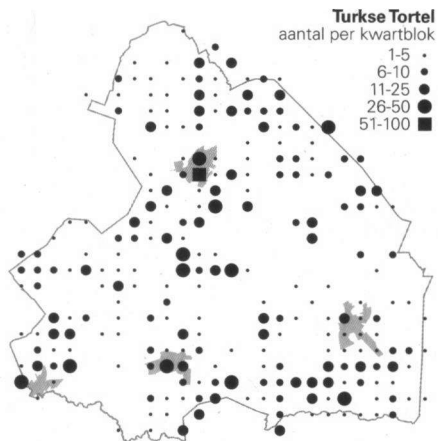
Op basis van de tellingen zijn in de periode 2000-2004 Turkse Tortels in grote aantallen waargenomen namelijk 956 tot 1.364 exemplaren. De verspreiding lijkt sterk op die van WiD en die was vooral gekoppeld aan wegen en bebouwing. Grotere bos- en natuurgebieden werden gemeden. Dit is op de kaart goed af te lezen, door bijvoorbeeld het ontbreken van de soort rond het Leekstermeer en de grote boswachterijen. De index schommelde tussen de 100 en 140. Er was geen sprake van een afname. Toch lijkt het gemiddeld aantal per geteld kwartblok licht af te nemen.

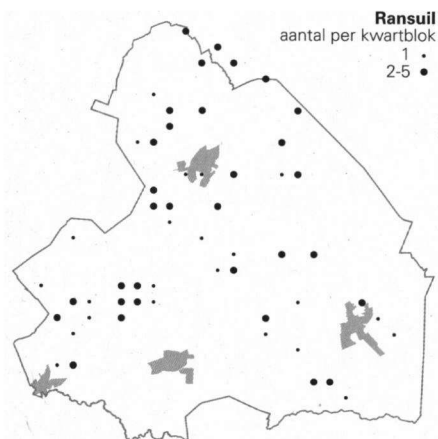
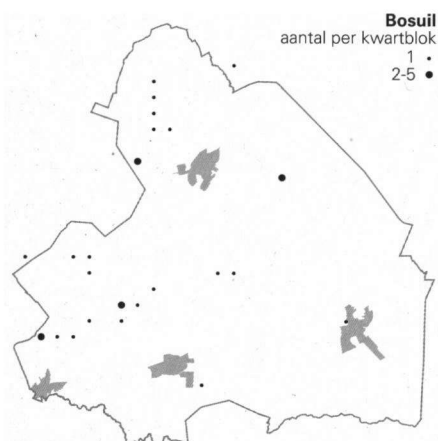
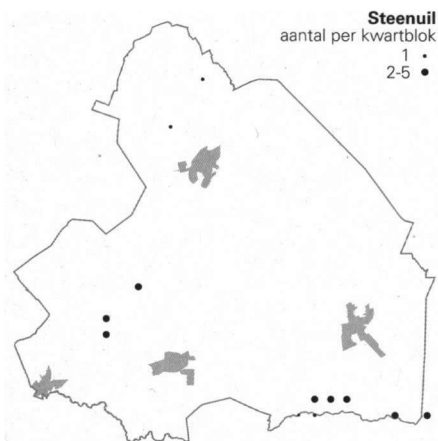
Halsbandparkiet *Psittacula krameri*

De Halsbandparkiet, die in de grote steden in het westen veel voorkomt, is in de onderzoeksperiode niet waargenomen. In WiD wordt één waarneming beschreven van 12 januari 1998 in boswachterij Dwingeloo. Daarvoor werden in de periode 1991-1994 enkele exemplaren in Westerbork gesignaleerd.

Kerkuil *Tyto alba*

De Kerkuil is een minder algemene verschijning tijdens de januaritelling en werd in 63 (13%) van de kwartblokken vastgesteld. Gemiddeld werden 25 uilen in 12 kwartblokken waargenomen. Uitzondering hierop was het jaar 2002 waarin 55 vogels in 27 kwartblokken werden geteld. Vergeleken met de voorgaande telperiode was er sprake van een toename. De waarnemingen moeten wel in perspectief worden gezien. Tellingen vinden overwegend overdag plaats.

Uit bewerking van de telgegevens van het Atlasproject Broedvogels van Nederland 1998-2000 is geschat dat de Drentse broedvogelpopulatie 112 tot 195 paar telt (van Dijk 2003). Dat betekent dat er zeker 250 tot 400 vogels in Drenthe aanwezig moeten zijn en dan zijn de jongen nog niet meegeteld.

Binnen Drenthe kan op basis van de telgegevens de omgeving rond de plaatsen Uffelte, Havelte, Smilde en Dalen als kerngebieden worden aangemerkt.

Steenuil *Athene noctua*

De waarnemingen van de Steenuil zijn in januari vaak op één hand te tellen. In het jaar 2003 zijn 10 exemplaren gemeld terwijl in 2000 geen waarnemingen werden opgetekend. Een waarneming van deze prachtige uil kan dan ook als zeer zeldzaam worden gekwalificeerd. De Steenuil werd in 13 (3%) kwartblokken gezien. De telgegevens kwamen dan ook grotendeels overeen met WiD.

De waarnemingen van de Steenuilen waren afkomstig uit reeds bekende bolwerken rond Ansen, Lhee en enkele uit het noorden van de provincie. Een opmerkelijk verschil met WiD zijn de waargenomen exemplaren tussen Coevorden en Schoonebeek.

Bosuil *Strix aluco*

Bosuilen zijn een vrij zeldzame verschijning binnen de januaritelling. Dat is ook niet vreemd gezien zijn nachtelijke leefwijze en het tijdstip van de dag dat de tellingen zijn verricht. De Bosuil is voornamelijk waargenomen in het Zuidwest-Drenthe, de omgeving Norg-Roden en op de Hondsrug. Dit kwam eveneens overeen met de voorgaande telperiode. De soort is waargenomen in 25 kwartblokken (5%).

Ransuil *Asio otus*

De Ransuil is minder algemeen verspreid en werd in 57 kwartblokken aangetroffen (12%). Het aantal waargenomen individuen in de telperiode varieerde van 5 (in 3 kwartblokken) voor het jaar 2004 tot 69 (in 15 kwartblokken) in 2003.

De waarnemingen in januari hadden voornamelijk betrekking op roestplaatsen waar meerdere exemplaren 'overwinteren'. De grootste samenscholingen van uilen zijn aangetroffen in de omgeving van Norg (26 exx.), Vries (16 exx.), Rolde (20 exx.) en Landgoed Terborgh bij Anloo (15 exx.). Behalve in de Veenkoloniën is de Ransuil verspreid over heel Drenthe aangetroffen.

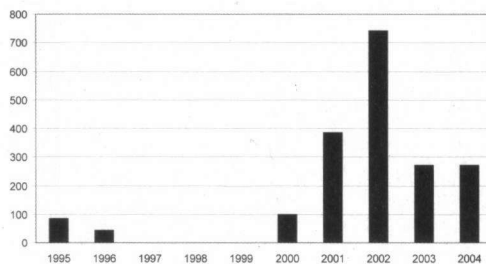
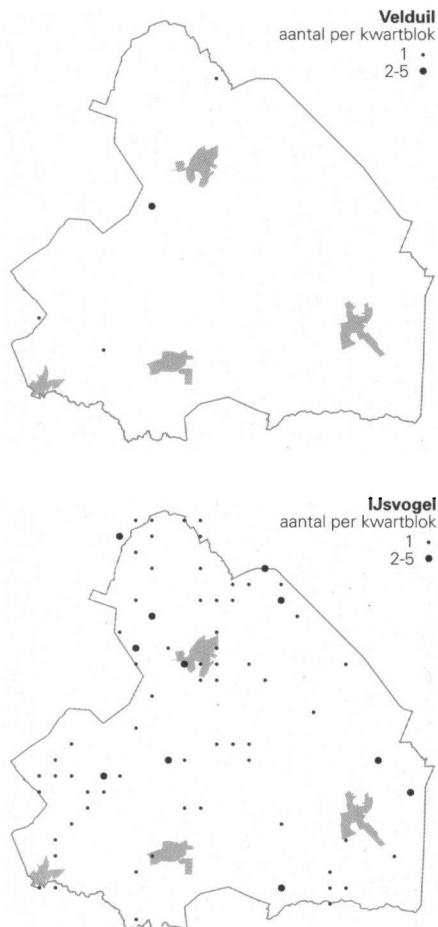
Velduil *Asio flammeus*

De Velduil is in 2004 op twee verschillende plaatsen waargenomen. Eén vogel werd gezien in de Havelterberg (kwartblok 16-46-2). De tweede waarneming had betrekking op 4 Velduilen nabij Smilde (kwartblok 12-52-3). In de overige jaren binnen de telperiode zijn geen waarnemingen van deze uiterst zeldzame vogel gedaan. De Velduil is dus een onregelmatige wintergast in Drenthe.

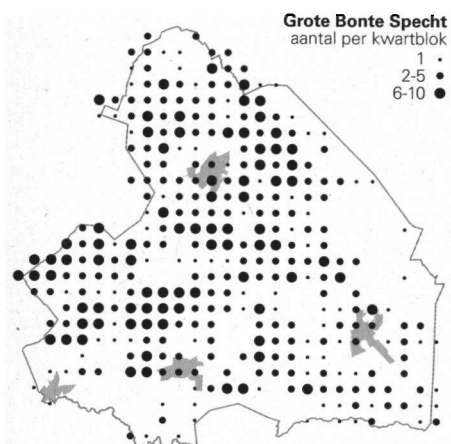
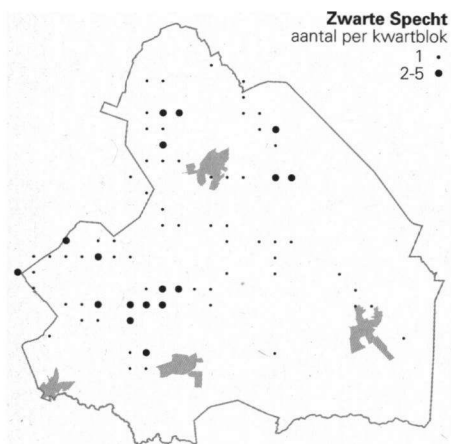
IJsvogel *Alcedo atthis*

De IJsvogel werd in 66 kwartblokken waargenomen (13%) en is daarmee minder algemeen. Het aantal getelde exemplaren varieerde van 2 tot 26 (2002) vogels, gemiddeld 11 exemplaren per winter. Op basis van het gemiddelde kwam deze vogel in kleine aantallen in januari voor. In vergelijking met WiD (kwartblokfrequentie 2%) is de soort toegenomen. Dat kan vooral worden verklaard door de reeks zachte winters en de toenemende broedvogelpopulatie. In de vorige telperiode zijn in totaal 10 vogels gezien en in deze telperiode totaal 58. Vooral in het noordwesten, west en zuidwesten van Drenthe zijn waarnemingen gedaan.

Maar zoals bekend kan één strenge winter met vorst de aanwezige populatie reduceren tot enkele individuen.

Figuur 22. Winterpopulatie-index van de IJsvogel in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

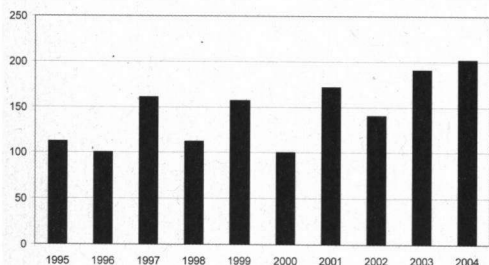
Zwarte Specht *Drycopus martius*

De Zwarte Specht is in januari vrij algemeen. Tijdens de onderzoeksperiode werd de soort in 76 (16%) kwartblokken waargenomen (minimaal in 14, maximaal in 29 kwartblokken). Het getelde aantal individuen over de telperiode varieerde van 22 tot 40. Op basis van de telgegevens wordt de Drentse populatie geschat op 62 paar. Dit wijkt af ten opzichte van de schatting van 79 tot 113 paar over de periode 1998-2000 (van Dijk 2003).

Bij vergelijking van de verspreiding met WiD zijn geen opmerkelijke verschillen op te merken. De Zwarte Specht was vooral aanwezig in de grotere Boswachterijen binnen de provincie Drenthe zoals Gieten, Dwingeloo, Smilde, Berkenheuvel en de omgeving Norg-Roden.

Grote Bonte Specht *Dendrocopos major*

De Grote Bonte Specht kwam uiterst algemeen voor en is in groot aantal in de provincie waargenomen. Deze vogel werd in 341 (70%) kwartblokken aangetroffen. Een stijgende lijn is over de telperiode waarneembaar. In 2000 zijn 296 vogels genoteerd en in 2003 meer dan het dubbele, namelijk 649. Ook ten opzichte WiD was sprake van een toename, namelijk 49%. Opgemerkt wordt dat binnen de PTT juist vanaf het jaar 2000 een afname voor 'Hoog Nederland' is vastgesteld. Een verklaring voor de verschillen in de beide trends is niet bekend. De verspreiding is vergelijkbaar met WiD namelijk met uitzondering van delen van de Veenkoloniën kwam de Grote Bonte Specht in heel Drenthe voor.

Figuur 23. Winterpopulatie-index van de Grote Bonte Specht in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Groene Specht *Picus viridis*

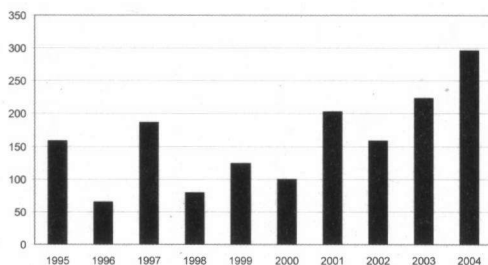
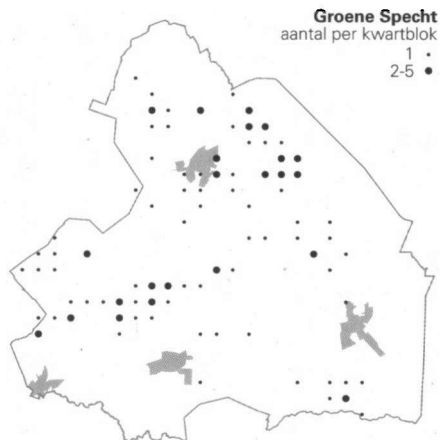
De Groene Specht is aangetroffen in 85 kwartblokken (17%) en is dus vrij algemeen verspreid. Het getelde aantal individuen varieerde van 13 tot 37 per jaar. In de telreeks is duidelijk een stijgende lijn waarneembaar. Het aantal waarnemingen was verdubbeld ten opzichte van WiD.

De bossen rond het Dwingelderveld, rond Gieten en oostelijk van Assen waren de belangrijke gebieden voor deze specht, vergelijkbaar met de voorgaande periode.

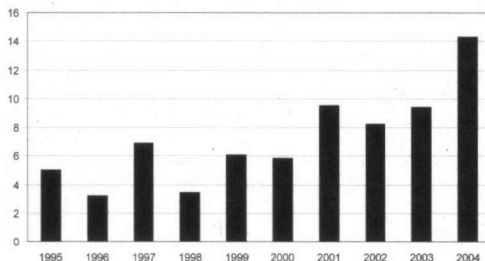
Kleine Bonte Specht *Dendrocopos minor*

De Kleine Bonte Specht is onopvallend en voor veel tellers een toevalstreffer binnen de januaritelling. Deze kleine specht is in 76 (16%) kwartblokken waargenomen en is daarmee vrij algemeen. Het aantal waargenomen individuen varieerde van 15 in 2000 tot 31 exemplaren in 2003. Totaal zijn over 5 jaar 109 vogels waargenomen, een toename van ruim 100% ten opzichte van de 53 in WiD. Deze trend komt overeen met de algemeen vastgestelde toename van deze soort in Nederland.

De Kleine Bonte Specht kwam binnen de gehele provincie voor en met name in de kwartblokken met loof- en naaldbos.

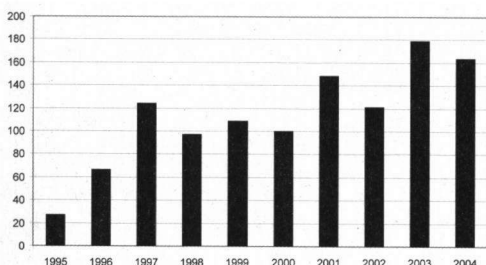
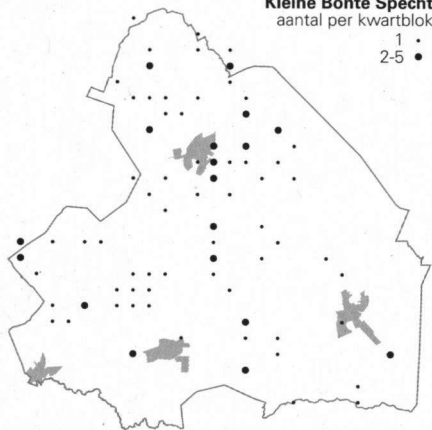
Figuur 24. Winterpopulatie-index van de Groene specht in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Figuur 25. Presentie (percentage van de kwartblokken waar de soort voorkomt) van de Groene specht in januari in de periode 1995-2004.

Kleine Bonte Specht

aantal per kwartblok
1 •
2-5 •

Figuur 26. Winterpopulatie-index van de Kleine bonte specht in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Grote Gele Kwikstaart

aantal per kwartblok
1 •

Grote Gele Kwikstaart *Motacilla cinerea*

In 22 kwartblokken (3%) zijn Grote Gele Kwikstaarten opgemerkt. In WiD was dat in 7 kwartblokken het geval. De verwachting waar Peter Venema de beschrijving van deze soort in WiD mee afsloot: "Met groeiende populaties ten noorden van ons land worden overwinteringsgevallen van deze soort bij ons ook waarschijnlijker", is uitgekomen. In totaal zijn er minstens 31 exemplaren gemeld (de gegevens van 2004 zijn incompleet) en het betrof steeds solitaire vogels. Er zullen her en der Grote Gele Kwikken zijn gemist.

De verspreiding van deze soort betreft vooral de westelijke helft en de zuidoosthoek van de provincie. De verspreiding in het noorden is heel ijl. De Veenkoloniën en het gebied met de boswachterijen tussen Assen en de lijn Emmen-Coevorden bleven leeg. Relatief vaak, namelijk 8 keren, komen meldingen uit verschillende jaren uit dezelfde kwartblokken. Hier bevindt zich vermoedelijk erg geschikt winterbiotoop. Dit betreft opvallend vaak waterzuiveringen en ook de VAM-locatie bij Wijster is een favoriete locatie. Bij dit soort locaties is ook bij vorst open water en dus foerageermogelijkheid te verwachten. Ook bebouwde kommen, met grachten en platte daken (met grind en/of water erop), zijn in trek als aanvullend biotoop of substituiert voor het oorspronkelijk natuurlijke winterbiotoop. De daar heersende hogere temperaturen in vergelijking met het buitengebied en de daardoor verhoogde aanwezigheid en activiteit van potentiële prooi, insecten, zal ermee samenhangen. Of het hier dezelfde individuen betreft die meerdere jaren naar dezelfde winterlocatie terugkeren en er dus sprake is van "winterplaatstrouw" is onbekend. De Drentse toename staat niet op zichzelf. Toename is ook te vinden in de PTT-reeks in geheel Nederland (Boele *et al.* 2005). De PTT-index laat een gestaag stijgende lijn zien met daarin forse inzinkingen tijdens en na strenge winters.

De winterterritoria worden in oktober-november bezet en liggen veelal bij open blijvend water zoals beken, afwateringskanalen of overlopen bij stuwen. Matig vervuilde wateren kunnen bij overwinteraars meer in trek zijn dan niet vervuilde beken vanwege een groter voedselaanbod. Als open water door ijsvorming verdwijnt worden winterterritoria opgegeven. Sterfte en wegtrek vindt dan plaats en er wordt nog open gebleven water (stedelijk gebied en waterzuiveringen) opgezocht. De toename in de recente jaren heeft verschillende achtergronden. De reeks van zachte winters en het ontbreken van strenge winters vormt een deel van de verklaring. De toename van de broedvogelpopulaties in noordelijker en oostelijker gelegen gebieden, vooral Zweden en Noorwegen,

kunnen daarnaast ook mogelijk van invloed zijn. Een aanpassing aan stedelijk milieu, zoals elders in Nederland een rol lijkt te spelen, is mogelijk ook in Drenthe aan de orde.

Witte Kwikstaart *Motacilla alba alba*

Witte Kwikstaarten zijn in 65 kwartblokken gemeld (13%). De verspreiding is diffuus, maar het lijkt erop dat er wat minder zijn gemeld in Zuidoost-Drenthe en wat meer in Noord- en Midden-Drenthe. De Witte Kwik komt steeds in vrij groot aantal voor, tussen de 200 en 256 exemplaren. Over de hele periode vanaf 1995 tot en met 2004 was het voorkomen vrij stabiel. Witte Kwikstaarten overnachten vaak op gemeenschappelijke slaapplekken waar soms enkele tientallen vogels kunnen worden waargenomen. In 2001 werden op een slaapplek in Beilen 42 exemplaren geteld in een Laurierstruik. In de omgeving van de VAM in Wijster werd een grote groep van 28 vogels waargenomen. Van Dijk en van Os (1981) meldden uit de zeventiger jaren als overwinteraars nog slechts 1-5 exemplaren en in twee winters 7-15 exemplaren.

Rouwkwikstaart *Motacilla alba yarrellii*

In tegenstelling tot WiD is de soort in de onderzoeksperiode niet waargenomen. In de periode 1995-1999 bevond zich 19 en 20 januari 1999 een Rouwkwikstaart bij Zuidwolde.

Pestvogel *Bombycilla garrulus*

Deze fraaie verschijning was in januari zeer zeldzaam, waarbij de aantallen ook nog eens klein waren. In 2001 waren er 3 waarnemingen met een totaal van 15 exemplaren en in 2003 2 waarnemingen met totaal 11 exemplaren. Beide jaren worden gekarakteriseerd als koud. De waarnemingen kwamen zowel uit stedelijk als uit landelijk gebied. De vogels foerageerden op besdragende bomen en struiken; er werd melding gemaakt van Rozenbottel, Cotoneaster en Jeneverbes, maar ook Lariks.

Het beeld komt ten opzichte van WiD redelijk overeen.

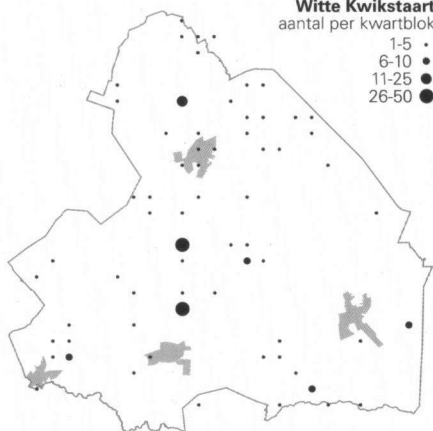
Kuifleeuwerik *Galerida cristata*

De stuiptrekkingen van de laatste broedvogels hebben zich nu ook voltrokken bij de overwinterende exemplaren. Er waren in deze periode slechts twee waarnemingen in 2000. Het ging om 3 exemplaren in Emmen (kwartblok 17-48-4) en 1 exemplaar in Hoogeveen (kwartblok 17-43-1). Het laatste exemplaar is in ieder geval waardig vereeuwigd op de foto door Rudi Offereins.

Van Dijk & van Os (1981) noemen de Kuifleeuwerik

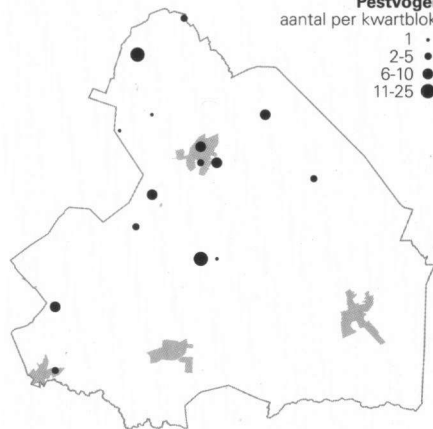
Witte Kwikstaart
aantal per kwartblok

1-5 •
6-10 •
11-25 •
26-50 •

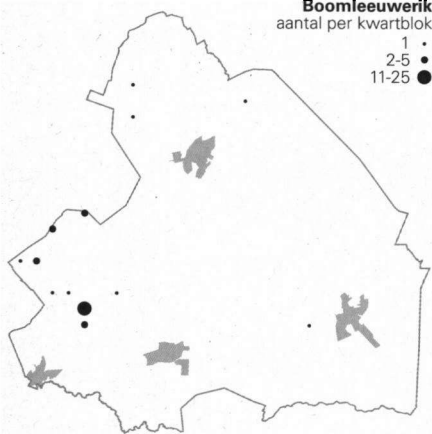
Pestvogel
aantal per kwartblok

1 •
2-5 •
6-10 •
11-25 •

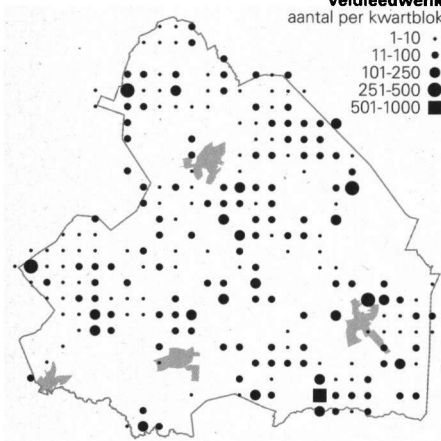
Boomleeuwerik
aantal per kwartblok

- 1 •
- 2-5 •
- 11-25 ●

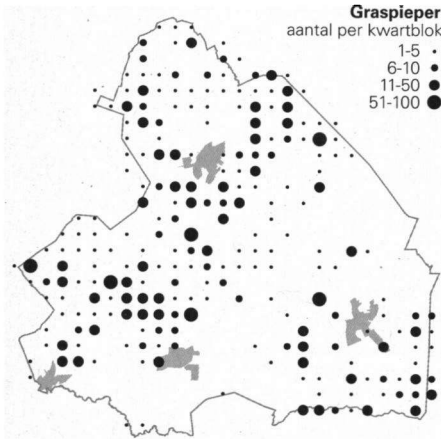
Veldleeuwerik
aantal per kwartblok

- 1-10 •
- 11-100 •
- 101-250 •
- 251-500 ●
- 501-1000 ■

Graspieper
aantal per kwartblok

- 1-5 •
- 6-10 •
- 11-50 •
- 51-100 ●

nog een wintergast in vrij groot aantal (501-3.000 exemplaren).

Boomleeuwerik *Lullula arborea*

Boomleeuwerikken zijn midden in de winter zeldzaam tot zeer zeldzaam in Drenthe. In de periode 2000-2004 zijn totaal tien waarnemingen gedaan. Het betrof steeds kleine aantallen van 1 tot maximaal 5 exemplaren in met name het zuidwestelijk deel van de provincie. Binnen WiD zijn de Boomleeuwerikken vooral in het zuidwesten en het noorden van Drenthe waargenomen terwijl binnen deze telperiode de soort nauwelijks meer in Noord-Drenthe is waargenomen.

Veldleeuwerik *Alauda arvensis*

De Veldleeuwerik is in 233 (48%) van de kwartblokken aangetroffen. Daardoor was het in januari een algemene vogel terwijl dit in WiD nog zeer algemeen was. De teloorgang van de Veldleeuwerik is blijkbaar ook waar te nemen in de reeksen van de wintertellingen. De index geeft weinig houvast. Deze kan van jaar tot jaar sterk verschillen. In sommige jaren (2003) staat deze zelfs op 400 en in 1996 zelfs rond de 800!. Maar het laatste jaar (2004) lag deze ook onder de honderd. Met uitzondering van 2003 werd de teruggang bevestigd door de gemiddeld getelde aantallen per kwartblok. Uit de verspreidingskaarten voor de periode 1995-1999 bleek een duidelijke voorkeur voor Noord-Drenthe. De kaart van 2000-2004 geeft een heel ander beeld namelijk, Zuidoost-Drenthe lijkt nu beter bezet. Opvallend is dat er nauwelijks kwartblokken waren met uitschieters van hogere aantallen. Het gaat om een range van 1.209 tot 8.745 exemplaren (hoogste aantal in 2003, laagste in 2004). Daarmee bleef de Veldleeuwerik, ondanks alles, nog steeds een overwinteraar in groot tot zeer groot aantal.

Graspieper *Anthus pratensis*

De Graspieper is in 232 (47%) van de kwartblokken aangetroffen en had daarmee een algemeen voorkomen. De verspreiding kwam overeen met WiD. Toch bleken nogal wat blokken waar in het verleden wel steeds Graspiepers zaten, nu leeg. Dat valt vooral op in Zuidwest-Drenthe (boven de Reest), omgeving Nieuwlande en rond Valthermond. Vermoedelijk klopt dit niet en waren hier wel degelijk Graspiepers aanwezig. In grote bouwlandgebieden moeten ze bij guur en winderig weer wel haast opgejaagd worden uit de vegetatie. De aantallen liepen uiteen van 750 exemplaren (2001) tot maximaal 1.766 exemplaren in 2002, waarmee de Graspieper in groot aantal voorkwam. De gemiddelde aantallen lagen op 1.105 exemplaren in 2000-2004 tegen 1.038 exemplaren in WiD. Dat suggereert een vrij stabiel aantal. Dat blijkt

ook redelijk uit de index, deze lag gemiddeld iets hoger in de periode 2000-2004.

De gemiddelde aantallen per geteld kwartblok waren ook vrij stabiel, al lagen deze in WiD iets hoger.

Waterpieper *Anthus spinoletta spinoletta*

Waterpiepers zijn in 46 (9%) van de kwartblokken waargenomen en hebben daarmee een minder algemeen voorkomen. Er zijn gemiddeld meer waarnemingen gedaan dan in WiD. Veel waarnemers zullen de soort echter mogelijk niet herkennen, waardoor het kaartbeeld incompleet zal zijn. Het verspreidingsbeeld week duidelijk af met WiD. Vooral in Noord-Drenthe (Leekstermeergebied) leken veel minder Waterpiepers voor te komen dan in de voorgaande telperiode. In Zuidoost-Drenthe bleken ook kleine aantallen te worden opgemerkt, maar Zuidwest-Drenthe bleef het best bezette gebied. Op basis van de verspreiding lijkt het erop dat ze een voorkeur hebben voor (open) beekdalen.

Het gemiddeld aantal per geteld kwartblok lag bijna twee keer zo hoog als in de periode 1994-1999. De aantallen liepen uiteen van 22 exemplaren in 2001 tot maximaal 91 exemplaren in 2002. Daarmee was de Waterpieper in ieder geval een overwinteraar in vrij klein aantal, met de kanttekening dat de werkelijke aantallen zeker hoger uit zullen komen.

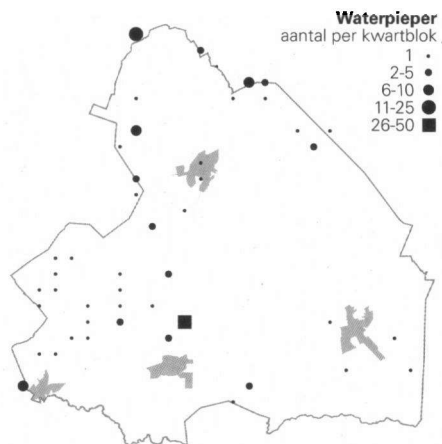
Waterspreeuw *Cinclus cinclus*

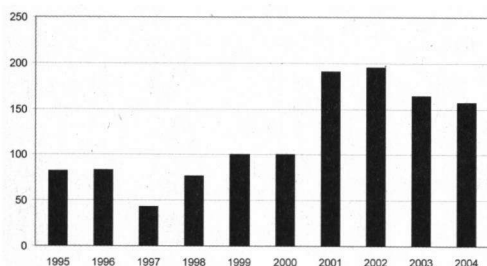
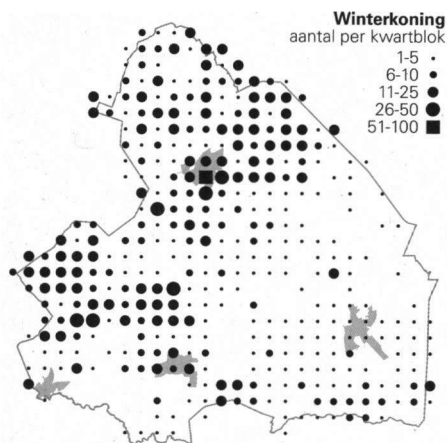
Er zijn drie waarnemingen gedaan:

- 15 december t/m 23 januari 2000, 1ex. bij Havelterberg (kwartblok 16-46-4);
- 14 januari 2002, 1ex. bij Norgerhaven (kwartblok 12-41-2);
- 19 januari 2002, 1ex. bij Veenhuizen (kwartblok 12-31-3).

Op 19 december 2001 werd in kwartblok 12-31-3 een Waterspreeuw gezien aan de bosbeek die doorloopt in 12-41-2. Het betreft vermoedelijk dezelfde vogel die op 14 januari 2002 in kwartblok 12-41-2 werd gezien en die een drietal kilometers in zuidoostelijke richting was opgeschoven. Ook deze vogel heeft dus enige tijd in hetzelfde gebied doorgebracht.

Beide vogels waren zogenaamde "Zwartbuiken" uit Noord-Europa (de ondersoort *C.c. cinclus*). Net als in WiD is de Waterspreeuw in zeer klein aantal gemeld. Waarschijnlijk ligt het werkelijke aantal hoger; verschillende mensen noemen dat ze "wel eens" een Waterspreeuw zagen, ook in januari. Maar deze waarnemingen zijn helaas te vaag om op te nemen in het databestand.

Figuur 27. Winterpopulatie-index van de Winterkoning in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Winterkoning *Troglodytes troglodytes*

In 375 (77%) kwartblokken werden Winterkoningen aangetroffen. Dat is iets meer dan in de 360 kwartblokken uit de periode 1995-1999. Ook in de lege blokken zullen Winterkoningen te vinden zijn geweest.

Het Winterkoningkje is daarmee, net als in de eerst vijf jaren uiterst algemeen verspreid. Een beeld dat past bij de status van één van de meest verspreide broedvogels in ons land, waarvan de volwassen vogels in Nederland overwinteren en de juveniele, althans voor een gedeelte, tot in Frankrijk wegtrekken. Tijdens de trek en in de winterperiode komen er vogels uit Noord-Europa bij.

De verspreidingskaart komt globaal gezien overeen met die uit WiD. Winterkoningen komen overal in de provincie voor en de verspreiding is (lokaal) ijler in gebieden met open landschappen met weinig opgaande bomen en struiken zoals de veenkoloniale kwartblokken laten zien. De uitgebreide voedselarme bossen vertonen eveneens een lagere dichtheid. De te verwachte hogere aantallen in stedelijke gebieden, vanwege begroeiing, beschutting, warmte en voedsel, wordt door het beeld van de verspreidingskaart lang niet overal bevestigd. Woonkernen als Emmen, Meppel en Coevorden, maar ook een aantal andere kleinere plaatsen zijn dermate weinig intensief geteld dat ze niet zoals Assen en Hogeveen "eruit springen". De index laat een duidelijke toename in de tweede vijf jaren zien. Ook de getelde aantallen per kwartblok waar de soort werd aangetroffen nam toe; van ongeveer 3,5 exemplaren per kwartblok naar 5,5 exemplaren per kwartblok in de laatste jaren. Deze toename correspondeert met een stevige toename van de broedvogelpopulatie in Drenthe. In de jaren 1990-1995 bestond deze uit 30.000-40.000 broedparen en dit aantal was in de atlasperiode 1998-2000 tot 42.000-50.500 broedparen toegenomen. Een toename die in geheel Nederland is geconstateerd en voor een belangrijk deel is toe te schrijven aan het uitblijven van strenge winters. Vooral de meer kwetsbare juveniele Winterkoningen van profiteren van zachte en normale winters; hun overleving neemt dan belangrijk toe. Tijdens een aantal opeenvolgende zachte winters groeit niet allen de populatie, maar neemt ook het aandeel van de populatie dat niet wegtrekt in het winterhalfjaar toe. Dit kan er vervolgens toe leiden dat bij een volgende strenge winter de aantallen dan juist weer fors dalen; met 20 - 40% en soms zelfs nog meer (van Dijk et al. 1999). Ook veranderingen in het Nederlandse landschap, de verdergaande begroeiing (bomen, struiken, verruiging en stedelijk beplanting) pakken gunstig uit voor de Winterkoning-populatie. De Europese trend laat ook een stijging zien, maar

aangezien we niet weten hoeveel vogels uit Noord-Europa er 's winters in Drenthe verblijven, valt niet te zeggen wat de invloed daarvan op onze januari aantallen is.

De index over de periode 1995-2004 toont niet alleen de toename in de laatste jaren, maar ook het effect van de strenge winter 1995/96 in het opvolgende jaar 1997 en in mindere mate 1998. De Winterkoning is gevoelig voor strenge winters, vooral langdurige aanwezigheid van sneeuw en ijzel leidt tot sterft en wegtrek. De index vertoont een zelfde verloop als die van de landelijke PTT-tellingen.

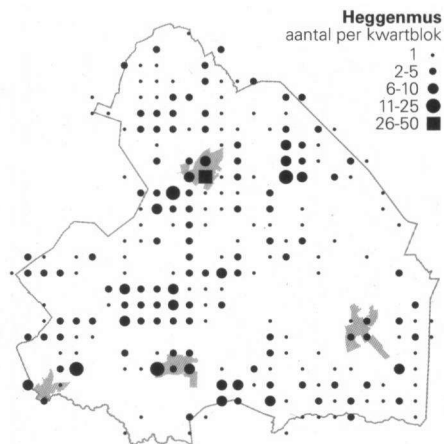
Het is duidelijk dat maar een erg klein deel van de in januari in Drenthe aanwezige Winterkoningen geteld is. De getelde aantallen geven maar een zwakke afspiegeling van de werkelijke aantallen. Waarschijnlijk verblijven er meer dan 100.000 vogels in onze provincie. De trefkans is klein: een kleine onopvallende vogel, veelal verscholen levend en weinig zangactiviteit in januari. Wel is er een korte opleving van zangactiviteit tijdens de ochtend- en avondschemer; momenten waarop de meeste januari tellers (nog) niet op pad waren.

Heggenmus *Prunella modularis*

De Heggenmus is waargenomen in 237 van de kwartblokken (48%) en is daarmee algemeen verspreid aanwezig. De Heggenmus komt in vrij grote aantallen in de provincie voor. De getelde aantallen varieerden van 85 in 2000 tot 231 in 2001. Ten opzichte van WiD is een lichte toename in aantal overwinteraars te herkennen. De toename kan mogelijk worden toegeschreven aan de strengere winters in de vorige onderzoeksperiode.

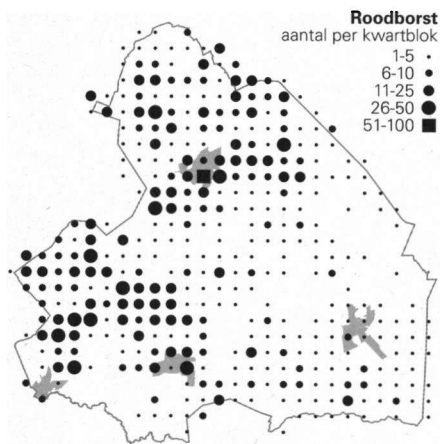
Roodborst *Erithacus rubecula*

De Roodborst is in 370 kwartblokken aangetroffen (76%) en kwam daarmee uiterst algemeen verspreid in de provincie voor. Ten opzichte van WiD is de verspreiding niet wezenlijk veranderd. De vogel is in vrij groot aantal geteld. Ook in de niet getelde kwartblokken hebben vrijwel overal Roodborstjes overwinterd. Het maximaal getelde aantal van 1.164 vogels (2001), benadert in de verste verten niet het werkelijk in januari in Drenthe aanwezige aantal Roodborstjes. Dit zal vermoedelijk enkele malen hoger hebben gelegen. De meeste Roodborsten werden geteld in het noorden en het zuiden van de provincie. Het hoogste aantal per kwartblok werd in 2003 geteld in Assen (kwartblok 12-43-4) en betrof na intensief onderzoek 115 vogels. De aantallen in de boswachterijen in centraal-Drenthe waren lager dan de aantallen in de bossen in west en Zuidwest-Drenthe. Mogelijk een tellers-effect, maar

**Extensief beheerd grasland bij Gasteren
(kwartblok 12-35-3), januari 2011
(Harold Steendam).**

de verklaring zou ook te vinden kunnen zijn in het rijkere habitat dat de bossen in het westen te bieden hebben in vergelijking met de schralere bossen (veel naaldboomaanplant, jonger en minder ontwikkeld) in centraal-Drenthe. Roodborsten hebben de voorkeur voor een "wat rijkere habitat" om in te overwinteren (Bijlsma et al. 2001).

De getelde aantallen Roodborsten liggen in deze periode hoger dan in WiD. In de periode 1995-1999 werden in de kwartblokken met Roodborsten gemiddeld 4,3 vogels per kwartblok aangetroffen. In de periode 2000-2004 waren dit er 5. De toename van de broedvogelpopulatie in Drenthe, van 40.000-50.000 broedparen over 1990-1995 tot 46.000-59.000 in 1998-2000, zal in ieder geval gedeeltelijk verantwoordelijk zijn voor de algehele lichte toename over de gehele periode. De beide uitschieters in onze Drentse tellingen (weinig in 1997 en veel in 2001) komen overeen met de landelijke PTT-index (Boele et al. 2005) en zijn deels toe te schrijven aan het al dan niet optreden van strenge winters. Het is bekend dat de broedvogelpopulatie uitgesproken schommelingen vertoont door de invloed van strenge winters. Onze broedvogels zijn deels standvogel en een deel trekt in het najaar weg naar zuidwestelijkere streken. Over Nederland trekken ieder najaar (s nachts) enkele miljoenen Roodborsten uit Noord-Europa, Noord-Duitsland, Polen en de Baltische staten. Een deel van de trekkers uit deze streken bezet in Drenthe een winterterritorium en verdedigt dit meestal fanatiek.

Zwarte Roodstaart *Phoenicurus ochruros*

Waarnemingen van deze vogel in januari zijn zeldzaam. In de beschreven periode werd de Zwarte Roodstaart vijfmaal waargenomen:

- 19 januari 2000, 1ex. bij de VAM in Wijster (kwartblok 17-43-1);
- 15 januari 2000, 1ex. in Klazienaveen (kwartblok 18-51-1);
- 10 januari 2001, 1ex. in Schoonebeek (kwartblok 22-27-2);
- 16 januari 2001, 1ex. op het dak van Philips in Stadskanaal (kwartblok 13-41-3);
- 27 januari 2002, 1ex. bij de Norit fabriek in Klazienaveen (kwartblok 18-51-2).
- Het aantal waarnemingen in de beschreven periode is hoger dan in WiD. Toen werd slechts melding gemaakt van één waarneming. Ook in de periode 1960-1980 werd slechts één overwinterende Zwarte Roodstaart gemeld (van Dijk & van Os 1982).

Roodborsttapuit *Saxicola torquata*

De Roodborsttapuit was in januari een soort met een zeer zeldzame verspreiding. De soort is in veertien kwartblokken (3%) waargenomen. De meeste Roodborsttapuiten verlaten in de winter de provincie. Van de broedvogelpopulatie blijft slechts een handjevol vogels achter. Achterblijvende vogels kunnen vooral zachte winters overleven. In de onderzoeksperiode gaat het om 3 exx. in 2000, 5 exx. in 2001 en 7 exx. in 2002. Er zijn geen meldingen uit 2003 en 2004

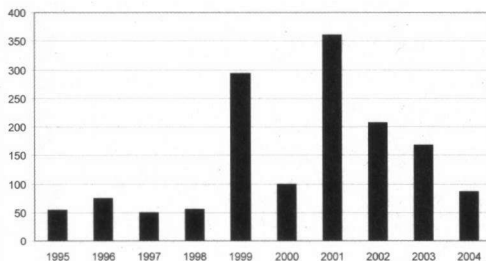
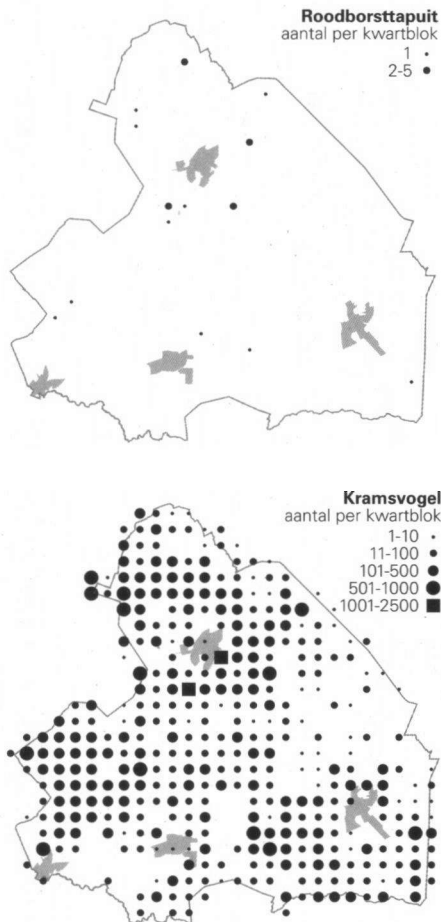
Kramsvogel *Turdus pilaris*

De Kramsvogel is in 370 van de kwartblokken (76%) waargenomen. De Kramsvogel was daarmee uiterst algemeen verspreid aanwezig. De soort kwam verspreid over de gehele provincie voor. Qua aantallen was de Kramsvogel de meest getelde lijstster in de januaritellingen. In januari 2001 (relatief koud) was opvallend rijk aan Kramsvogels. In dat jaar werden er meer dan 20.000 vogels geteld.

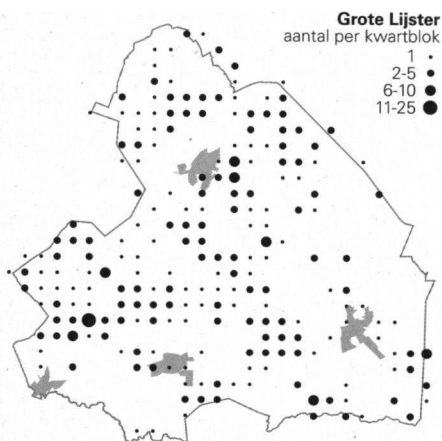
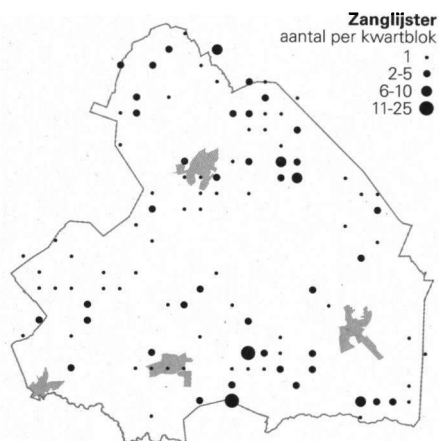
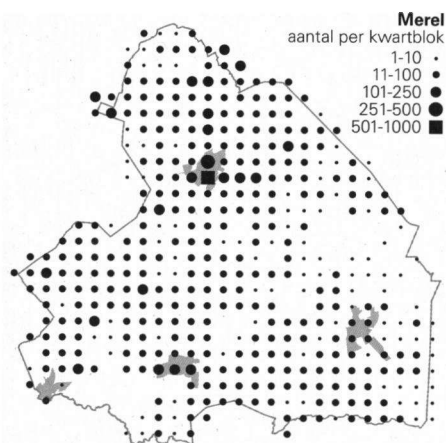
In jaren met zachtere weersomstandigheden lagen de aantallen veel lager (tussen 5.000 en 6.500 exx.). De grootste groep in 2001 was een groep van 2.500 vogels bij Laaghalerveen (kwartblok 12-53-3)

Merel *Turdus merula*

De Merel was uiterst algemeen in januari. In nagenoeg alle kwartblokken (89%) zijn Merels aangetroffen. Per kwartblok werden gemiddeld 24 vogels geteld. Het hoogste aantal werd net als in WiD na intensief onderzoek in Assen geteld (689 exx. in 2001 in kwartblok 12-43-4). Op enkele stedelijke gebieden na (Assen, Hoozeveen), waar de stippen hogere aantallen weergeven, is de verspreiding tamelijk gelijkmatig. Met een beetje goede wil is er in gebieden met grootschalig cultuurlandschap (erg open gebied) en in (sommige) bossen een ijlere verspreiding op te merken. Dat er niet meer steden en dorpen uitspringen met hogere aantallen, is wel zeker een tellers-effect. Bebouwing is minder in trek bij tellers en is vaak ook lastig te tellen, terwijl hier juist het meest favoriete foerageergebied van de Merel aanwezig is. De aantallen in de bossen in Zuidwest-Drenthe zijn hoger dan de aantallen in de boswachterijen van midden-Drenthe. Is hier intensiever gekeken of herbergen de armere bossen in centraal-Drenthe inderdaad minder Merels in de winter? De Drentse index vertoont grote overeenkomsten met de PTT-index. De strenge winters van 1995-1996 en 1996-1997 resulteerden in beide tellingen tot lagere aantallen. Ook de hoogste waarde in de Drentse index (januari 2001) kwam overeen met de PTT-gegevens (december 2000). De PTT-index was in december 2000 sinds 1980 niet zo hoog geweest, met juist op de noordoostelijke

Figuur 28. Winterpopulatie-index van de Kramsvogel in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

zandgronden een extra hoog accent.

De aantallen in de onderzoeksperiode zijn iets toegenomen in vergelijking met WiD. Een deel van de verklaring van deze toename is te vinden in de toename van de broedvogelpopulatie. De Drentse broedvogelpopulatie nam toe van 50.000-75.000 broedparen in de periode 1990-1995 tot 75.000-100.000 broedparen in 1998-2000 (van Dijk 2003). Toch lijkt dit niet het hele verhaal te zijn. Uit een analyse van ringdata van Merels in Nederland blijkt dat het aantal trekkende vogels in de populatie in vijfendertig jaar sterk is afgenomen, van zo'n 30% in 1955 tot 10% in 1990 (van Vliet et al. 2009). Dit fenomeen zou zich ook in latere jaren met zachte winters hebben kunnen voordoen. "Er zijn dus meer Merels in Drenthe en van de Merels die er zijn, blijft er 's winters een groter gedeelte in Drenthe". Het idee erachter is dat het niet-trekkende deel van de populatie bij vaker optredende zachte winters bevoorreed wordt ten opzichte van de trekkers en dus groter wordt.

Wie 's winters veel Merels wil zien kan het best dicht bij huis blijven. Een parkje, een grasveld met bomen en struiken met een strooilaag met blad eronder in de stad, of een grasveld met appelbomen en valfruit eronder aan de rand van een dorp, tuinen met gazons, wat begroeiing en een voedertafel geeft geheid flinke aantallen Merels, soms wel zo'n twintig vogels bij elkaar.

Zanglijster *Turdus philomelos*

De Zanglijster was in januari vrij algemeen en is aangetroffen in 21% van de kwartblokken. De getelde aantallen schommelden van 18 in 2004 tot 82 in 2001. Dit geeft aan dat deze soort die in de zomer zo algemeen is, in de winter behoorlijk schaars vertegenwoordigd is. De meeste broedvogels in Drenthe trekken in de winter weg naar landen als Frankrijk en Spanje.

Grote Lijster *Turdus viscivorus*

De Grote Lijster was in januari een vrij algemene soort die in een vrij klein tot vrij groot aantal in Drenthe verbleef. In 218 (44%) van de kwartblokken is de soort vastgesteld.

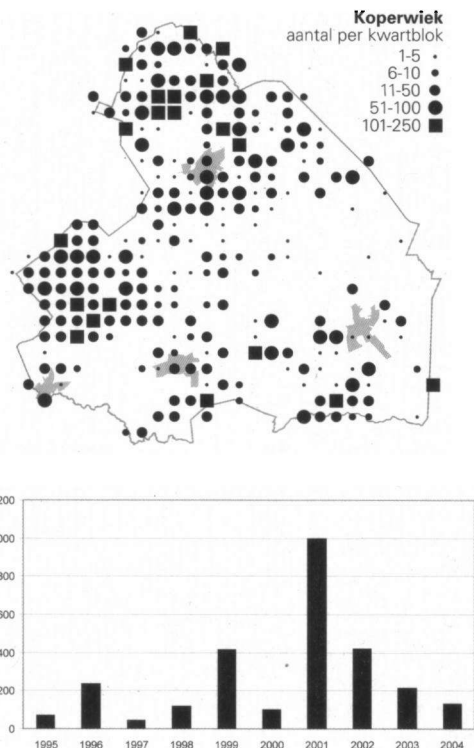
De aantallen waren relatief constant met een enkele uitschieter van 299 vogels in 2001 en een dieptepunt in 2000 met 119.

Koperwiek *Turdus iliacus*

De Koperwiek was in januari een zeer algemeen verspreide en in sommige jaren in grote aantallen voorkomende soort. De soort is in 250 (51%) van de kwartblokken aangetroffen. In januari 2001 was de Koperwiek het meest talrijk met 4.901 getelde individuen. De grootste groep bestond toen uit 455 vogels.

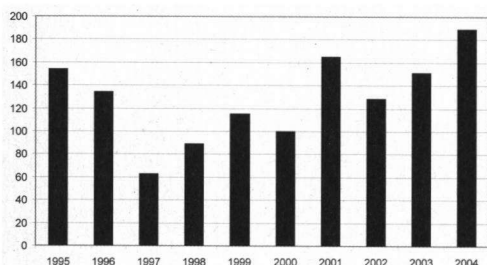
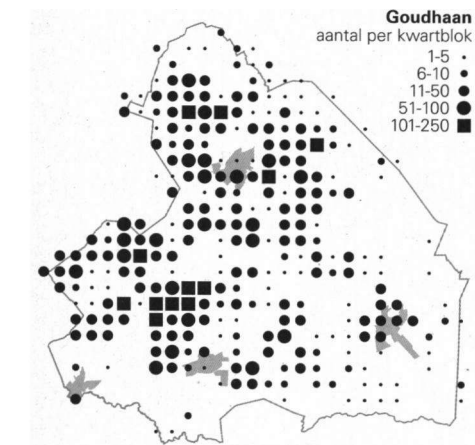
Zwartkop *Sylvia atricapilla*

De Zwartkop was in de onderzoeksperiode jaarlijks een overwinteraar in klein tot zeer klein aantal met een zeldzame tot zeer zeldzame verspreiding. In totaal is de Zwartkop in 18 (4%) van de kwartblokken waargenomen. Waarnemingen komen uit de hele provincie, waarbij een duidelijk verband kan worden opgemerkt met bebouwde kommen. Niet zelden zijn de waarnemingen buiten de reguliere kwartbloktellingen gedaan op de voertafel in de tuin van de waarnemer of op weg naar de plaatselijke supermarkt. In de betreffende onderzoeksperiode gaat het totaal om 2 exx. in 2000, 11 exx. in 2001, 6 exx. in 2002, 2 exx. in 2003 en 2 exx. in 2004. Door het onopvallende gedrag van Zwartkoppen in de winter zullen de werkelijke aantallen waarschijnlijk hoger hebben gelegen. De uitschieter in januari 2001 is niet te verklaren, maar ligt in lijn met het relatief hoog aantal getelde Zwartkoppen tijdens de PTT-telling in december 2000 (Boele et al. 1995). Een duidelijke relatie met zachte winters is niet te herkennen. Wel is duidelijk dat de aantallen ten opzichte van eerdere onderzoeksperiodes zijn toegenomen. In de periode 1979-1983 zijn overwinterende Zwartkoppen gemeld in de winter van 1979/80 (1 ex. in Coevorden) en in de winter van 1980/81 (1 ex. in Meppel en 1 ex. in Assen) (van Dijk & van Os 1982). In de periode 1995 tot en met 1999 zijn, met uitzondering van 1995, jaarlijks 2 tot 3 overwinteraars gemeld (Venema 2001). De toename van overwinterende Zwartkoppen valt samen met een deels gewijzigde trekstrategie van Midden-Europese vogels. Broedvogels van Midden-Europese herkomst overwinteren vanaf het eind van de vorige eeuw namelijk in toenemende mate in Groot-Brittannië (Berthold 1995) en mogelijk dus ook in Nederland. Tegelijkertijd is echter ook de noordgrens van het overwinteringsgebied verder noordwaarts opgeschoven tot Scandinavië (Berthold 1995), waardoor het blijft gissen waar onze wintergasten vandaan komen. Indien het geslacht van de overwinteraars werd opgegeven, bleek het iets vaker om vrouwelijke dan mannelijke vogels te gaan (10 resp. 5). Bijna alle waarnemingen hebben betrekking op solitaire vogels. Alleen in 2001 werd zowel een mannetje als een vrouwtje opgegeven in Paterswolde (kwartblok 12-13-2) en in 2002 zijn 2 vogels waargenomen in Haren (provincie Groningen, kwartblok 7-54-3).

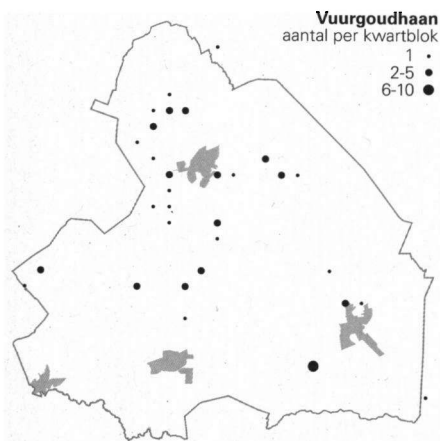

Figuur 29. Winterpopulatie-index van de Koperwiek in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Figuur 30. Winterpopulatie-index van de Goudhaan in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Goudhaan *Regulus regulus*

De Goudhaan is in 281 kwartblokken (57% van het totaal) aangetroffen. De soort was daarmee zeer algemeen verspreid aanwezig. Het aantal getelde vogels per jaar varieerde van 1.728 (2000) tot 3.078 (2004), wat betekent dat de soort jaarlijks in groot aantal voorkwam.

Op basis van de getelde aantallen werd de winterpopulatie in de onderzoeksperiode geschat op gemiddeld 5.574 vogels. In WiD was dit nog 4.214 vogels. De werkelijke aantallen zullen hoger hebben gelegen, omdat deze kleinste Europese vogel makkelijk gemist kan worden. Ten opzichte van WiD lijkt de Goudhaan te zijn toegenomen. De verschillen werden echter vooral veroorzaakt door de toename van het aantal getelde kwartblokken. Het beeld van de verspreiding van de Goudhaan wordt waarschijnlijk voor een deel bepaald door de telintensiteit in de kwartblokken en de afwezigheid van tellers in geschikte kwartblokken. De enigszins brokkelige verspreiding zal hier debet aan zijn. Toch kan de voorkeur van deze soort voor bosgebieden (met naalddhout) wel uit de kaart worden gedestilleerd. Het verspreidingsbeeld met een zwaartepunt in de westelijke helft van de provincie wijkt niet wezenlijk af van dat uit de periode 1995-1999.

Vuurgoudhaan *Regulus ignicapillus*

De Vuurgoudhaan is in 30 kwartblokken (6%) waargenomen en heeft daarmee een zeldzame verspreiding. Het aantal getelde vogels bedroeg maximaal 14 vogels per jaar. Op basis van de tellingen wordt de populatie van het Vuurgoudhaantje in januari geschat op maximaal 33 exemplaren. Dit is een schijntje van de broedvogelpopulatie. De broedvogelpopulatie van het Vuurgoudhaantje werd voor de periode tot 1995 geschat op 400-700 paar (Van den Brink et al. 1996). Dit zou betekenen, dat in de winter nagenoeg alle Drentse Vuurgoudhaantjes wegtrekken, of dat het merendeel van de vogels wordt gemist.

Tjiftjaf *Phylloscopus collybita*

In de onderzoeksperiode is deze algemene zomervogel in acht verschillende kwartblokken waargenomen. Er zijn acht waarnemingen doorgegeven, twee in 2000, drie in 2001 en drie in 2004. De Tjiftjaf is daarmee een overwinteraar in zeer klein tot klein aantal met een zeldzame verspreiding. Twee uit 2000 en drie uit 2001 en 2004. Alle waarnemingen stammen uit Midden- en Zuid-Drenthe. Er is geen duidelijk verband met meteorologische omstandigheden. De biotopen waarin de Tjiftjaf is aangetroffen verschillen: bosjes, boswachterijen en bebouwd gebied. Ten opzichte van

WiD (drie waarnemingen) is de Tjiftaf toegenomen. De oorzaak kan waarschijnlijk worden gezocht in het milder worden van het klimaat als gevolg van de opwarming van de aarde (Bergkamp & Boele 2005).

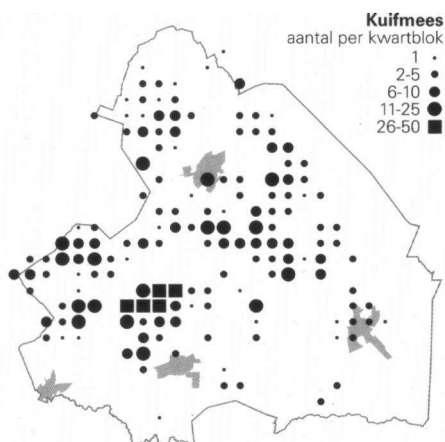
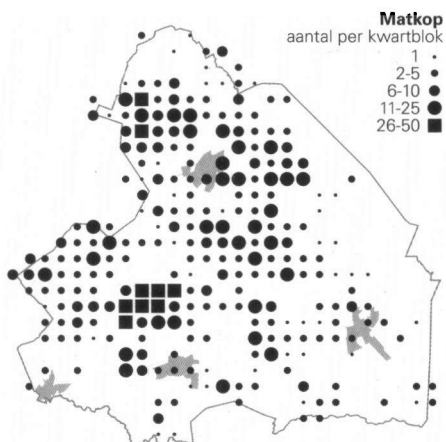
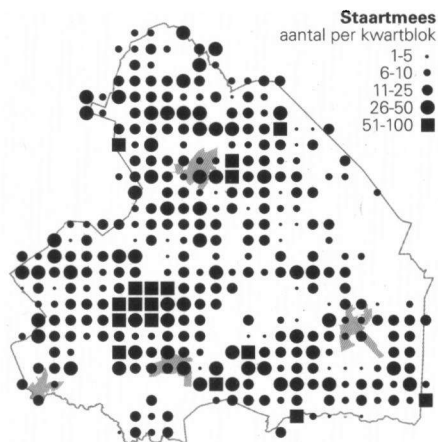
Staartmees *Aegithalos caudatus*

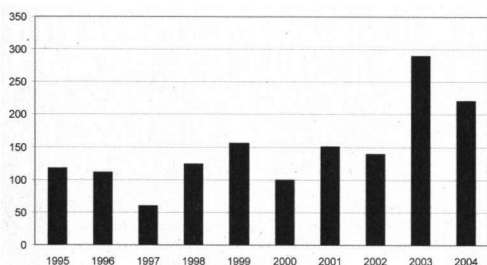
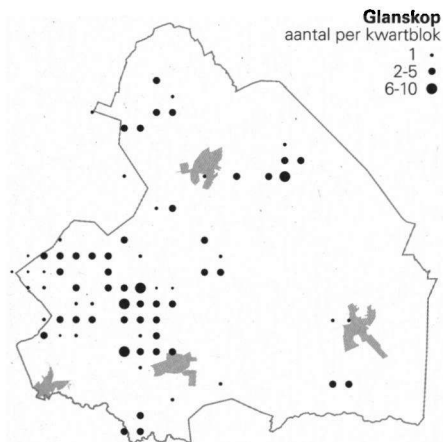
Dit fraaie vogeltje was in de periode 2000–2004 uiterst algemeen verspreid aanwezig in Drenthe. De soort is in 342 van de kwartblokken (70%) waargenomen. De getelde aantallen laten een toename zien ten opzichte van WiD. Deze toename is deels te verklaren door de toegenomen telintensiteit. Toch is dit niet de enige oorzaak van de toename. Per geteld kwartblok waarin Staartmezen aanwezig waren is het gemiddelde aantal toegenomen van 14 naar 16 exemplaren. Dit lijkt van gering belang, doch komt wel overeen met de toename van de aantallen uit de geschatte populatiegrootte, respectievelijk 3.148 in WiD en 4.708 in de onderzoeksperiode. De soort had een wat verbrokkelde verspreiding. In de Veenkoloniën was de soort als vanouds weinig aanwezig (WiD). In zuiden van Drenthe (wellicht als gevolg van weinig onderzoek) en op delen van het Drents plateau (zuidoost) was dat ook min of meer het geval.

Matkop *Parus montanus*

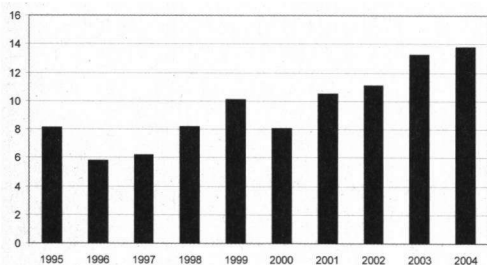
In de onderzoeksperiode was de Matkop een overwintelaar in vrij grote aantallen met een zeer algemene verspreiding. De soort is in 269 kwartblokken (59%) waargenomen, met gemiddeld 552 exemplaren (minimaal 431, maximaal 714). Ten opzichte van WiD is een kleine toename vastgesteld, waarbij echter moet worden bedacht, dat het totaal aantal onderzochte kwartblokken is toegenomen. Dit kan de oorzaak zijn van de toename, temeer daar het gemiddeld aantal individuen per geteld kwartblok waarin de soort aanwezig was, niet of nauwelijks was toegenomen. De soort vertoonde hiermee hetzelfde beeld als Glanskop en Goudhaan. Toename van de telinspanningen leverde een groter aantal exemplaren op en dat is voor deze soort geen grote verrassing.

De meeste Matkoppen zijn geteld in kwartblokken gelegen in het midden, noordwesten en westen van Drenthe, naar het zich laat aanzien op de zandige delen van de provincie. In de meer venige delen in het zuiden, zuidoosten, oosten en enkele kwartblokken in het westen van de provincie was de soort veel schaarser.

Figuur 31. Winterpopulatie-index van de Glanskop in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Figuur 32. Presentie (percentage van de kwartblokken waar de soort voorkomt) van de Glanskop in januari in de periode 1995-2004.

Kuifmees *Parus cristatus*

De Kuifmees werd in 157 kwartblokken waargenomen (32%) en had daarmee een algemene verspreiding. De soort werd jaarlijks in vrij groot aantal waargenomen. Het gemiddelde aantal getelde vogels per jaar bedroeg 328. In 2003 werd het maximum van 613 vogels geteld.

Zowel de verspreiding als het aantal getelde vogels is flink toegenomen ten opzichte van WiD. Daarbij moet worden opgemerkt dat het aantal getelde kwartblokken in 2000-2004 aanzienlijk hoger was dan in 1995-1999, met als gevolg, dat moeilijk is vast te stellen of de soort werkelijk is toegenomen (of mogelijk zelfs afgenomen!). De Kuifmees werd vooral waargenomen in de bossen op de hogere zandgronden.

Glanskop *Parus palustris*

De Glanskop was in de beschreven periode een soort met een algemene verspreiding. De soort is in 74 van de kwartblokken (15%) waargenomen, met gemiddeld zo'n 80 exemplaren per jaar. In vergelijking met WiD is de verspreiding licht toegenomen. De index van de aantallen vertoont eveneens een stijgende lijn, maar het gemiddeld aantal exemplaren in kwartblokken waarin de soort aanwezig was veranderde niet wezenlijk, wat betekent dat de toename van de Glanskop vooral moet worden verklaard door uitbreiding van het leefgebied en door een toename van het aantal getelde kwartblokken.

De schatting van de populatiegrootte liep logischerwijze in de pas met de toename volgens het kwartblokonderzoek, dat wil zeggen groei van de populatie vanaf 2000 (maximaal 272 in 2003). Het zwaartepunt van de verspreiding lag, evenal ten tijde van WiD, in het zuidwesten en in mindere mate in het noorden van Drenthe.

Zwarte Mees *Parus ater*

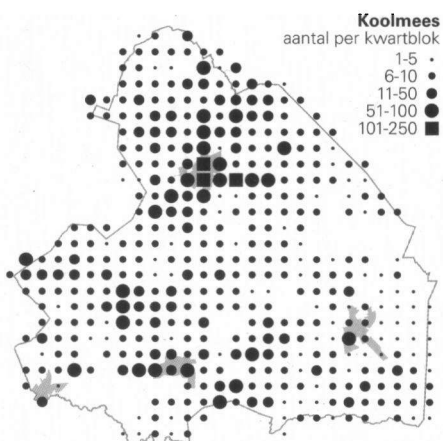
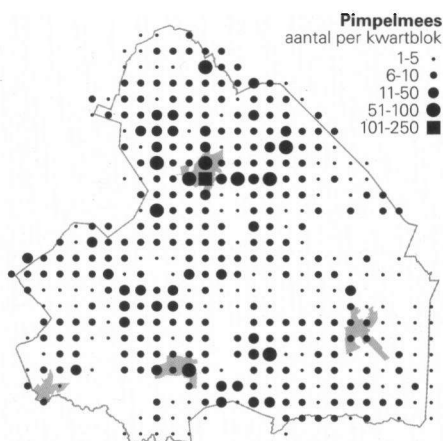
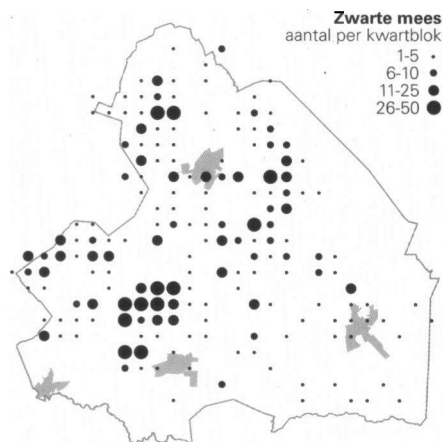
In de onderzoeksperiode was de Zwarte Mees een soort met een vrij algemene verspreiding, die jaarlijks in vrij grote aantallen werd waargenomen. In 178 kwartblokken (36% van het totaal) werd de soort waargenomen. Daarmee is de Zwarte Mees in verspreiding licht toegenomen ten opzichte van WiD, toen de presentie 33% betrof. Ook de aantallen lijken iets te zijn toegenomen, van gemiddeld 362 in de periode 1995-1999 tot gemiddeld 469 in de periode 2000-2004. In de beschreven periode is het gemiddelde aantal vogels per geteld kwartblok weliswaar iets afgenomen (van gemiddeld 8.6 naar 7.6), maar deze afname werd gecompenseerd door een groter aantal getelde kwartblokken, waardoor er meer Zwarte Mezen werden waargenomen, hetgeen betekent, dat de resultaten geen duidelijk zicht geven op een eventuele toe- dan wel afname.

Pimpelmees *Parus caeruleus*

De Pimpelmees is uiterst algemeen en waargenomen in 433 kwartblokken (88%). Met gemiddeld 3.552 getelde exemplaren werd de Pimpelmees in groot aantal in de provincie waargenomen. Het aantal getelde exemplaren in de winter steekt af bij de broedvogelpopulatie van circa 31.500 paar (1998-2000, Van Dijk 2003). Het is zeer waarschijnlijk dat de soort in de januaritelling flink is onderteld. Het is echter niet duidelijk welk deel van de Drentse broedvogelpopulatie in de winter wegtrekt en welk deel achterblijft. Ten opzichte van WiD is de Pimpelmees zowel in verspreiding als in aantallen toegenomen.

Koolmees *Parus major*

De Koolmees is waargenomen in 423 kwartblokken (86%) en is daarmee uiterst algemeen verspreid aanwezig. Met gemiddeld 6.070 vogels werd de soort in zeer groot aantal geteld. De getelde aantallen steken schril af tegen de broedvogelpopulatie van circa 48.000 paar (1998-2000, Van Dijk 2003). In hoeverre de aantallen tussen beide tellingen met elkaar vergeleken kunnen worden is niet duidelijk. Het is onbekend hoeveel Koolmezen in de winter wegtrekken. De Koolmees is vooral in en rond bebouwd gebied waargenomen en de verspreiding komt overeen met de voorgaande telperiode. Er zijn geen grote veranderingen opgetreden. Bij het beschouwen van de telgegevens laten de Kool- en Pimpelmees grote overeenkomsten zien. Dat is ook niet vreemd want ze leven in een vergelijkbare omgeving.

Pimpelmees (Cyanistes caeruleus) - Foto: Stock SXHU

Boomklever *Sitta europaea*

In 202 kwartblokken (44%) werden Boomklevers aangetroffen. Dat is een verdubbeling ten opzichte van WiD. De Boomklever is tegenwoordig in januari in Drenthe algemeen verspreid. Rondom de gebieden waar ten tijde van WiD Boomklevers werden aangetroffen zijn nu meer kwartblokken bezet geraakt. Ook de grotere boswachterijen in het midden van Drenthe, die in de eerste vijf jaren van het onderzoek nog goeddeels leeg waren, zijn nu gekoloniseerd. Tevens zijn op diverse plaatsen geïsoleerde bossen en bosjes bezet. Deze ruimere januariverspreiding weerspiegelt de spectaculaire opmars van de Blauwspecht als broedvogel in Drenthe.

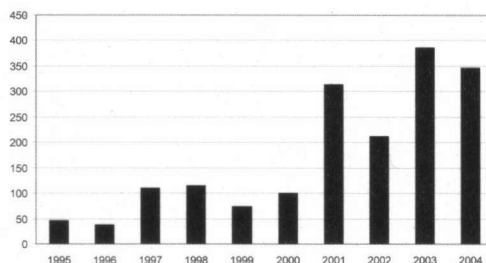
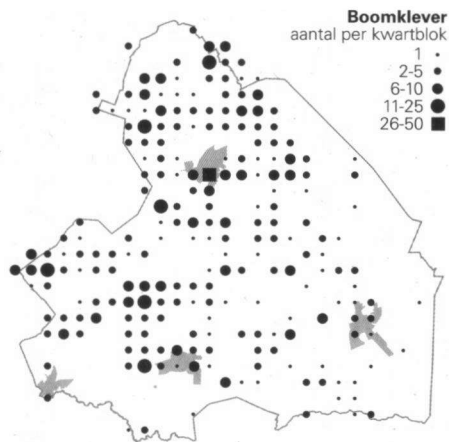
Naast het bezetten van nieuwe kwartblokken blijkt de toename ook uit hogere aantallen per kwartblok. De broedvogelpopulatie nam toe van 10 broedparen in 1980, naar 200-250 broedparen in 1990-1995 en vervolgens naar 583-726 broedparen in de jaren 1998-2000. Tijdens de provinciedekkende inventarisatie van de soort in 2005 werden ruim 2.000 broedterritoria vastgesteld en in 2004 zal het aantal rond de 1.800 broedparen hebben gelegen (Drewes et al. 2006). Boomklevers zijn echte standvogels. De winterpopulatie bedroeg naar schatting uit 4.000 exemplaren. In januari 2003 werd het hoogste aantal geteld: 422 exemplaren in 256 kwartblokken, geëxtrapoleerd naar de totale provincie komt het aantal op 808 exemplaren. Het overgrote deel van de aanwezige Boomklevers is dus gemist. Een belangrijke verklaring hiervoor ligt in het feit dat pas in februari de roepactiviteit weer sterk toeneemt. Volwassen vogels blijven het hele jaar in of dichtbij de broedplaatsen en de januariverspreiding zal grotendeels samenvallen met de broedgebieden. De januariverspreiding zou iets ruimer kunnen zijn, aangezien jonge vogels na het uitvliegen kunnen rondzwerven.

Baardman *Panurus biarmicus*

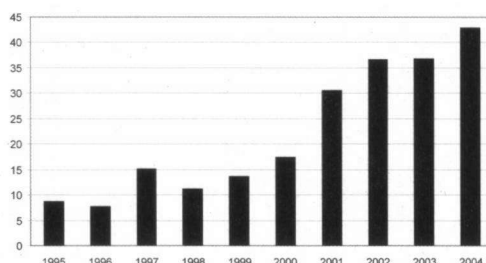
De Baardman is een overwinteraar in klein aantal met een zeer zeldzame verspreiding. Tijdens het kwartblokonderzoek zijn twee waarnemingen doorgegeven:

- 12 januari 2001, 4exx. bij het Zuidlaardermeer (kwartblok 12-15-3);
- 17 januari 2002, 8exx. bij de vloeivelden van Oranje (kwartblok 17-12-1).

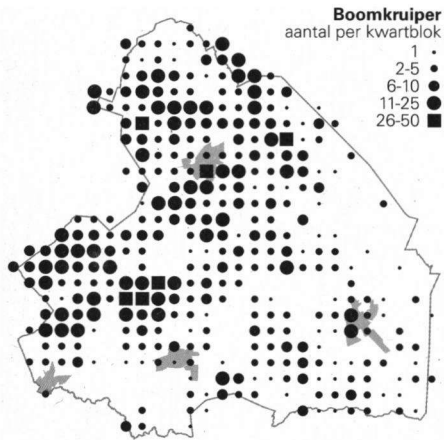
Er zijn geen waarnemingen bekend uit het Fochteloërveen, de enige plek in Drenthe waar de soort in 2004 heeft gebroed, met drie paren (Dijkstra 2005).

Figuur 33. Winterpopulatie-index van de Boomklever in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Figuur 34. Presentie (percentage van de kwartblokken waar de soort voorkomt) van de Boomklever in januari in de periode 1995-2004.

Taigaboomkruiper *Certhia familiaris*

De Taigaboomkruiper werd niet in de onderzoeksperiode aangetroffen. In WiD was nog sprake van 2 waarnemingen in 1995, terwijl de Midden-Europese vorm *C.f. macrodactyla* in Nederland een soort is die in aantal toeneemt. In Drenthe werd deze ondersoort voor het eerst in 1999 met twee broedparen aangetroffen. De hoge verwachtingen werden dus niet waargemaakt en mogelijk heeft dat te maken met het niet herkennen van deze bijzondere soort.

Boomkruiper *Certhia brachydactyla*

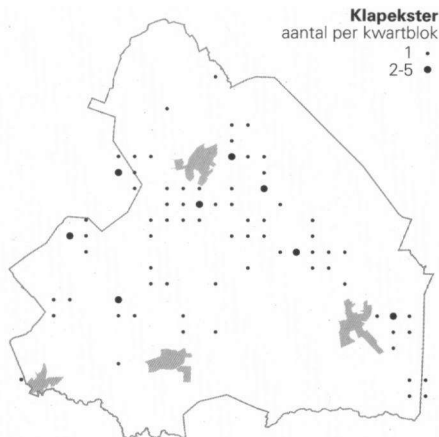
De Boomkruiper is jaarlijks in januari algemeen verspreid aanwezig in Drenthe. De soort werd in 335 kwartblokken (68%) waargenomen. Boomkruipers kunnen vrijwel overal in de provincie worden waargenomen. De verspreidingskaart laat echter flinke hiaten in de verspreiding zien in een vrij brede zone langs de oostgrens, het uiterste zuidwesten, de kop van de provincie en de omgeving Witteveen/Schoonoord. Deze hiaten kunnen deels worden toegeschreven aan niet of onvoldoende onderzochte kwartblokken. Zo ontbreken op vrij grote schaal telgegevens uit het uiterste zuidwesten van de provincie. Het schijnbaar ontbreken van de soort berust hier op een tellersvacuüm. In de goed onderzochte open graslanden in het Leekstermeergebied en het Veenkoloniale deel van oost-Drenthe mag het ontbreken van de soort echter wel als reëel beschouwd worden. Afgezien van verschillen die verklaard kunnen worden door telintensiteit, komt de verspreiding in de periode 2000 tot en met 2004 grotendeels overeen met die van de periode 1995 tot en met 1999 (WiD). Ook de ligging van regio's met hoge dichtheden zijn in beide onderzoeksperiodes min of meer gelijk. Regio's met grote stippen zijn ondermeer de omgeving Dwingelderveld, Assen en omstreken, de regio Veenhuizen/Norg en lokaal op de Hondsrug. Het betreft hier telkens bosrijke gebieden of besloten cultuurland. Het is niet ondenkbaar dat deze hoge dichtheden deels kunnen worden verklaard door een tellers-effect. De verspreidingskaart van de Boomkruiper in januari sluit daarnaast opvallend goed aan bij de broedvogelverspreiding (SOVON 2002). Dit is niet echt verbazingwekkend, omdat de Boomkruiper een uitgesproken standvogel is. Eventuele verplaatsingen zijn van geringe afstand en meestal toe te schrijven aan dispersie en niet zozeer gerichte trek (Glutz von Blotzheim & Bauer 1993a). Vanwege de honkvastheid van de soort is het interessant om de januari aantallen te vergelijken met de broedvogelaantallen. In de laatste broedvogelatlasperiode (1998-2000) werd het aantal

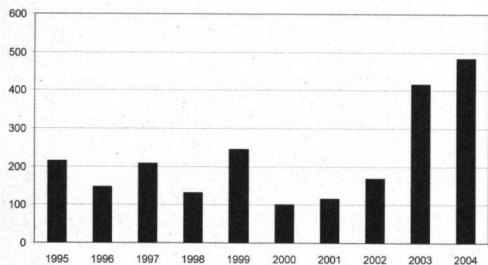
broedparen geschat op 7.673 tot 11.449 (Van Dijk 2003). Uitgaande van een min of meer stabiele broedvogelpopulatie zou het dus gaan om 15.000 tot 23.000 vogels. De januari aantallen laten zien dat slechts een zeer klein gedeelte in de winter wordt waargenomen. De getelde aantallen in de periode 2000 tot en met 2004 varieerden van ongeveer 450 tot 900. Op basis van de getelde aantallen en rekening houdend met de niet getelde kwartblokken komen de winteraantallen te liggen tussen 960 en 1.776 Boomkruipers. Dit betekent dat in januari met de geleverde inspanningen vier tot twaalf van de honderd Boomkruipers werd 'teruggevonden'. De verschillen kunnen grotendeels worden verklaard door verschil in (roep)activiteit. Deze bereikt in januari een dieptepunt (SOVON 1987).

De wintervogelindex vertoont een duidelijke toename vanaf 1995. Deze toename is in lijn met de toename van het aantal broedvogels (Van den Brink *et al.* 1996).

Klaepkster *Lanius excubitor*

In de onderzoeksperiode zijn in 77 kwartblokken (15%) Klaepksters aangetroffen. De Klaepkster heeft daarmee een vrij algemene verspreiding in de provincie. In de meeste kwartblokken werd slechts één vogel gemeld, in acht gevallen betrof het twee vogels. In de periode 1995-1999, toen de soort in 10% van de kwartblokken werd waargenomen, was dat driemaal het geval. Het is bekend dat de aantallen van jaar tot jaar vrij sterk kunnen wisselen. Relatief lage aantallen werden in 2000 en 2001 geteld, terwijl de jaren 2003 en 2004 voor hoge waarden zorgden. De relatief ruime verspreiding komt dan ook voornamelijk voor rekening van de laatste twee jaren. In deze jaren, waarin 256 (2003) en 210 (2004) kwartblokken werden onderzocht, werden 28 en 27 Klaepksters geteld. Een schatting voor de totale provincie, op basis van deze gegevens, komt voor deze jaren uit op 54 en 63 exemplaren. Deze schattingen zijn duidelijk te hoog, omdat bij de berekening elk kwartblok even geschikt wordt geacht voor Klaepksters. Dat is zeker niet het geval. Grote delen van de provincie moeten het zonder Klaepksters doen. De januari aantallen in de periode 2000-2004 zullen tussen de 20 en 45 exemplaren hebben gelegen, met de ondergrens in het begin en de bovengrens aan het einde van de onderzoeksperiode. Het verloop dat de index laat zien, komt aardig overeen met het verloop van de PTT-index voor geheel Nederland (Boele *et al.* 2005). Op de langere termijn lijkt sprake te zijn van een toenemende trend van het aantal overwinterende Klaepksters in Drenthe. De aantallen in de periode 1995-1999 (20-40 exx.) zoals die door Venema (2001) zijn genoemd zijn vermoedelijk aan de hoge

Figuur 35. Winterpopulatie-index van de Klapekster in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

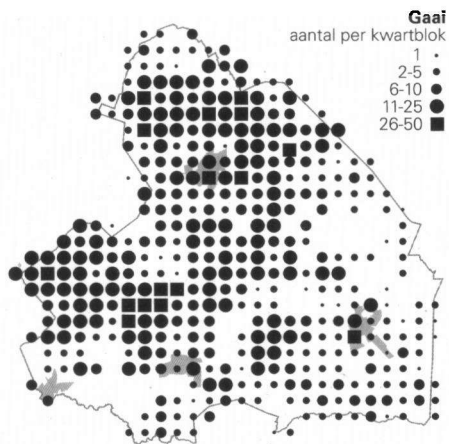
*Jonge boomaanplant in de buurt van Borger
(kwartblok 17-16-1), januari 2011
(Hans Olk).*

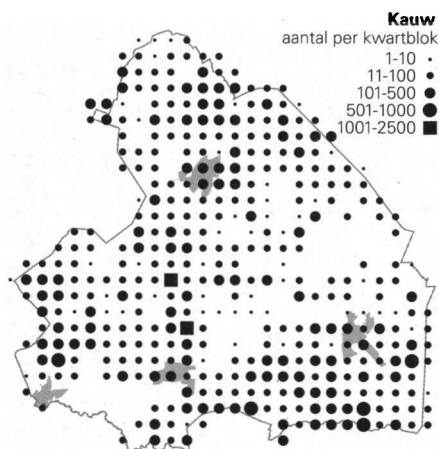
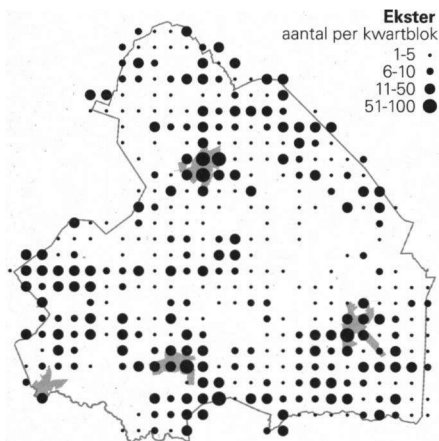

kant vanwege eerder genoemde bezwaren van de extrapolatiemethode. Waarschijnlijk zijn er toen niet meer dan 30 winterterritoria aanwezig geweest. In de jaren zeventig van de vorige eeuw werd het aantal overwinterende Klapeksters in Drenthe op 8-15 vogels geschat (Van Dijk & Van Os, 1982), met uitzondering van het landelijk piekjaar 1974-75 toen er 25 vogels werden geteld. Naar schatting bevindt zich momenteel ongeveer een kwart van de in Nederland overwinterende Klapeksters in Drenthe. De verspreiding in de periode 2000-2004 komt grofweg overeen met de vorige periode. Noord-Drenthe, de Veenkoloniën en Zuid-Drenthe met uitzondering van het Bargerveen bleven net als in 1995-1999 goeddeels verstoken van deze haaksnavels. Het zwaartepunt van de verspreiding bevond zich op het Drents Plateau. Op alle grotere heide- en veengebieden zijn jaarlijks Klapeksters te vinden: Fochtelooërveen, Ballooërveld, Doldersumse veld, Dwingelderveld en het Bargerveen. Ook op kleinere heidevelden, al dan niet in boswachterijen, werden winterterritoria gemeld. Dikwijls werden ook winterterritoria ingenomen in beekdalen, jonge boomaanplant en verruigde graslandjes. Het intensief agrarisch gebied herbergt, vanwege de onvoldoende voedselsituatie, zo goed als geen winterterritoria. Nu de Klapekster sinds een aantal jaren niet meer in Nederland broedt komen de overwinterende en doortrekkende vogels helemaal voor rekening van streken ten noorden van ons land (Lefranc & Worfolk 1997). Fluctuaties in onze winteraantallen worden bepaald door de aantallen en het broedsucces in Fenno-Scandinavie, de voedselsituatie aldaar en de voedselsituatie hier in Drenthe. Effecten van koude dan wel zachte winters zijn in de cijfers van de januari-tellingen niet terug te vinden.

Gaai *Garrulus glandarius*

Gaaien komen in januari in groot aantal en uiterst algemeen in Drenthe voor. Er zijn maar weinig kwartblokken die het zonder deze prachtige, maar niet altijd even geliefde vogel, moeten doen. Met uitzondering van het jaar 2000 was steeds meer dan 80% van de kwartblokken bezet. Gaten in de verspreiding zijn eerder het gevolg van onvoldoende of niet onderzochte kwartblokken dan van het ontbreken van de soort. Overal waar enig opgaande begroeiing aanwezig is, kan de Gaai worden verwacht. De Gaai voelt zich ondermeer thuis in boswachterijen, stadsparken, besloten cultuurland en bebouwde kommen met veel tuinen. De verspreiding in de periode 2000 tot en met 2004 komt sterk overeen met de verspreiding uit de voorgaande periode (WiD). Ook de ligging van de 'betere' gebieden is in beide onderzoeksperioden min of meer gelijk. De meeste Gaaien worden geteld in kwartblokken met een hoog aandeel bos. De regio Assen - Zuidlaren - Norg en de omgeving van het Dwingelderveld komen in de verspreidingskaart duidelijk naar voren door de aanwezigheid van dikke stippen. Het hoogst aantal getelde Gaaien per kwartblok in de periode 2000-2004 bedroeg 70 (kwartblok 12-44-4, Assen). Wanneer beide onderzoeksperioden met elkaar worden vergeleken lijken de aantallen licht te zijn toegenomen. Op basis van de tellingen bedroeg de geschatte winterpopulatie in de eerste onderzoeksperiode tussen 1.900 en 2.600 vogels. In de tweede onderzoeksperiode was dit gestegen tot 2500 tot 3200 vogels. De invasie in het najaar van 1996 leidde niet tot een groter aantal waarnemingen in januari 1997 (WiD). In de tweede onderzoeksperiode ontbreken goede invasiejaren (www.trektellen.nl). Invasies van Gaaien worden voornamelijk ingegeven door slechte eikeljaren in de broedgebieden (Glutz von Blotzheim & Bauer 1993b) en zijn direct herkenbaar door de hoog, in los groepsverband overtrekkende vogels of door het voorkomen van vogels in afwijkend biotoop (SOVON 1987; LWVT/SOVON 2002). Normaal gesproken gedragen Gaaien in onze contreien zich echter als standvogel. De aantallen in zomer en winter zullen dus ongeveer hetzelfde moeten zijn. Dat is zeker niet het geval. Er zit ongeveer een factor vier tussen de zomeraantallen (ongeveer 11.000, gebaseerd op 5.500 broedpaar; van Dijk 2003) en de winteraantallen. Het verschil is waarschijnlijk vooral te verklaren door verschil in onderzoeksmethodiek. De onderzoeksinspanningen tijdens de januaritelling liggen in de meeste gevallen vele malen lager dan de onderzoeksinspanningen tijdens broedvogeltellingen.

Ekster *Pica pica*

De Ekster kwam uiterst algemeen voor en werd in 367 (75%) van de kwartblokken waargenomen. De aantallen waren in de onderzoeksperiode iets hoger dan in WiD. Dit kan vooral worden verklaard door de toename van het aantal getelde kwartblokken en niet zozeer met een werkelijke toename van de Eksterpopulatie. Het gemiddeld aantal Eksters per geteld kwartblok lag in de tweede periode zelfs iets lager dan in de eerste (7,8 versus 7,2). Over het algemeen kan gesteld worden dat de aantallen in de gehele periode 1995-2004 niet wezenlijk zijn veranderd.

In de onderzoeksperiode zijn gemiddeld 1.130 exx. per jaar geteld, waarmee de totale populatie wordt geschat op ongeveer 2.400 exemplaren. De verspreiding van de Ekster over de provincie is niet wezenlijk veranderd. Wel zijn in de tweede periode in Noord-Drenthe minder Eksters waargenomen.

Nog steeds concentreren de meeste Eksters zich rond de grotere plaatsen (Assen, Emmen, Hoogeveen) en komen ze veel minder voor in veengebieden en gebieden met veel bos.

Kauw *Corvus monedula*

In 389 kwartblokken (79%) zijn Kauwen aangetroffen en daarmee kwam de soort uiterst algemeen verspreid voor. Alleen kwartblokken met grote boswachterijen werden gemeden. De lege plekken op de kaart geven daarnaast aan waar niet of onvoldoende is geteld. Ter vergelijking met WiD is er overal sprake van wat lagere aantallen. De getelde aantallen lopen uiteen van 14.817 tot 28.087 exemplaren en daarmee komt de soort in zeer groot aantal voor. De gemiddelde aantallen per kwartblok lagen in de onderzoeksperiode iets lager dan in WiD. Kwartblokken met uitschieters (bijvoorbeeld VAM Wijster) hebben waarschijnlijk betrekking op de aanwezigheid van een slaapplek of voorverzamelplaats. In de jaren zeventig werden het aantal overwinteraars op ca 50.000 exemplaren geschat. In de onderzoeksperiode werd het gemiddeld aantal in januari geschat op ongeveer 25.000 vogels. De huidige aantallen zouden, zeker bij veranderd trekgedrag, heel goed een beeld van de broedpopulatie en surplus kunnen geven.

Russische Kauw *Corvus monedula soemmeringii* en Scandinavische Kauw *Corvus monedula monedula*

Voor deze beide soorten is het erg speculatief iets zinnigs te melden. Op basis van de doorgegeven waarnemingen was de Russische Kauw zeldzaam tot vrij zeldzaam verspreid en kwam in vrij klein tot vrij groot aantal voor. Afgezien van het jaar 1998 was het beeld redelijk stabiel en het ligt voor de hand

dat het hoge aantal in 1998 ook een reëel beeld is geweest. Het verspreidingsbeeld is slecht verklaarbaar. De omgeving van de VAM is wellicht een goede maatstaf voor het aanwezige aantal overwinteraars van trekvogels. Voor de Scandinavische Kauw is hetzelfde verhaal van kracht. Vaak wordt deze soort minder gemeld, maar toch komt naar alle waarschijnlijkheid veel meer voor (WiD).

Roek *Corvus frugilegus*

In de periode 2000-2004 kwamen Roeken in 270 (55%) van de kwartblokken voor en hadden daarmee een zeer algemene verspreiding. Het verspreidingsbeeld was nagenoeg gelijk aan WiD. Een verschil dat direct opvalt is het voorkomen van lagere aantallen, dan wel geheel ontbreken in Midden-Drenthe. In dit gebied waren in de onderzoeksperiode nog nauwelijks kolonies aanwezig. De aantallen per kwartblok liepen vooral de laatste jaren wat achteruit, maar nog steeds komt de Roek in zeer groot aantal voor. Als broedvogel staat de Roek onder druk en lopen de aantallen jaarlijks terug. Wel komen er nog steeds nieuwe kolonies bij (of beter geformuleerd: oude kolonies worden herbezet) en dat kan de (kleine) aantalsverschillen per kwartblok plaatselijk verklaren. Als trekvogel en doortrekker gaat de Roek de laatste jaren achteruit. Vermoedelijk blijft een steeds groter deel van de oostelijke populaties in de eigen broedgebieden hangen. In veel sterkere mate zien we dit verschijnsel ook bij de Bonte Kraai. Maximaal zijn 32.975 exemplaren vastgesteld in januari 2003. In WiD lag het berekende aantal op ca 44.000 exemplaren.

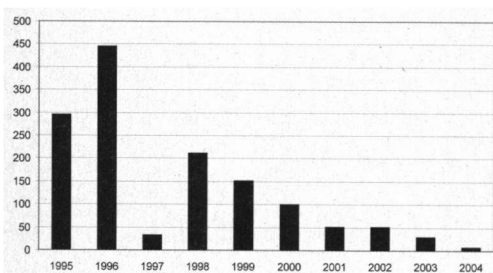
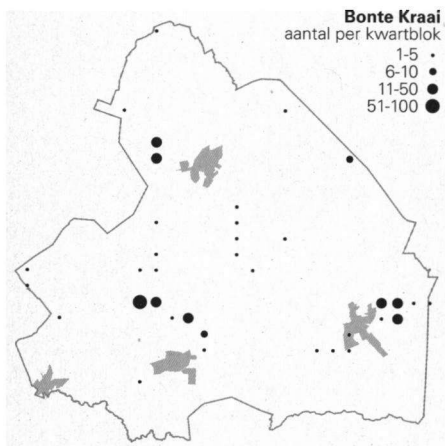
Zwarte Kraai *Corvus corone corone*

De Zwarte Kraai kwam uiterst algemeen verspreid over Drenthe voor in 446 (91%) van de kwartblokken. Hoewel dit in vergelijking met WiD iets lager uitkomt, duiden de witte plekken op de kaart meer op onvolledig of niet getelde kwartblokken dan op het ontbreken van Zwarte Kraaien. De verspreiding is dan ook grotendeels gelijk, vermoedelijk zijn er geen kwartblokken zonder Zwarte Kraaien. Zeker de laatste jaren komt de Zwarte Kraai ook steeds meer in steden en dorpen voor. De aantallen die geteld zijn lagen tussen de 4.830 en 8.194 exemplaren. Daarmee kwam de soort in groot tot zeer groot aantal voor. De gemiddelde aantallen per kwartblok lagen tussen de 24 en 34 exemplaren.

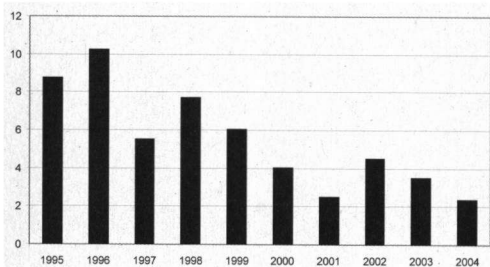
Notenkraker *Nucifraga caryocatactes*

Er werd één vogel op meerdere dagen gezien: 2, 10, 11, 13, en 25 januari 2004 in Norg (kwartblok 12-32-1).

Figuur 36. Winterpopulatie-index van de Bonte kraai in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Figuur 37. Presentie (percentage van de kwartblokken waar de soort voorkomt) van de Bonte kraai in januari in de periode 1995-2004.

Bonte Kraai *Corvus corone cornix*

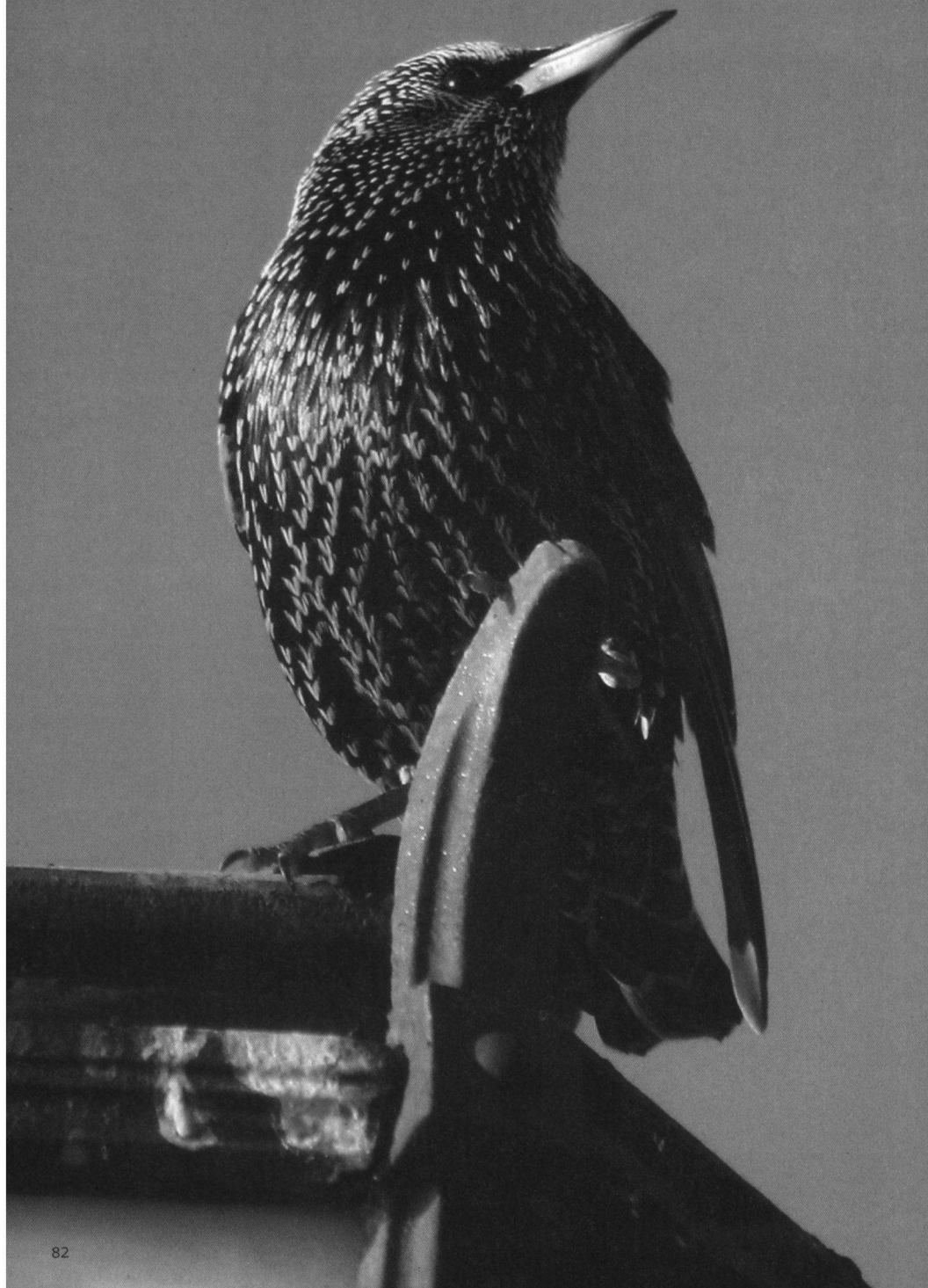
Bonte Kraaien kwamen in de onderzoeksperiode zeldzaam verspreid over Drenthe voor, de soort is slechts in 31 kwartblokken (6%) gemeld. Vergeleken met WiD was nog steeds een dalende tendens te zien. De soort is ook in de winter honkvast en in bepaalde gebieden zie je dat de verspreiding dunner wordt en de aantallen lager. De laatste der Mohikanen. Dit is bij vergelijking van de kaarten goed te zien rond het Fochteloërveen, oostelijk van Emmen en rond het Dwingelderveld en de VAM. De aantallen liepen ook steeds verder terug van 270 in 2000 naar 21 exemplaren in 2004. Die trend is ook zichtbaar in de gemiddelde aantallen per kwartblok, ofwel een teruggang van 14 exemplaren naar 1 exemplaar in 2004. In januari 1978 was het aantal geschatte exemplaren nog 4.500; in januari 1983 ongeveer 4.800; in januari 1995 ca 1.500 en in januari 1999 nog maar 370 exemplaren. Het is daarmee erg voorspelbaar geworden waar dat naar toe gaat. Toch gaat de Europese populatie niet achteruit, maar het trekpatroon is gewijzigd, veel noordelijke en oostelijke vogels blijven in de eigen contreien hangen. Bonte Kraaien zijn inmiddels ook toegevoegd aan de landelijke BSP-lijst, er wordt nog beter opgelet. Daarmee kunnen we nog beter de achteruitgang documenteren. Het is zeker de moeite waard om de omvangrijke telreeksen uit de zeventiger en tachtiger jaren nog eens uitgebreid te bewerken. Want we weten eigenlijk niet zo heel veel van de overwinteringsbiotoop.

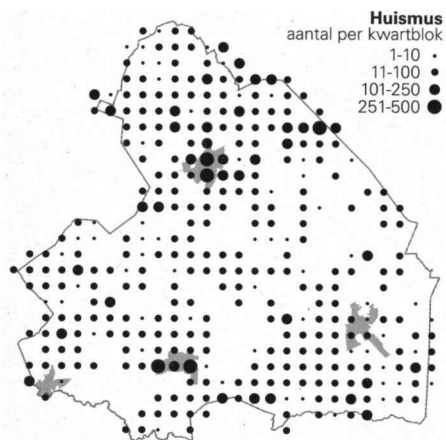
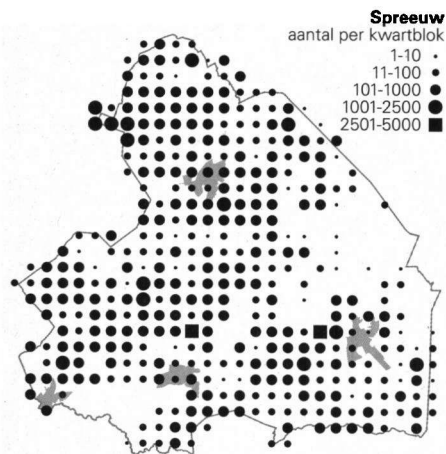
Raaf *Corvus corax*

Raven zijn zeldzaam in Drenthe, het eerste broedgeval vond plaats in 2003 (Bijlsma 2003). In WiD is de Raaf niet waargenomen. In de periode 2000-2004 zijn vier waarnemingen gemeld:

- 15 januari 2003, 2exx. Aekingerzand (kwartblok 16-18-1 en 16-18-2);
- 25 januari 2003, 2exx. Boswachterij Odoorn (kwartblok 17-27-1);
- 26 januari 2003, 2exx. Boswachterij Hooghalen (kwartblok 17-13-3);
- 31 januari 2003, 2exx. Boswachterij Smilde/Berkenheuvel (kwartblok 16-28-2).

De waarneming op 31 januari had betrekking op territoriaal gedrag (mededeling A.J. van Dijk).

Spreeuw *Sturnus vulgaris*

De Spreeuw was in de onderzoeksperiode een zeer algemene soort en kwam voor in 382 van de Drentse kwartblokken (78%). De soort kwam daarnaast in grote aantallen voor. De soort was in de onderzochte periode in wisselende aantallen aanwezig, maar wel altijd in meer dan de helft van de kwartblokken. Het maximum werd geteld in 2002, 56.187 exemplaren.

De index en het gemiddelde aantal exemplaren per kwartblok vertonen in 1995-1999 en 2000-2004 hetzelfde beeld: na een jaar met hoge aantallen nam het aantal Spreeuwen het daaropvolgende jaar "abrupt" af tot aanzienlijk lagere aantallen, gevolgd door een periode waarin de aantallen weer gingen toenemen. Populatieschattingen over de periode 1995-2004 laten zien, dat in 2000-2004 de extremen verder uit elkaar lagen dan in WiD. De laagste aantallen werden in de onderzoeksperiode voor 2004 berekend op 26.091 exx. in een zachte winter. De hoogste aantallen werden in 2002 berekend op 113.299 exx. eveneens in een zachte (en natte) winter. Uit de gegevens zijn geen weersinvloeden te herleiden. Strengere winters leiden niet automatisch tot lagere aantallen. In de kwartblokken die zijn onderzocht werd de Spreeuw bijna altijd wel aangetroffen. De verspreiding over de provincie was tamelijk gelijkmatig, waarbij evenals in 1995-1999 het accent op het westelijk deel van de provincie lag (WiD). De soort ontbrak in de grote bosgebieden, en in een aantal graslanden, maar in dit laatste geval kan het ontbreken van telgegevens een rol hebben gespeeld.

Huismus *Passer domesticus*

Deze broedvogel van stedelijke milieus en agrarische bebouwing is de afgelopen jaren landelijk zeer sterk in aantal afgenomen. Zo sterk zelfs, dat hij nu voorkomt op de Rode Lijst van bedreigde vogels. Opvallend is, dat dit niet tot uiting komt in de januaritellingen. De index over de periode van 1995 tot 2004 laat een forse toename zien. De getelde aantallen zijn in de gehele periode toegenomen van 1.507 exemplaren in 1995 tot 5.521 exemplaren in 2004. Dat die toename niet alleen te danken is aan een groter aantal getelde kwartblokken (van 160 tot 210) laat de toename van het gemiddelde aantal vogels per kwartblok zien. Deze nam namelijk toe van ruim 24 vogels in 1995 tot ongeveer 40 in 2004. Op basis van de januaritellingen werd het aantal Huismussen in de periode 2000-2004 geschat op 6.100 tot 13.000 exemplaren. De schatting van de broedvogelpopulatie laat een dalende tendens zien: 50.000 tot 70.000 paar in de periode 1990-1995, 19.118 tot 38.214 paar in de periode 1998-2000 (van Dijk 2003). Vergelijking van de aantallen geeft wel duidelijk aan, dat slechts een gering deel van de

Drentse Huismuspopulatie is geteld. Waarschijnlijk is dat ook de verklaring voor de afwijkende trends.

De hoogste aantallen per kwartblok werden zoals verwacht in bebouwde kommen aangetroffen (437 exx. kwartblok 12-43-4 Assen in 2001).

Ook de verspreidingskaart laat een voorkeur zien voor de stedelijke gebieden. Verder is de soort ook elders bij boerderijen en dorpen in de provincie aangetroffen. De Huismus ontbrak in de grote bos- heide- en graslandgebieden. Andere omissies in het kaartbeeld zijn waarschijnlijk te wijten aan het ontbreken van telgegevens.

Ringmus *Passer montanus*

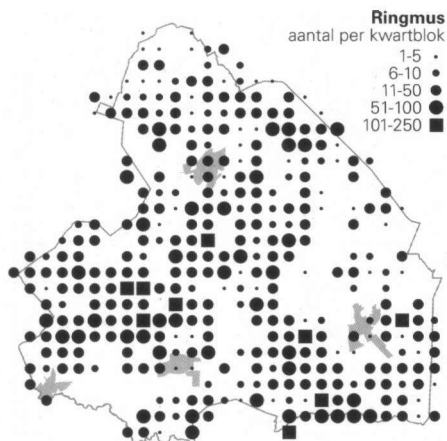
De Ringmus werd in 351 kwartblokken (72%) waargenomen en was daarmee in de onderzoeksperiode een uiterst algemene soort. Met gemiddeld 2.830 getelde vogels kwam de soort in groot aantal voor. De getelde aantallen varieerden van 2.128 tot 3.412 exemplaren.

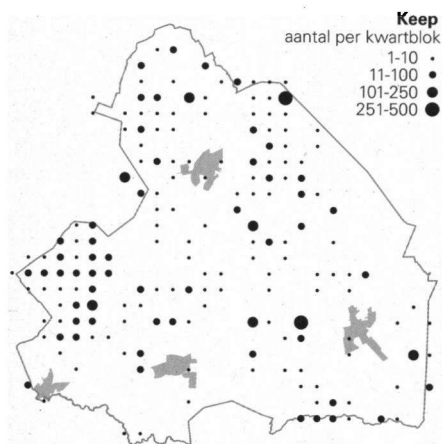
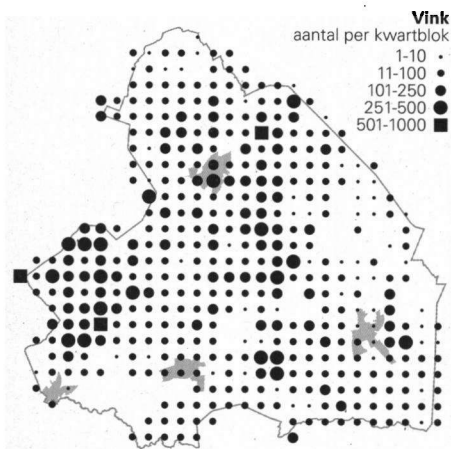
Op basis van de januaritellingen werd de populatie geschat op 4.700 tot 7.000 vogels. In de onderzoeksperiode traden schommelingen in de aantallen op, waarbij na een jaar met een laag aantal (1997 en 2000) een "herstel" optrad. Relaties met de weersomstandigheden in de periode 2000-2004 zijn niet gevonden.

De soort kon nagenoeg overal in Drenthe worden aangetroffen, vooral in midden- en Zuidwest-Drenthe en in het zuidoosten. Lege plekken op de kaart tonen de gebieden met grote boswachterijen en open grootschalig agrarisch gebied of tonen de kwartblokken die niet of onvoldoende geteld zijn. De verspreiding is niet wezenlijk veranderd t.o.v. WiD.

Vink *Fringilla coelebs*

Hoewel de verspreidingskaart anders doet vermoeden is er in Drenthe vrijwel geen kwartblok dat het zonder Vinken moest stellen. Open plekken op de kaart geven de onvolledig of niet getelde kwartblokken weer. Vermoedelijk ontbrak de Vink alleen in het uiterste noorden van de provincie, rondom het Leekstermeer. Ondanks dat het gebied jaarlijks geteld is werden hier geen Vinken waargenomen. De Vink was in 448 van de kwartblokken present (91%). Het is daarmee één van de meest algemene soorten in het winterse Drenthe. De verspreiding lijkt op een goed belegde boterham. De aantallen waren echter niet homogeen over de provincie verdeeld. Grote aaneengesloten open gebieden, zoals de Drentse Veenkoloniën kwamen er wat bekaaid van af. Daartegenover staat dat bosrijke gebieden, groene gedeelten van bebouwde kommen en andere lommerrijke regio's grote aantallen kunnen herbergen. Resultaat is dat de aantallen per kwartblok

sterk varieerden van slechts enkele vinken tot meer dan 700. De beste gebieden, met meer dan 200 Vinken per kwartblok konden worden aangetroffen in het midden en het zuidwesten van de provincie. Tien jaar wintertellen levert een grillig verloop op van de aantallen. Een duidelijke relatie met het winterweer is niet aantoonbaar, maar mogelijk is een deel van de variatie te verklaren door verschil in Beukenmast (Boele *et al.* 2005). Met name januari 2002 viel positief op. In totaal werden toen ruim 15.000 Vinken geteld, terwijl de aantallen uit de overige jaren daar fors onder lagen (5.200 in 2000, 6.800 in 2001, 12.000 in 2003 en 6.600 in 2004). Deze piek is ook zichtbaar in de landelijke PTT-index (december 2001, Boele *et al.* 2005). Gebaseerd op de tellingen en gecorrigeerd voor niet-getelde kwartblokken zal de provincie jaarlijks door 12.000-30.000 vinken zijn bevolkt. Vergeleken met de broedvogelpopulatie, die momenteel bestaat uit 130.000 vogels (ca. 65.000 broedparen; van Dijk 2003), overwinteren slechts weinig Vinken in Drenthe. Dat zal tevens betekenen dat een groot aandeel van onze broedvogels wegtrekt. Daarnaast vindt aanvulling plaats vanuit Scandinavië en Oost-Europa. In hoeverre dit laatste daadwerkelijk is gebeurd is onbekend. Nader onderzoek zal dit moeten uitwijzen.

Keep *Fringilla montifringilla*

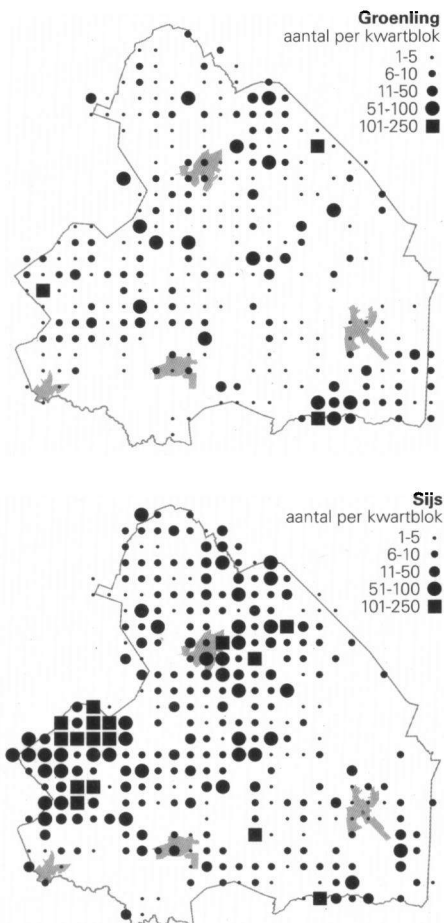
Weinig van de 's winters in Drenthe verblijvende soorten vertoont zulke enorme schommelingen als de Keep. Allesbepalende factor daarin is het al dan niet optreden van Beukenmast (Boele *et al.* 2005). In mastjaren kunnen aanzienlijke aantallen present zijn, terwijl bij het uitblijven ervan Kepen doorvliegen en elders hun kostje bij elkaar moeten scharrelen. Ten noorden van de Alpen zijn enorme massaconcentraties van meerdere miljoenen exemplaren in de winter niet ongebruikelijk (Bezzel 1993). Aantallen in Drenthe zijn hierbij vergeleken erg bescheiden, zelf in het topjaar 2002 toen er een kleine 1.400 Kepen werden geteld. De methode is ontoereikend om betrouwbare schattingen te geven, maar het is waarschijnlijk dat er in dat jaar enkele duizenden Kepen in de provincie hebben gezeten. In de mindere jaren zullen dit hooguit duizend zijn geweest. De Drentse wintervogelindex loopt min of meer synchroon aan de PTT-index (Boele *et al.* 2005). Evenals uit deze landelijke cijfers is op te maken lopen ook de aantallen in Drenthe in januari voorzichtig terug zie ook WiD. De verspreidingskaart geeft aan dat de Keep vrij algemeen verspreid in Drenthe is vastgesteld. De kaart komt in grote lijnen overeen met die uit WiD, met leegtes in het Veenkoloniale gebied en plaatselijk in het midden en zuiden van Drenthe.

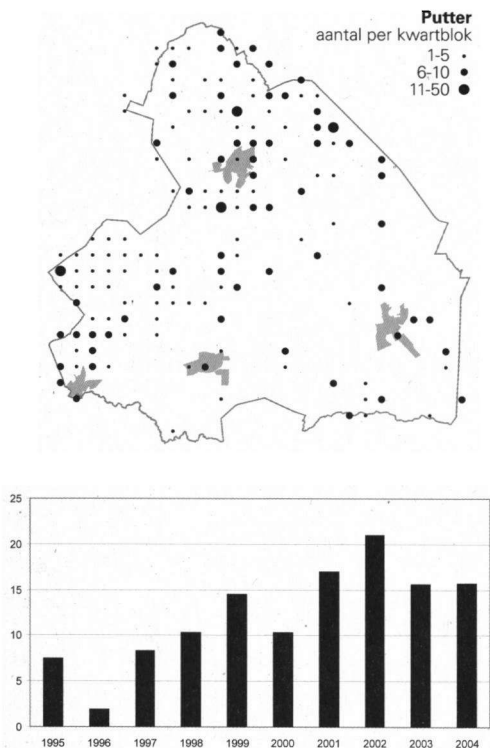
Groenling *Carduelis chloris*

Als broedvogel is de Groenling een uitgesproken tuinvogel. Circa driekwart van het Drentse broedbestand zit in bebouwde kommen en recreatieparken (van den Brink *et al.* 1996). In de winter is de situatie anders. De plaatselijke broedvogels, vergezeld door vogels uit Scandinavië (met name Noorwegen: Boele *et al.* 2005) concentreren zich in belangrijke mate in het buitengebied. Hier kunnen groepen ontstaan van meer dan 200 exemplaren, soms ook in gezelschap van andere vinkachtigen. De grootste groep Groenlingen tijdens de onderzoeksperiode werd gevonden bij Gieterveen (12-37-3). Hier foerageerde op 14 januari 2000 een groep van 750 Groenlingen op bladrammenas. Ook braakkakkers werden specifiek genoemd als foerageergebied. De verspreidingskaart toont aan dat de Groenling algemeen verspreid in Drenthe voorkwam. De soort is in 277 kwartblokken (57%) waargenomen. Tien jaar wintertellen laat een vrij constante toename in presentie zien. Dat wil zeggen, dat het aantal kwartblokken met Groenlingen is toegenomen. Deze toename gaat van 49% naar 56%. Tegelijk met deze toename in verspreiding lijkt eveneens een toename in getelde aantallen te bespeuren. In WiD werd de duizend nimmer gehaald, terwijl dit in de periode 2000-2004 de absolute ondergrens was. Hoewel dit deels te verklaren is door toegenomen telinspanning (meer getelde kwartblokken) moet ook zeker een werkelijke toename niet uitgesloten worden. Ook landelijk lijken de winteraantallen toe te nemen (Boele *et al.* 2005). Dit wordt in verband gebracht met een mogelijk groeiende populatie in Noorwegen. De broedvogelpopulatie in Drenthe is al twintig jaar min of meer stabiel (van Dijk 2003). Gecorrigeerd voor niet getelde kwartblokken overwinterden jaarlijks 2.300-4.800 Groenlingen in Drenthe.

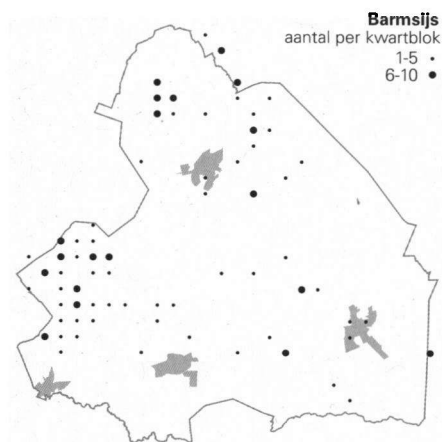
Sijs *Carduelis spinus*

De Sijs heeft een uitgesproken dynamische leefwijze. Onder invloed van fluctuaties in zaadzetting van (naald) bomen in de reguliere broedgebieden in Noord-Europa kan het daar tot massale wegtrek komen (Boele *et al.* 2005). Jaren met massale wegtrek vallen vaak samen met Sijzenrijke winters in Nederland en dus ook in Drenthe. Anderzijds zijn er ook jaren waarin Sijzen veel minder talrijk zijn. De onderzoeksperiode kende beide uitersten. Het jaar 2003 stak met kop en schouders boven de rest uit. Het getelde aantal bedroeg 12.400 exemplaren. Geschat wordt dat er toen ongeveer 20.000 Sijzen in Drenthe hebben gezeten. De ondergrens werd gehaald in 2000, toen er naar schatting slechts 3.000 Sijzen in Drenthe vertoefden. De aantallen in de overige drie jaren hebben tussen beide uitersten gelegen. De Drentse januari-index vertoont opvallende gelijkens met de

Figuur 38. Presentie (percentage van de kwartblokken waar de soort voorkomt) van de Putter in januari in de periode 1995-2004.

landelijke PTT-index (Boele *et al.* 2005). Opvallend genoeg resulteerde het massale voorkomen in 2003 niet in een veel ruimere verspreiding. In 2003 was de Sijs in een kleine 60% van de kwartblokken present, tegenover een gemiddelde van 50% in de andere jaren. Het invasieve karakter van de Sijs in 2003 uitte zich vooral in veel hogere aantallen per kwartblok. Gemiddeld werden toen 80 Sijzen per kwartblok geteld. In de andere jaren lag het gemiddelde tussen 30 en 40. Grootste aantallen werden geteld in het zuidwesten van Drenthe, waar driemaal de duizend vogels per kwartblok is overschreden. Het absolute record betrof kwartblok 16-17-3, rond Boschoord, waar 1.700 Sijzen zijn geteld. Wanneer alle jaren worden samengenomen kwam de Sijs in 65% van de kwartblokken voor. De soort was daarmee zeer algemeen verspreid in Drenthe aanwezig. De enige plekken waar de Sijs zich niet goed thuis voelt zijn boomloze gebieden, zoals plaatselijk in de Veenkoloniën.

Barmsijs *Carduelis flammea*

De Barmsijs is in vrij kleine aantallen waargenomen tijdens de januari telling. Het aantal getelde vogels varieerde van 12 tot maximaal 203. De Barmsijs werd waargenomen in 67 kwartblokken (14%) en had daarmee een minder algemene verspreiding. Ten opzichte van WiD is een afname waarneembaar.

De Barmsijs is verspreid over de provincie te zien maar in het zuidwesten ligt duidelijk een aantrekkelijk gebied voor deze soort. In de vorige telperiode zijn veel vogels in het noorden van de provincie waargenomen. De verschillen in verspreiding zal te maken hebben met het invasieve karakter van de soort.

Putter *Carduelis carduelis*

De Putter is in januari in Drenthe algemeen verspreid aanwezig. De soort is in 149 (30%) van de Drentse kwartblokken vastgesteld. De huidige verspreiding vertoont grote gelijkenis met de situatie in WiD. De belangrijkste gebieden liggen nog steeds in het noorden en het zuidwesten van de provincie. De hogere zandgronden zijn nog vrijwel onbezet. Het ogenschijnlijk ontbreken van de soort in het Reestdal berust waarschijnlijk op onvolledige tellingen uit deze hoek van Drenthe. Opvallende gelijkenis met de broedvogelverspreiding (SOVON 2002) doet vermoeden dat de overwinterende Putters lokale broedvogels zijn. Parallel aan de toename van het aantal broedvogels in Drenthe (van 100-125 in 1990-1995 naar 356-474 in 1998-2000) nemen ook de overwinterende Putters toe. Gebaseerd op de tellingen kunnen de januari aantallen tijdens de onderzoeksperiode geschat worden op minimaal 500 en maximaal 1.500 exemplaren.

Kneu *Carduelis cannabina*

De Kneu is in 65 kwartblokken (13%) waargenomen en is binnen de januaritelling als minder algemeen aan te merken. In de telperiode zijn minimaal 137 en maximaal 528 (2002) vogels geteld. In vergelijking met de voorgaande telperiode is geen sprake van toe- of afname.

Binnen deze telperiode is deze soort vooral ten zuidwesten van Emmen, in de Veenkoloniën en in kleinere aantallen ook op andere plaatsen geteld. In de vorige telperiode zijn de meeste vogels in het zuiden van de provincie waargenomen.

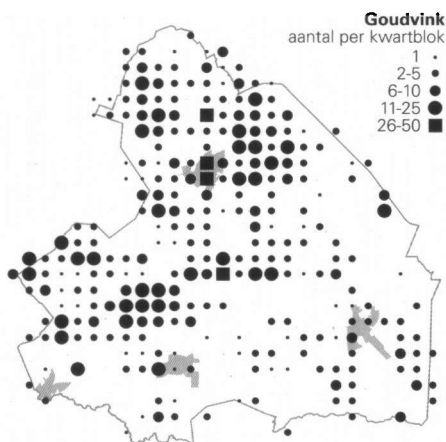
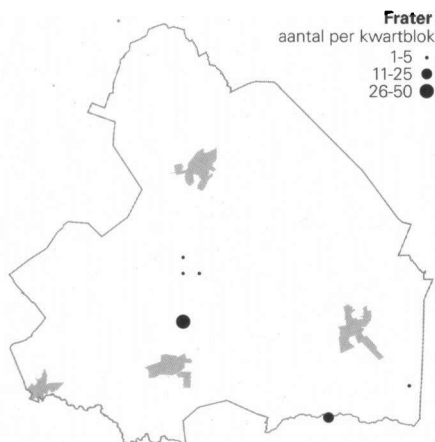
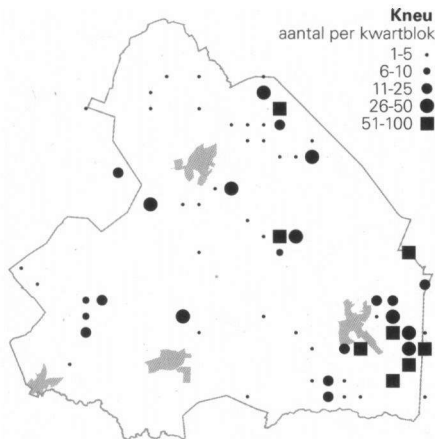
Frater *Carduelis flavirostris*

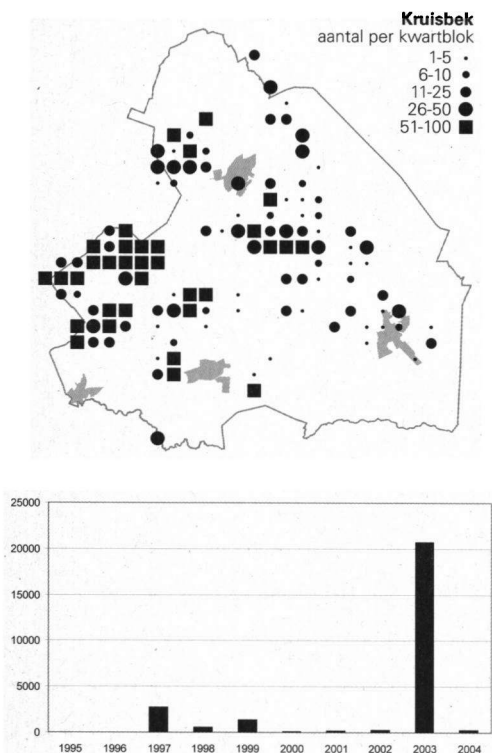
Waarnemingen van de Frater in Drenthe zijn zeldzaam. In de onderzoeksperiode is de soort in vier van de vijf jaren waargenomen. Fraters zijn in totaal in 6 kwartblokken (1%) gezien. Het is daarmee een soort met een zeldzame verspreiding. Ten opzichte van de periode 1995-1999 is de Frater afgenomen. Binnen Nederland is de soort vooral in het Waddengebied aan te treffen (www.sovon.nl). Het maximum getelde aantal in de periode 2000-2004 betrof 38 vogels. De waarnemingen komen uit de regio Beilen-Wijster en in het zuidoosten van de provincie. Onbekendheid met de soort en de sterke gelijkenis met Kneu kan mogelijk hebben geleid tot ondertelling van de Frater.

Goudvink *Pyrrhula pyrrhula*

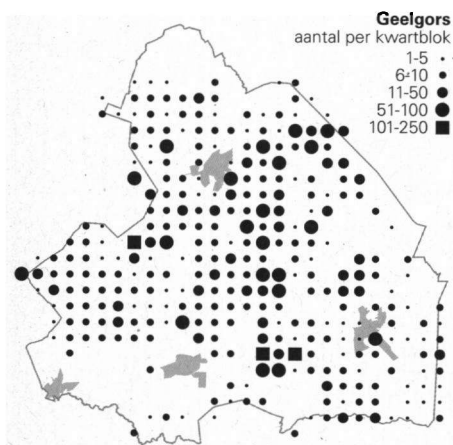
De Goudvink is tijdens de januaritelling in vrij grote aantallen waargenomen. Het aantal vogels varieerde van 328 in het jaar 2000 tot 530 in 2001. De Goudvink werd in 265 kwartblokken (54%) waargenomen en is daarmee als zeer algemeen te beschouwen.

In vergelijking met WiD is sprake van een toename in aantallen. De verspreiding laat geen grote verschillen zien met voorgaande telperiode. De meeste Goudvinken werden geteld in kwartblokken met een groot aandeel bos.

Figuur 39. Winterpopulatie-index van de Kruisbek in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

Kruisbek *Loxia curvirostra*

De Kruisbek werd in 123 kwartblokken (25%) waargenomen en is op basis hiervan als algemeen aan te merken. In normale jaren werden gemiddeld 47 vogels gezien maar tijdens een invasie kon het een veelvoud zijn. In januari 2003 werden maar liefst 5.195 Kruisbekken in de provincie geteld. In de telperiode van WiD is geen invasie waargenomen.

Gezien de binding van de Kruisbek met naaldbos, laat de spreiding geen grote verschillen ten opzichte van vorige telperiode zien. Eigenlijk kan gesteld worden dat de Kruisbekken in de grote boswachterijen zitten en de aantallen zijn afhankelijk van of er wel of niet sprake is van invasie.

Grote Kruisbek *Loxia pytyopsittacus*

In de onderzoeksperiode zijn twee waarnemingen gemeld:

- 15 januari 2003, 1mn. Boschoord (kwartblok 16-17-3);
- 10 en 28 januari 2003, 1mn. Sterreboos bij Frederiksoord (kwartblok 16-26-4).
- Beide waarnemingen kwamen uit het jaar dat er ook veel 'gewone' Kruisbekken werden waargenomen.

Ijsgors *Calcarius lapponicus*

De Ijsgors is tweemaal waargenomen. Op 21 januari 2001 zijn twee exemplaren ten noordwesten van Smilde gezien (kwartblok 12-52-1). Op het Dwingelderveld (kwartblok 17-31-3) is één exemplaar waargenomen op 5 januari 2002. De Ijsgors is in de vorige telperiode van de jaaruitrekening niet waargenomen.

Sneeuwgors *Plectrophenax nivalis*

De Sneeuwgors is eenmalig waargenomen in 2003. Het betrof een waarneming van 1 exemplaar op het Doldersummerveld op 18 januari (kwartblok 16-17-4). In de vorige telperiode zijn op 24 januari 1999 twee Sneeuwgorsen ten noordoosten van De Kiel gemeld.

Geelgors *Emberiza citrinella*

De Geelgors werd in grote aantallen waargenomen. Gemiddeld werden 2.624 Geelgorzen geteld, maar in 2003 werden maar liefst 3.678 geteld. De winterwaarnemingen betreffen slecht een kwart van het aantal broedparen (6.100 tot 7.700). De Geelgors is voor wat betreft voorkomen als algemeen aan te merken. De soort werd in 304 kwartblokken vastgesteld (62%). In vergelijking met WiD is de Geelgors erden aanzienlijke aantallen waargenomen. In het uiterste noorden maar ook het uiterste zuidwesten, waar overigens ook niet gebroed wordt, zijn in januari praktisch geen Geelgorzen waargenomen.

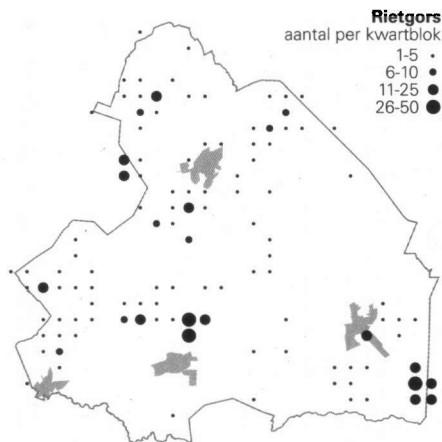
Rietgors *Emberiza schoeniclus*

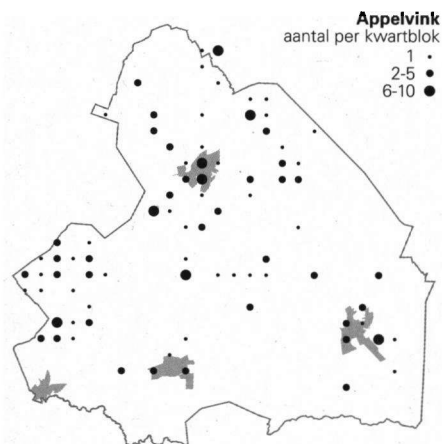
De Rietgors was in vrij kleine aantallen in de winter aanwezig. Het getelde aantal varieerde van 46 in het jaar 2000 tot maximaal 191 exemplaren in 2002. In vergelijking met het aantal broedparen (6.500-9.200) een gering aantal. De Rietgors werd in 117 kwartblokken (24%) tijdens de januaritelling gezien en is daarmee vrij algemeen verspreid. In vergelijking met WiD is geen sprake van een af- of toename.

De Rietgors werd vrijwel overal in de provincie waargenomen. Gebieden met grotere aantallen lagen in het Bargerveen en het Fochteloerveen en ten noorden van Hoogeveen. Op de Hondsrug en in grote delen van de Veenkoloniën zijn bijna geen Rietgorzen waargenomen.

Grauwe Gors *Miliaria calandra*

Op 16 januari 2000 is één Grauwe Gors ten noordwesten van Ruinerwold (kwartblok 16-57-1) gezien. In de vorige telperiode is eveneens één exemplaar waargenomen en wel in 1998 ten noordoosten van Hooghalen (kwartblok 12-53-4).

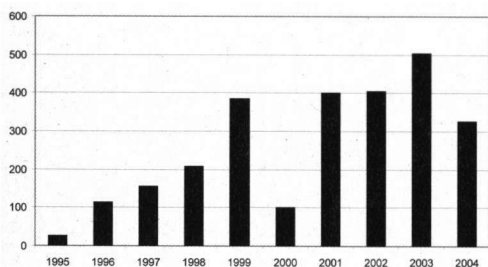

Appelvink *Coccothraustes coccothraustes*

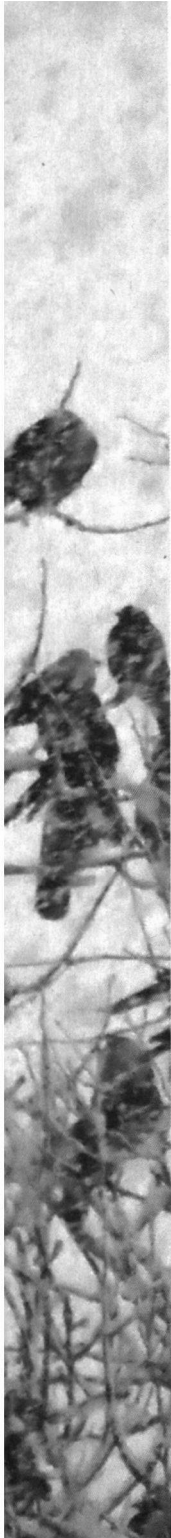
In de onderzoeksperiode was de Appelvink een soort met een vrij algemene verspreiding. De soort is in 79 kwartblokken waargenomen (16%). De aantallen van deze soort varieerden in de telperiode van 10 tot 58 en zijn als vrij klein te typeren. In vergelijking met de broedbevolking (1.071-1.332 paar) blijkt dat een groot deel vertrekt of in ieder geval in januari niet wordt waargenomen.

Dit is vergelijkbaar met de vorige telperiode. De 'kerngebieden' van de Appelvink liggen in het zuidwesten van Drenthe, rond Assen en Emmen. Maar verspreid over de rest van de provincie is de Appelvink ook gezien. Vergelijking van de verspreidingskaartje met WiD laat geen grote wijzigingen zien.

Figuur 40. Winterpopulatie-index van de Appelvink in de maand januari in de periode 1995-2004 (2000=100).

5 De Balans

Veranderingen

In het algemeen zijn van de verschillende soorten zowel het aantal vogels als de verspreiding daarvan over de provincie ten opzichte van de periode 1995-1999, meer toegenomen dan afgenomen.

Daarbij moeten de volgende nuanceringen worden aangebracht.

In de onderzoeksperiode waren er minder strenge winters dan in de periode 1995-1999. In hoofdstuk 3 is er nader op ingegaan welke invloed dat heeft op het aantal getelde vogels.

De tweede nuancering betreft de telinspanning. In de onderzoeksperiode zijn gemiddeld meer kwartblokken geteld dan in de periode 1995-1999. Het gemiddeld aantal getelde kwartblokken per jaar steeg van 188 naar 226, een stijging van 20%. Het totaal aantal getelde kwartblokken lag in de onderzoeksperiode echter 6% lager dan in WiD. In de onderzoeksperiode werden in totaal 436 kwartblokken geteld (89%). In de periode 1995-1999 waren dat er 464 kwartblokken (95%).

Aantallen

Sinds 1976 zijn in januari bijna 190 (onder)soorten in Drenthe geteld. In de periode 1995-1999 was dat aantal 164 en in 2000-2004 eveneens 164. In alle gevallen duiden de verdwenen soorten niet op een afname daarvan, maar betreft het soorten waarvan de verschijning in het verleden bijzonder was (exoten) of die wel weer als dwaalgast of onregelmatige gast kunnen worden verwacht. Dit geldt in iets mindere mate eveneens voor de nieuwkomers.

De veranderingen in aantallen waren ten opzichte van 1995-1999:

meer dan 50% afgenomen	2 soorten
tussen 25% en 50% afgenomen	5 soorten
stabiel	28 soorten
tussen 25% en 50% toegenomen	24 soorten
meer dan 50% toegenomen	45 soorten
overig	72 soorten

Er zijn veel meer soorten toegenomen dan afgenomen en dat past redelijk in het landelijk beeld. Er zijn 7 soorten in aantal afgenomen, terwijl 69 soorten zijn toegenomen. In WiD werd nog met zorg gesproken over afname van soorten als Dodaars, Grauwe Gans, Brandgans, Wintertaling, Watersnip en Groene Specht. Deze zijn in de onderzoeksperiode juist toegenomen. Van soorten als Bonte Kraai, Ruigpootbuiszard en Patrijs heeft de teruggang echter versterkt doorgezet.

Vanaf 2005 worden de wintertellingen, weliswaar op een andere wijze, voortgezet zodat deze ongetwijfeld nog tot meer inzicht in de ontwikkelingen zullen leiden.

6 Literatuur

- Van den Bergh L.M.J. 2004. Overwinterende Taigarietganzen *Anser fabalis* en Toendrarietganzen *Anser serrirostris* in Drenthe in 1990-2004. Drentse Vogels 18: 1-16.
- Bergkamp P.Y. en Boele A. 2005. Tjiftjaf in de zachte winter 2000/2001: reactie op de koude-inval en vergelijking met andere winters. Limosa 78: 125-138
- Berthold P. 1995. Microevolution of migratory behaviour illustrated by the Blackcap *Sylvia atricapilla*: 1993 Witherby Lecture. Bird Study 42(2):89-100.
- Bezzel E. 1993. Kompendium der Vögel Mitteleuropas. *Passeres* - Singvögel. Aula-Verlag, Wiesbaden.
- Bijlsma R.G. 2003. Na 80 jaar afwezigheid broedt de Raaf *Corvus corax* weer in Drenthe. Drentse Vogels 17: 51-69.
- Bijlsma R.G., Hustings F. & C.J. Camphuysen. 2001. Avifauna van Nederland 2, Algemene en schaarse vogels van Nederland.
- Boele A., Hustings F., van Kleunen A., van Turnhout C. & C. Plate. 2005. Een kwart eeuw Punt-Transect-Tellingen van wintervogels in Nederland (1980-2004). SOVON-monitoringrapport 2005/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Van den Brink H., van Dijk A., van Os B. & P. Venema. 1996. Broedvogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.
- Van Dijk A.J. 2003. Aantalschattingen van broedvogels in Drenthe in 1998-2000. Drentse Vogels 17: 1-14.
- Van Dijk, A.J., & Van Os B.L.J. 1982 Vogels van Drenthe. Van Gorcum, Assen.
- Van Dijk, A.J., Boele A., Hustings F., Koffijberg K., & Plate C. 2008. Broedvogels in Nederland in 2006. SOVON-monitoringrapport 2008/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Dijkstra B. 2005. Zeldzame broedvogels in 2004. WAD-nieuwsbrief september 2005.
- Glutz von Blotzheim U. & K.M. Bauer, 1993a. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 13/II *Passeriformes* (4. Teil) *Sittidae* - *Laniidae*. Aula Verlag, Wiesbaden.
- Glutz von Blotzheim U. & K.M. Bauer, 1993b. Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 13/III *Passeriformes* (4. Teil) *Corvidae* - *Sturnidae*. Aula Verlag, Wiesbaden.
- Grotenhuis J. 1994. Canadese Ganzen *Branta canadensis* vestigen zich bij Beilen. Drentse Vogels 7: 1-3.
- Hustings F., Koffijberg K., van Winden E., van Roomen M., SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep & L. Soldaat. 2008. Watervogels in Nederland in 2006/2007. SOVON-monitoringrapport 2008/08. Waterdienst rapport 2008.06. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Jeugd H. van der, Voslamber B., Turnhout C. van, Sierdema H., Feige N., Nienhuis J. & K. Koffijberg. 2006. Overzomerende ganzen in Nederland: grenzen aan de groei? SOVON-onderzoeksrapport 2006/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Koffijberg K., Voslamber B. & E. van Winden. 1997. Ganzen en zwanen in Nederland: een overzicht van pleisterplaatsen in de periode 1985-94. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Lefranc N. & T. Worfolk. 1997. Shrikes, a guide to the shrikes of the world. Pica Press.
- LWVT/SOVON, 2002. Vogeltrek over Nederland 1976-1993. Shuyt & Co, Haarlem.
- Madsen J., Cracknell G. & A.D. Fox (eds.). 1999. Goose populations of the Western Palearctic. A review of status and distribution. Wetlands International Publ. No. 48, Wetlands International, Wageningen, The Netherlands. National Environmental Research Institute, Rønde, Denmark.
- Van Manen W. 1997. Slaapplaatsen van Smellekens *Falco columbarius* in Drenthe. Drentse Vogels 10(1997):8-12.

- Nienhuis J. 2005. Ganzen slachtoffer van extensivering. *De Levende Natuur* 106(6):249-252.
- Rode Lijst. 2004. Ministerie voor Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit.
- Van Roomen M., van Winden E., Koffijberg K., Kleefstra R., Ottens G., Voslamber B. & SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep. 2004a. Watervogels in Nederland in 2001/2002. RIZA-rapport BM04.01, SOVON-monitoringrapport 2004/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Van Roomen M., van Winden E., Koffijberg K., Boele A., Hustings F., Kleefstra R., Schoppers J., van Turnhout C., SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep & L. Soldaat. 2004b. Watervogels in Nederland in 2002/2003. RIZA-rapport BM04/09, SOVON-monitoringrapport 2004/02. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Van Roomen M., van Winden E., Hustings F., Koffijberg K., Kleefstra R., SOVON Ganzen- en Zwanenwerkgroep & L. Soldaat. 2005. Watervogels in Nederland in 2003/2004. RIZA-rapport BM05/15, SOVON-monitoringrapport 2005/03. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- SOVON Vogelonderzoek Nederland. 2002. Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey Nederland, Leiden.
- SOVON & CBS. 2004. Landelijke PTT-indexen 1980-2003. In: PTT-nieuwsbrief december 2004.
- SOVON & CBS. 2005. Trends van vogels in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Venema P. 2001. Wintervogels in Drenthe. Stichting Werkgroep Avifauna Drenthe. Koninklijke Van Gorcum, Assen.
- Vliet, J. van, C.J.M. Musters & W.J. ter Keurs. 2009. Changes in Migration Behaviour of Blackbirds *Turdus Merula* from the Netherlands. *Bird Study* 56(2):276-281.
- Voslamber B, van der Jeugd H. & K. Koffijberg. 2007. Aantallen, trends en verspreiding van overzomerende ganzen in Nederland. *Limosa* 80 (2007): 1-17.
- De Vries Y., B.L.J. van Os, E. Soldaat, J. Santing, J. Kleine & B. Winters. 1985. Midwintertellingen januari 1983. *Drentse Vogels* 1: 4-32.
- De Vries Y., B.L.J. van Os, E. Soldaat, J. Santing, J. Grotenhuis & O. Plantinga. 1989. Wintertelling januari 1984 en 1986. *Drentse Vogels* 2/3: 2-56.
- WAD. 2002. 25 jaar WAD: themanummer wintervogels 1986-94. *Drentse Vogels* 15.
- Wetlands International. 2006. Waterbird Population Estimates - Fourth Edition. Wetlands International, Wageningen, The Netherlands.
- WiD. Wintervogels in Drenthe 1995-1999, zie Venema P.

Geraadpleegde Internetpagina's:

www.cbs.nl

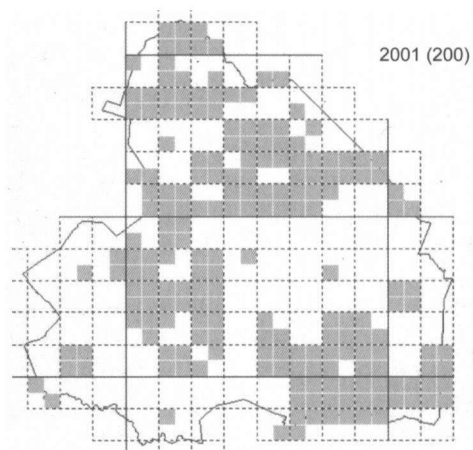
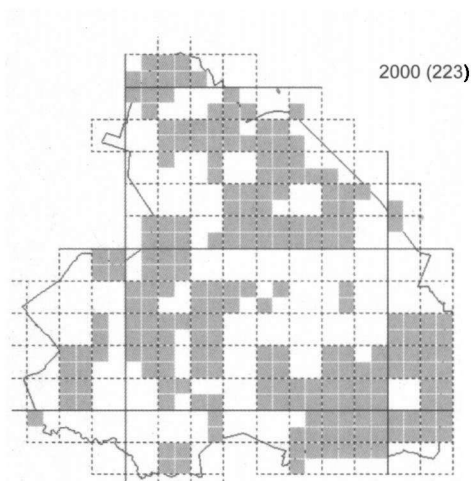
www.knmi.nl

www.sovon.nl

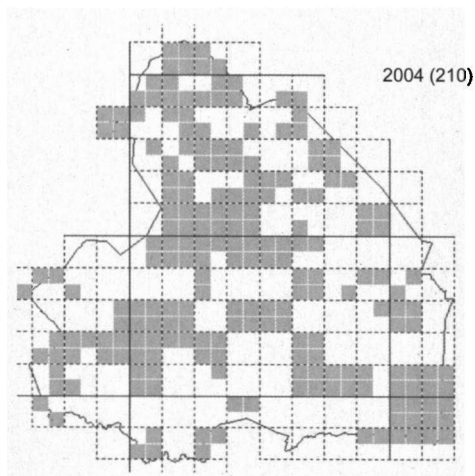
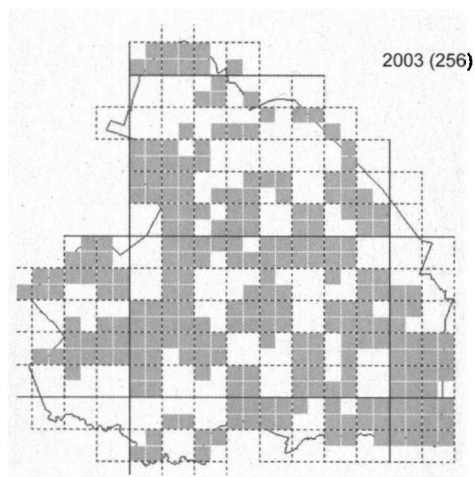
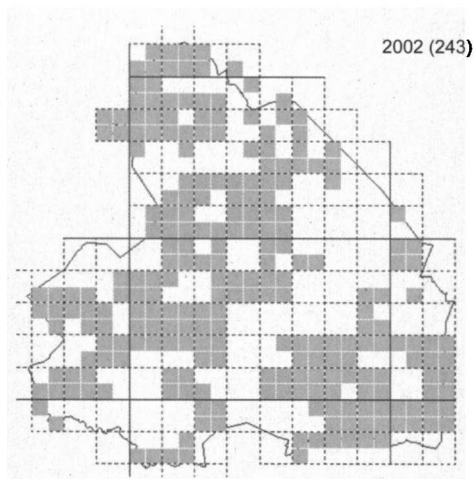
www.trektellen.nl

Bijlage 1

Getelde kwart- blokken per jaar (totaal 490)

Vink (*Fringilla Coelebs*) - Foto: Eelke Schoppers

Bijlage 2 Aantal waargenomen vogels per jaar

Getelde aantallen tijdens het kwartblokonderzoek in de periode 2000 tot en met 2004. Losse meldingen en overtrekkende vogels zijn niet opgenomen in dit overzicht.

SOORT	2000	2001	2002	2003	2004
getelde kwartblokken	223	200	243	256	210
Roodkeelduiker			1		
Dodaars	8	18	60	38	14
Fuut	49	39	46	19	74
Roodhalsfuut			3		
Geoorde Fuut			2		
Aalscholver	133	290	277	360	410
Roerdomp	1		7	3	1
Grote Zilverreiger	1	1	4	1	17
Blauwe Reiger	416	539	773	583	475
Ooievaar	4		8		1
Knobbelzwaan	318	371	795	690	603
Zwarte Zwaan	1		4		
Kleine Zwaan	318	307	506	388	148
Wilde Zwaan	453	179	227	452	232
Rietgans	21.856	12.631	19.469	22.804	26.155
Taigarietgans	520	40	3.947	2.975	3.379
Toendrarietgans	13.853	14.840	27.987	53.214	35.358
Kleine Rietgans		1			
Kolgans	2.082	7.36	8.975	10.094	7.732
Dwerggans				1	
Grauwe Gans	19	5	176	260	1.620
Soepgans	390	389	417	354	510
Indische Gans		2	1	1	
Sneeuwgans		2			
Canadese Gans	107	55	95	227	436
Brandgans	4	47	83	292	1.113
Magelhaengans	1				
Nijlgans	162	178	493	448	680
Muskuseend	12	25	3	4	3
Carolineeend		1			
Mandarijneend	1	4		1	
Smient	4.413	2.747	3.972	4.364	7.711
Krakeend	38	10	88	28	51
Wintertaling	200	482	935	465	341
Wilde eend	23.174	20.488	19.952	27.202	22.225
Soepeend	643	1061	1153	835	693
Pijlstaart	1	6	424	7	13
Slobeend	2	5	19	8	20
Tafeleend	43	64	224	132	380
Witoogeend		1			

SOORT	2000	2001	2002	2003	2004
getelde kwartblokken	223	200	243	256	210
Kuifeend *	219	471	712	281	541
Eidereend				3	
Grote Zee-eend			2		
Brilduiker	37	19	85	55	71
Nonnetje	16	11	32	15	66
Middelste Zaagbek		41			
Grote Zaagbek	225	121	150	239	248
Zeearend			1		
Blauwe Kiekendief	62	61	103	111	73
Havik	63	64	80	84	70
Sperwer	119	97	166	142	147
Buizerd	964	838	1.289	1.264	1.026
Ruigpootbuizerd	4	6	4	9	3
Torenvalk	219	211	210	164	189
Smelleken	8	8	11	7	8
Slechtvalk	1	2	5	5	3
Patrijs	23	32	44	115	55
Fazant	299	338	328	356	326
Waterral		2	1		2
Waterhoen	350	436	518	153	124
Meerkoet	936	1.388	1.796	871	1.314
Kraanvogel		8		-1	
Scholekster	1			1	
Zilverplevier					1
Goudplevier	775	84	158	160	647
Kievit	3.184	1.209	6.700	1.861	1.410
Bokje	2	3		1	1
Watersnip	27	77	79	30	23
Houtsnip	18	31	47	29	23
Wulp	10	4	42	30	200
Witgat	6	13	25	29	13
Oeverloper			1		
Kokmeeuw	4.017	4.029	6.112	3.608	2.885
Stormmeeuw	4.014	3.696	10.783	7.505	12.224
Kleine Mantelmeeuw	1		5		
Zilvermeeuw	11.291	11.014	12.908	3.198	3.000
Geelpootmeeuw		4	8		
Pontische Meeuw	3	6	6		
Grote Burgermeester		2			
Grote Mantelmeeuw	127	43	58	83	4
Postduif	26	38	20	9	
Stadsduif	114	122	193	77	13
Holenduif	1.014	1.087	1.554	3.271	839
Houtduif	16.245	9.616	20.813	14.252	9.478
Turkse Tortel	435	565	526	637	422

SOORT	2000	2001	2002	2003	2004
getelde kwartblokken	223	200	243	256	210
Kerkuil	14	37	55	22	26
Stenuil		1	10	4	7
Bosuil	5	6	5	13	7
Ransuil	44	29	65	69	5
Velduil					5
IJsvogel	3	11	26	10	8
Groene Specht	13	24	23	34	37
Zwarte Specht	22	30	25	40	27
Grote Bonte Specht	296	456	453	649	561
Kleine Bonte Specht	15	20	20	31	23
Kuifleeuwerik	4				
Boomleeuwerik		1	2	11	5
Veldleeuwerik	875	926	2.000	4.569	518
Graspieper	385	306	876	587	445
Waterpieper	13	9	45	21	19
Grote Gele Kwikstaart	3	4	5	6	
Witte Kwikstaart	18	94	73	6	8
Pestvogel		15		11	
Winterkoning	539	921	1.148	1.016	798
Heggenmus	85	231	154	206	134
Roodborst	497	1.164	951	932	656
Zwarte Roodstaart	1	1			
Roodborsttapuit	3	6	4		
Merel	2.724	6.748	6.250	5.496	4.130
Kramsvogel	6.418	20.727	14.457	12.332	5.193
Zanglijster	35	82	56	44	18
Koperwiek	548	4.906	2.507	1.346	675
Grote Lijster	54	122	141	110	90
Zwartkop	2	3	3	2	1
Tjiftjaf		6			3
Goudhaan	1.728	2.552	2.425	3.003	3.078
Vuurgoudhaan	9	10	1	10	14
Baardman		4	8		
Staartmees	1.777	2.122	2.257	2.536	2.157
Glanskop	43	58	65	142	89
Matkop	431	433	583	714	597
Kuifmees	239	247	299	613	421
Zwarte Mees	412	389	347	752	444
Pimpelmees	3.273	3.830	3.583	3.990	3.083
Koolmees	5.147	6.855	5.929	7.046	5.373
Boomklever	95	267	220	422	310
Boomkruiper	437	607	790	886	761
Klaapekster	6	6	11	28	27
Gaai	1.150	1.210	1.581	1.539	1.244
Ekster	1.017	1.019	1.450	1.143	1.031
Notenkraker					1

SOORT	2000	2001	2002	2003	2004
getelde kwartblokken	223	200	243	256	210
Kauw	11.510	10.913	13.929	13.821	6.350
Scandinavische Kauw	1.540		835	1.678	73
Russische Kauw	53	36	72	145	10
Roek	11.361	11.194	16.353	12.411	7.989
Zwarte Kraai	4.830	4.894	7.236	8.194	5.856
Bonte Kraai	123	56	68	41	9
Raaf				6	
Spreeuw	17.071	27.940	56.187	17.289	11.182
Huismus	2.771	5.742	6.243	4.963	5.521
Ringmus	2.128	2.308	3.412	3.276	3.024
Vink	5.229	6.767	15.066	11.705	6.552
Keep	155	77	1.366	549	596
Groenling	1.637	946	2.019	2.524	1.070
Putter	235	460	538	393	271
Sijs	1.407	4.474	3.933	12.385	3.499
Kneu	137	296	528	290	184
Frater	28	1	38		4
Barmsijs	63	183	88	203	12
Kruisbek	22	39	62	5.195	65
Grote Kruisbek				2	
Goudvink	328	530	508	446	377
Appelvink	10	36	44	58	31
IJsgors		2	1		
Sneeuwgors				1	
Geelgors	2.088	2.295	2.499	3.678	2.573
Rietgors	46	170	191	178	78
Grauwe Gors	1				

Besloten cultuurland bij Gasteren (kwartblok 12-35-3), januari 2011 (Harold Steendam).

Bijlage 3 Schatting populatieomvang per soort

Onderstaande tabel geeft een zeer ruwe schatting van de populatieomvang per soort in de maand januari in de provincie Drenthe. De schattingen zijn gebaseerd op de werkelijk getelde aantallen, inclusief een correctie voor de niet-getelde kwartblokken. Schattingen van soorten met een vrij kleine trefkans (bijvoorbeeld Winterkoning en Roodborst) zijn tussen haakjes gezet. De werkelijke populatieomvang is (veel) groter. De gegevens van de periode 1995 tot en met 1999 zijn afkomstig uit WiD.

SOORT	1995-1999		2000-2004	
	min.	max.	min.	max.
Roodkeelduiker	0	1	0	1
Dodaars	16	52	20	120
Fuut	150	280	50	200
Roodhalsfuut			0	3
Geoorde Fuut	0	1	0	1
Aalscholver	150	500	300	1.000
Roerdomp	14	28	0	7
Grote Zilverreiger	0	2	5	20
Blauwe Reiger	400	1.350	1.000	1.600
Ooievaar	80	110	0	5
Knobbelzwaan	670	1.600	700	1.600
Zwarte Zwaan	0	3	0	4
Kleine Zwaan	400	1.400	350	1.000
Fluitzwaan	0	1		
Wilde Zwaan	275	1.000	400	1.000
Zwaangans	9	15		
Rietgans	10.000	60.000	70.000	150.000
Taigarietgans	250	6.000	100	8.000
Toendrarietgans	10.000	55.000	30.000	100.000
Kleine Rietgans	16	80	0	1
Kolgans	10.000	26.000	4.500	20.000
Dwerggans	0	1	0	1
Grauwe Gans	16	150	10	4.000
Soepgans	800	900	700	1.200
Indische Gans	0	1	0	1
Sneeuwgans	0	11	0	2
Canadese Gans	23	150	100	800
Brandgans	350	1.500	10	1.500
Rotgans	0	4		
Roodhalsgans	0	2		
Magelhaengans				
Nijlgans	150	630	350	1.600
Roodkopgans	0	1		
Casarca	0	1	0	1
Bergeend	0	40	10	20
Muskuseend	2	15	5	25
Carolineeend			0	1

SOORT	1995-1999		2000-2004	
	min.	max.	min.	max.
Mandarijneend	5	10	0	5
Smient	4.500	30.000	7.000	18.000
Krakeend	4	70	30	180
Wintertaling	20	1.500	400	2.000
Wilde eend	10.000	60.000	40.000	52.000
Soepeend	3.000	3.000	1.400	2.600
Pijlstaart	1	20	0	400
Bahama Pijlstaart	0	1	0	1
Slobeend	0	30	5	50
Tafeleend	10	750	100	900
Witoogeend			0	1
Kuifeend	50	1.250	500	1.500
Topper	0	2		
Eidereend				
Grote Zee-eend				
Brilduiker	50	200	50	150
Nonnetje	50	100	30	150
Middelste Zaagbek	0	3	0	5
Grote Zaagbek	300	1.000	300	600
Zeearend	0	1	0	1
Bruine Kiekendief	0	1	0	1
Blauwe Kiekendief	90	150	140	200
Havik	>250		140	160
Sperwer	>450		250	350
Buizerd	2.450	3.000	2.100	2.600
Ruigpootbuizerd	10	40	5	10
Torenvalk	400	1.000	300	500
Smelleken	25	50	10	20
Slechtvalk	5	15	2	10
Patrijs	360	1.800	50	220
Fazant	>1.070		600	1.000
Waterral	>6		0	5
Waterhoen	350	600	300	1.000
Meerkoet	1.150	6.000	1.700	3.600
Kraanvogel	0	3	0	4
Grote Trap	0	1	0	0
Scholekster	0	5	0	1
Zilverplevier	0	8	0	1
Goudplevier	0	3.000	100	1.000
Kievit	220	12.000	3.000	14.000
Bonte Strandloper	0	1		
Kemphaan	0	6		
Bokje	3	15	0	5
Watersnip	0	275	50	200
Houtsnip	>50		50	100

SOORT	1995-1999		2000-2004	
	min.	max.	min.	max.
Wulp	10	300	10	500
Witgat	0	60	10	60
Oeverloper			0	1
Kokmeeuw	7.500	18.750	6.500	13.000
Stormmeeuw	8.000	35.000	9.000	30.000
Kleine Mantelmeeuw	0	10	0	5
Zilvermeeuw	12.200	15.800	6.000	27.000
Geelpootmeeuw	0	10	0	10
Pontische Meeuw			0	6
Grote Burgermeester			0	2
Grote Mantelmeeuw	40	150	10	250
Stads-/Postduif	700	3000	>400	
Holenduif	6.000	7.000	2.000	6.000
Houtduif	5.000	43.000	20.000	40.000
Turkse Tortel	>2.113		1.000	1.400
Halsbandparkiet	0	1	0	0
Kerkuil	>100		>30	
Steenuil	>8		>15	
Bosuil	>17		>25	
Ransuil	>150		>70	
Velduil	5	15	0	5
IJsvogel	0	13	10	50
Groene Specht	>61		30	90
Zwarte Specht	>81		50	80
Grote Bonte Specht	>1214		700	1.300
Kleine Bonte Specht	>53		30	60
Kuifleeuwerik	0	10	0	3
Boomleeuwerik	10	50	5	10
Veldleeuwerik	5.000	15.000	1.200	9.000
Graspieper	300	3.000	900	1.800
Waterpieper	10	100	20	50
Grote Gele Kwikstaart	0	5	0	10
Witte Kwikstaart	1	100	10	200
Rouwkwikstaart	0	1		
Pestvogel	0	50	0	15
Winterkoning	>1.500		(1.200)	(2.300)
Heggenmus	>363		(200)	(600)
Roodborst	>1.900		(1.100)	(3.000)
Zwarte Roodstaart	0	1	0	1
Roodborsttapuit	0	2	0	5
Merel	>10.657		(6.000)	(17.000)
Kramsvogel	5.000	47.000	12.000	50.000
Zanglijster	50	150	40	200
Koperwiek	3.000	6.000	1.200	12.000
Grote Lijster	120	400	100	300
Zwartkop	2	10	2	5

SOORT	1995-1999		2000-2004	
	min.	max.	min.	max.
Tijftjaf	0	10	0	5
Goudhaan	>5.124		(4.000)	(7.000)
Vuurgoudhaan	>52		5	50
Baardman	2	5	5	10
Staartmees	>5.000		(4.000)	(5.200)
Glanskop	>182		(100)	(300)
Matkop	>1.302		(1.000)	(1.400)
Kuifmees	>677		(600)	(1.200)
Zwarte Mees	>1.165		(700)	(1.500)
Pimpelmees	>8.804		(7.000)	(10.000)
Koolmees	>13.403		(11.000)	(17.000)
Boomklever	>305		200	800
Taigaboomkruiper	0	2	0	1
Boomkruiper	>1.385		(900)	(1.800)
Klapekster	20	40	15	60
Gaai	>3.056		2.500	3.200
Ekster	>4.007		2.200	3.000
Notenkraker	0	1	0	1
Kauw	25.000	39.000	15.000	30.000
Rus. en Scan. Kauw	>1.733		25	3.500
Roek	25.000	44.000	20.000	33.000
Zwarte Kraai	12.000	20.000	10.000	16.000
Bonte Kraai	370	1.500	10	150
Raaf			0	6
Spreeuw	26.000	108.000	26.000	113.000
Huisemus	>12.239		(6.000)	(15.000)
Ringmus	>11.148		(4.500)	(7.000)
Vink	>24.452		11.000	30.000
Keep	>1.000		200	3000
Groenling	>4.100		2.500	5.000
Putter	300	1.600	500	1.100
Sijs	7.700	16.000	3.000	24.000
Kneu	225	750	300	1.100
Frater	70	800	10	50
Barmsijs	250	5.000	30	450
Kruisbek	0	1.500	50	10.000
Grote Kruisbek			0	1
Goudvink	>1.064		(800)	(1.300)
Appelvink	>106		>110	
IJsgors	0	1	0	2
Sneeuwgorst	0	2	0	15
Geelgors	5.500	10.000	4.500	7.000
Rietgors	150	1.000	(100)	(400)
Grauwe Gors	0	1	0	1

Bijlage 4

Overzicht van veranderingen in de verspreiding

Overzicht van verandering in voorkomen tussen de onderzoeksperiode van 2000-2004 ten opzichte van 1995-1999. Er is onderscheid gemaakt in 6 categorieën.

Sterk afgenomen:	een afname van meer dan 50% ten opzichte van de eerste onderzoeksperiode.
Afgenomen:	een afname van 25-50 % ten opzichte van de eerste onderzoeksperiode
Stabiel:	verschil met eerste onderzoeksperiode minder dan 25%
Toegenomen:	een toename van 25-50 % ten opzichte van de eerste onderzoeksperiode
Sterk toegenomen:	een toename van meer dan 50% ten opzichte van de eerste onderzoeksperiode.
Overig:	soorten met een onregelmatig voorkomen of soorten die voorkomen met een te laag aantal om een verschil tussen beide perioden aan te geven.

Sterk afgenomen

Ruigpootbuizerd
Bonte Kraai

Afgenomen

Grote Zaagbek
Patrijs
Veldleeuwerik
Vuurgoudhaan
Keep

Stabiel

Knobbelzwaan
Kleine Zwaan
Taigarietgans
Kolgans
Smient
Blauwe Kiekendief
Havik
Sperwer
Buizerd
Smelleken
Slechtvalk
Fazant
Holenduif
Turkse Tortel
Zwarte Specht
Graspieper
Grote Lijster
Matkop

Zwarte Mees

Pimpelmees
Ekster
Kauw
Roek
Zwarte Kraai
Spreeuw
Ringmus
Barmsijs
Rietgors

Toegenomen

Fuut
Wilde Zwaan
Brilduiker
Nonnetje
Torenvalk
Wulp
Kokmeeuw
Stormmeeuw
Houtduif
Bosuil
Kerkuil
Ransuil
Groene Specht
Grote Bonte Specht
Witte Kwikstaart
Staartmees
Kuifmees
Koolmees

Klaapekster

Gaai
Vink
Sijs
Goudvink
Geelgors

Sterk toegenomen

Dodaars
Aalscholver
Blauwe Reiger
Rietgans
Toendrarietgans
Grauwe Gans
Soepgans
Canadese Gans
Brandgans
Nijlgans
Krakeend
Wintertaling
Wilde Eend
Soepeend
Slobeend
Tafeleend
Kuifeend
Waterhoen
Meerkoet
Kievit
Watersnip
Houtsnip

Witgat
Zilvermeeuw
Grote Mantelmeeuw
IJsvogel
Kleine Bonte Specht
Waterpieper
Winterkoning
Heggenmus
Roodborst
Kramsvogel
Merel
Zanglijster
Koperwiek
Goudhaan
Glanskop
Boomklever
Boomkruiper
Huisemus
Groenling
Putter
Kneus
Kruisbek
Appelvink

Overig

Roodkeelduiker
Goorde Fuut
Roodhalsfuut
Kuifduiker
Roerdomp
Grote Zilverreiger
Ooievaar
Lepelaar

Zwarte Zwaan
Fluitzwaan
Zwaangans
Kleine Rietgans
Dwerggans
Indische Gans
Sneeuwgans
Rotgans
Roodhalsgans
Roodkopgans
Magelhaengans
Casarca
Bergeend
Carolinaeend
Muskuseend
Mandarijneend
Bahama Pijlstaart
Pijlstaart
Witoogeend
Middelste Zaagbek
Eidereend
Grote Zee-eend
Zeearend
Bruine Kiekendief
Rode Wouw
Waterral
Kraanvogel
Grote Trap
Scholekster
Goudplevier
Bonte Strandloper
Bokje
Tureluur

Oeverloper
Kemphaan
Kleine Mantelmeeuw
Geelpootmeeuw
Pontische Meeuw
Grote Burgemeester
Postduif
Stadsduif
Steenuil
Velduil
Halsbandparkiet
Kuifleeuwerik
Boomleeuwerik
Grote Gele Kwikstaart
Rouwkwikstaart
Pestvogel
Waterspreeuw
Zwarte Roodstaart
Roodborsttapuit
Tijftaf
Baardman
Talgaboomkruiper
Notenkraker
Scandinavische Kauw
Russische Kauw
Raaf
Frater
Grote Kruisbek
IJsgors
Sneeuwgors
Gauwe gors

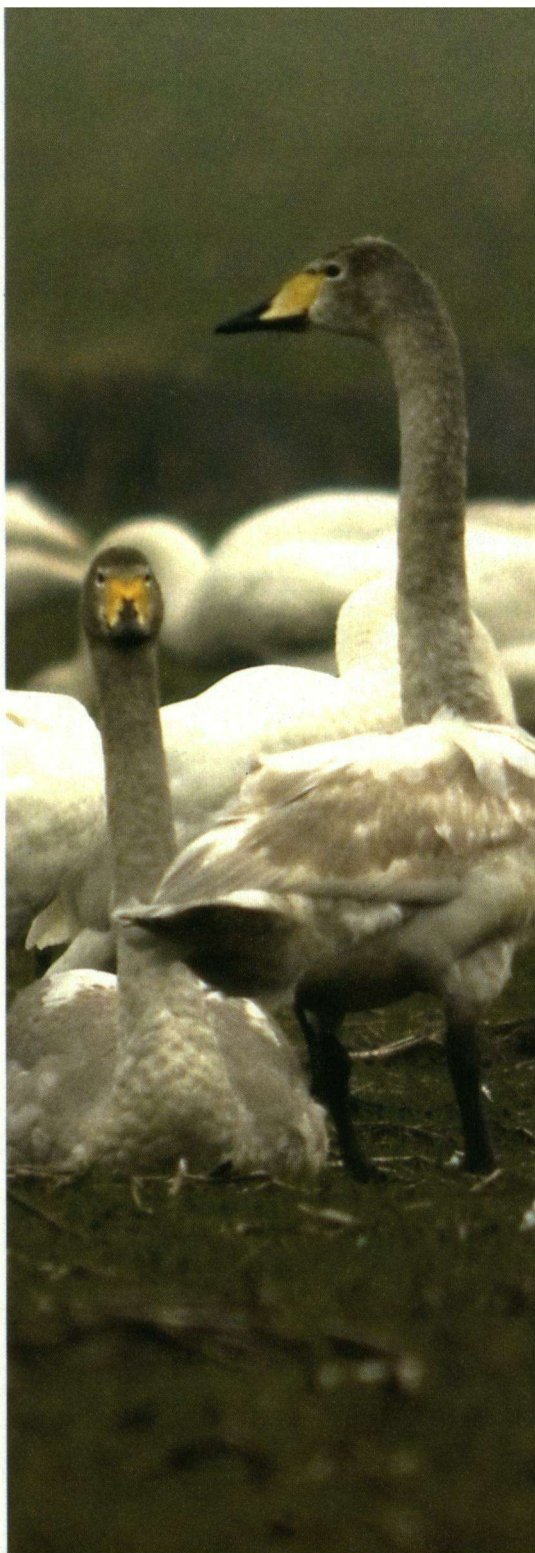

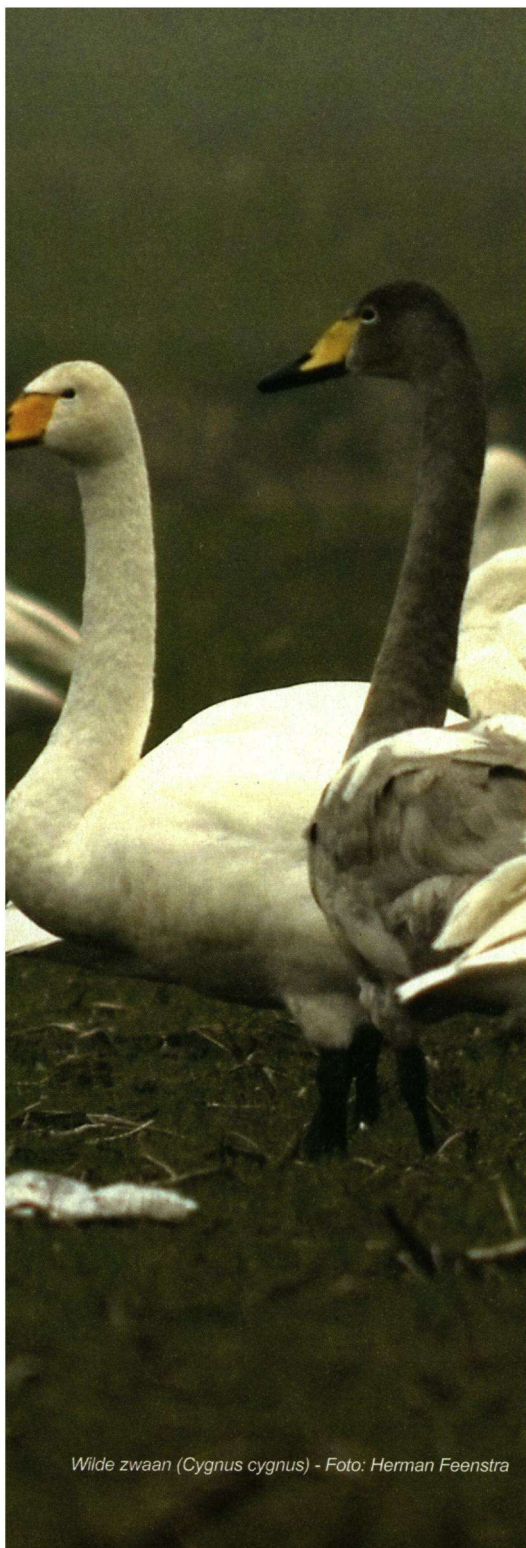
Watersnip (*Gallinago gallinago*) - Foto: Rein Hofman

Bijlage 5

Wetenschappelijke soortenregister

<i>Accipiter gentilis</i>	<i>Havik</i>
<i>Accipiter nisus</i>	<i>Sperwer</i>
<i>Actitis hypoleucos</i>	<i>Oeverloper</i>
<i>Aegithalos caudatus</i>	<i>Staartmees</i>
<i>Aix galericulata</i>	<i>Mandarijneend</i>
<i>Aix sponsa</i>	<i>Carolina eend</i>
<i>Alauda arvensis</i>	<i>Veldleeuwerik</i>
<i>Alcedo atthis</i>	<i>IJsvogel</i>
<i>Alopochen aegyptiacus</i>	<i>Nijlgans</i>
<i>Anas acuta</i>	<i>Pijlstaart</i>
<i>Anas clypeata</i>	<i>Slobeeend</i>
<i>Anas crecca</i>	<i>Wintertaling</i>
<i>Anas penelope</i>	<i>Smient</i>
<i>Anas platyrhynchos</i>	<i>Soepeend</i>
<i>Anas platyrhynchos</i>	<i>Wilde Eend</i>
<i>Anas strepera</i>	<i>Krakeend</i>
<i>Anser albifrons</i>	<i>Kolgans</i>
<i>Anser anser</i>	<i>Grauwe Gans</i>
<i>Anser anser forma domestica</i>	<i>Soepgans</i>
<i>Anser brachyrhynchus</i>	<i>Kleine Rietgans</i>
<i>Anser caerulescens</i>	<i>Sneeuwgans</i>
<i>Anser erythropus</i>	<i>Dwerggans</i>
<i>Anser fabalis</i>	<i>Rietgans</i>
<i>Anser fabilis fabilis</i>	<i>Taigarietgans</i>
<i>Anser fabilis rossicus</i>	<i>Toendrarietgans</i>
<i>Anser indicus</i>	<i>Indische gans</i>
<i>Anthus pratensis</i>	<i>Graspieper</i>
<i>Anthus spinoletta littoralis</i>	<i>Oeverpieper</i>
<i>Anthus spinoletta spinoletta</i>	<i>Waterpieper</i>
<i>Ardea cinerea</i>	<i>Blauwe Reiger</i>
<i>Asio flammeus</i>	<i>Velduil</i>
<i>Asio otus</i>	<i>Ransuil</i>
<i>Athene noctua</i>	<i>Steenuil</i>
<i>Aythya ferina</i>	<i>Tafeleend</i>
<i>Aythya fuligula</i>	<i>Kuifeend</i>
<i>Aythya marila</i>	<i>Toppereend</i>
<i>Aythya nyroca</i>	<i>Witoogeend</i>
<i>Bombycilla garrulus</i>	<i>Pestvogel</i>
<i>Botaurus stellaris</i>	<i>Roerdomp</i>
<i>Branta bernicla</i>	<i>Rotgans</i>
<i>Branta canadensis</i>	<i>Canadese Gans</i>
<i>Branta leucopsis</i>	<i>Brandgans</i>

Wilde zwaan (*Cygnus cygnus*) - Foto: Herman Feenstra

<i>Branta ruficollis</i>	<i>Roodhalsgans</i>
<i>Bucephala clangula</i>	<i>Brilduiker</i>
<i>Buteo buteo</i>	<i>Buizerd</i>
<i>Buteo lagopus</i>	<i>Ruigpootbuizerd</i>
<i>Cairina moschata</i>	<i>Muskuseend</i>
<i>Calcarius lapponicus</i>	<i>IJsgors</i>
<i>Calidris alpina</i>	<i>Bonte Strandloper</i>
<i>Carduelis cannabina</i>	<i>Kneu</i>
<i>Carduelis carduelis</i>	<i>Putter</i>
<i>Carduelis chloris</i>	<i>Groenling</i>
<i>Carduelis flammea</i>	<i>Barnsijs</i>
<i>Carduelis flavirostris</i>	<i>Frater</i>
<i>Carduelis homemanni</i>	<i>Witsluitbarnsijs</i>
<i>Carduelis spinus</i>	<i>Sijs</i>
<i>Certhia brachydactyla</i>	<i>Boomkruiper</i>
<i>Certhia familiaris</i>	<i>Taigaboomkruiper</i>
<i>Ciconia ciconia</i>	<i>Ooievaar</i>
<i>Cinclus cinclus</i>	<i>Waterspreeuw</i>
<i>Circus aeruginosus</i>	<i>Bruine Kiekendief</i>
<i>Circus cyaneus</i>	<i>Blauwe Kiekendief</i>
<i>Coccothraustes coccothraustes</i>	<i>Appelvink</i>
<i>Columba livia forma domestica</i>	<i>Stads-/potduif</i>
<i>Columba oenas</i>	<i>Holenduif</i>
<i>Columba palumbus</i>	<i>Houtduif</i>
<i>Corvus corax</i>	<i>Raaf</i>
<i>Corvus corone cornix</i>	<i>Bonte Kraai</i>
<i>Corvus corone corone</i>	<i>Zwarte Kraai</i>
<i>Corvus frugilegus</i>	<i>Roek</i>
<i>Corvus monedula</i>	<i>Kauw</i>
<i>Corvus monedula soemmerringii</i>	<i>Russische Kauw</i>
<i>Cygnus atratus</i>	<i>Zwarte Zwaan</i>
<i>Cygnus columbianus</i>	<i>Kleine Zwaan</i>
<i>Cygnus cygnus</i>	<i>Wilde Zwaan</i>
<i>Cygnus olor</i>	<i>Knobbelzwaan</i>
<i>Dryocopus martius</i>	<i>Zwarte Specht</i>
<i>Egretta alba</i>	<i>Grote Zilverreiger</i>
<i>Emberiza citrinella</i>	<i>Geelgors</i>
<i>Emberiza schoeniclus</i>	<i>Rietgors</i>
<i>Eremophila alpestris</i>	<i>Strandleeuwerik</i>
<i>Erithacus rubecula</i>	<i>Roodborst</i>
<i>Falco columbarius</i>	<i>Smelleken</i>
<i>Falco peregrinus</i>	<i>Slechtvalk</i>
<i>Falco tinnunculus</i>	<i>Torenvalk</i>
<i>Fringilla coelebs</i>	<i>Vink</i>
<i>Fringilla montifringilla</i>	<i>Keep</i>
<i>Fulica atra</i>	<i>Meerkoet</i>
<i>Galerida cristata</i>	<i>Kuifleeuwerik</i>

Gallinago gallinago	<i>Watersnip</i>
Gallinula chloropus	<i>Waterhoen</i>
Garrulus glandarius	<i>Gaai</i>
Gavia arctica	<i>Parelduiker</i>
Gavia stellata	<i>Roodkeelduiker</i>
Grus grus	<i>Kraanvogel</i>
Haematopus ostralegus	<i>Scholekster</i>
Haliaeetus albicilla	<i>Zeearend</i>
Lanius excubitor	<i>Klaapekster</i>
Larus argentatus	<i>Zilvermeeuw</i>
Larus cachinnans	<i>Geelpootmeeuw</i>
Larus canus	<i>Stormmeeuw</i>
Larus fuscus	<i>Kleine Mantelmeeuw</i>
Larus hyperboreus	<i>Grote Burgemeester</i>
Larus marinus	<i>Grote Mantelmeeuw</i>
Larus marinus	<i>Pontische Meeuw</i>
Larus ridibundus	<i>Kokmeeuw</i>
Loxia curvirostra	<i>Kruisbek</i>
Loxia leucoptera	<i>Witbandkruisbek</i>
Loxia pytyopsittacus	<i>Grote Kruisbek</i>
Lullula arborea	<i>Boomleeuwerik</i>
Lymnocyptes minimus	<i>Bokje</i>
Melanitta fusca	<i>Grote Zeeëend</i>
Mergus albellus	<i>Nonnetje</i>
Mergus merganser	<i>Grote Zaagbek</i>
Mergus serrator	<i>Middelste Zaagbek</i>
Miliaria calandra	<i>Grauwe Gors</i>
Milvus migrans	<i>Zwarte Wouw</i>
Milvus milvus	<i>Rode Wouw</i>
Motacilla alba alba	<i>Witte Kwikstaart</i>
Motacilla alba yarrellii	<i>Rouwkwikstaart</i>
Motacilla cinerea	<i>Gr. Gele Kwikstaart</i>
Nucifraga caryocatactes	<i>Notekraker</i>
Numenius arquata	<i>Wulp</i>
Otis tarda	<i>Grote Trap</i>
Pandion haliaetus	<i>Visarend</i>
Panurus biarmicus	<i>Baardmannetje</i>
Parus ater	<i>Zwarte Mees</i>
Parus caeruleus	<i>Pimpelmees</i>
Parus cristatus	<i>Kuifmees</i>
Parus major	<i>Koolmees</i>
Parus montanus	<i>Matkop</i>
Parus palustris	<i>Glanskop</i>
Passer domesticus	<i>Huisemus</i>
Passer montanus	<i>Ringmus</i>
Perdix perdix	<i>Patrijs</i>

Kolganzen (*Anser Albifrons*) - Foto: Herman Feenstra

Phalacrocorax carbo	Aalscholver
Phasianus colchicus	Fazant
Philomachus pugnax	Kemphaan
Phoenicurus ochruros	Zwarte Roodstaart
Phylloscopus collybita	Tjiftjaf
Pica pica	Ekster
Picoides major	Grote Bonte Specht
Picoides minor	Kleine Bonte Specht
Picus viridis	Groene Specht
Plectrophenax nivalis	Sneeuwgorz
Plegadis falcinellus	Zwarte Ibis
Pluvialis apricaria	Goudplevier
Pluvialis squatarola	Zilverplevier
Podiceps auritus	Kuifduiker
Podiceps cristatus	Fuut
Podiceps griseigena	Roodhalsfuut
Podiceps nigricollis	Geoorde Fuut
Prunella modularis	Heggenmus
Psittacula derbiana	Halsbandparkiet
Pyrrhula pyrrhula	Goudvink
Rallus aquaticus	Waterral
Regulus ignicapillus	Vuurgoudhaan
Regulus regulus	Goudhaan
Rissa tridactyla	Drieteenmeeuw
Saxicola torquata	Roodborsttapuit
Scolopax rusticola	Houtsnip
Sitta europaea	Boomklever
Somateria mollissima	Eidereend
Streptopelia decaocto	Turkse Tortel
Strix aluco	Bosuil
Sturnus vulgaris	Spreeuw
Sylvia atricapilla	Zwartkop
Tachybaptus ruficollis	Dodaars
Tadorna ferruginea	Casarca
Tadorna tadoma	Bergeend
Tetrao tetrix	Korhoen
Tringa ochropus	Witgat
Tringa totanus	Tureluur
Troglodytes troglodytes	Winterkoning
Turdus iliacus	Koperwiek
Turdus merula	Merel
Turdus philomelos	Zanglijster
Turdus pilaris	Kramsvogel
Turdus viscivorus	Grote Lijster
Tyto alba	Kerkuil
Vanellus vanellus	Kievit

Wulp (Numenius Arquata) - Foto: Stock SXHU

WAD

www.avifaunadrenthe.nl